

Obrazovna iskustva i aspiracije mladih na otoku - primjer otoka Ugljana

Papić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:997492>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

Odsjek za sociologiju

Diplomski rad

Obrazovna iskustva i aspiracije mladih na otoku – primjer otoka Ugljana

Studentica: Ana Papić

Mentorice: dr. sc. Marija Bartulović, doc.

dr. sc. Tijana Trako Poljak, doc.

Zagreb, srpanj, 2020

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ciljevi i svrha.....	3
3. Polazišta i zadaci istraživanja	3
3.1. Život na otoku	3
3.1.1. Starenje na otocima	5
3.1.2. Obitelj na otoku	5
3.2. Migracije	6
3.2.1. Kratka povijest otočnih migracija.....	7
3.2.2. Vrste migracija	8
3.2.3. Čimbenici migracija	8
3.3. Modernizacija, važnost obrazovanja i gospodarstvo otoka.....	9
3.4. Mladi i obrazovne aspiracije	11
3.4.1. Odrednice obrazovnih aspiracija	14
3.4.1.1. Bronfenbrennerov ekološki model.....	14
3.4.1.2. Utjecaj individue	15
3.4.1.3. Utjecaj roditelja i obitelji	16
3.4.1.4. Utjecaj vršnjaka	17
3.4.1.5. Utjecaj škole.....	17
3.4.2. Obrazovne aspiracije i profesionalno usmjeravanje	21
3.4.2.1. Teorije profesionalnog razvoja	22
3.5. O Ugljanu	23
3.5.1. Geografski položaj.....	23
3.5.2. Demografska analiza	24
3.5.3. Gospodarstvo otoka Ugljana	26
3.5.4. Prometna povezanost otoka Ugljana	27
3.5.5. Privlačni čimbenici i problemi života na otoku.....	28
4. Metodologija istraživanja.....	28
4.1. Metode prikupljanja podataka i korišteni instrumenti.....	28
4.2. Uzorak i način provedbe istraživanja	29
4.3. Metode obrade podataka	29
4.4. Etički aspekti istraživanja.....	30
4.5. Ograničenja istraživanja.....	30
5. Rezultati istraživanja i rasprava	31
5.1. Iskustvo života na otoku.....	31

5.2. Vlastito obrazovno iskustvo	57
5.3. Vlastite obrazovne aspiracije.....	75
5.4. Utjecaj okoline	95
5.5. Percepcija obrazovanja na otoku i u Hrvatskoj te budućnost otoka.....	104
6. Zaključak.....	117
Literatura:	121
Prilog 1	125
Prilog 2. Popis sugovornika/ca.....	127
Prilog 3. Kodna lista.....	128
Sažetak	129

1. Uvod

Otoci se često percipiraju kao idilična mjesta koja osiguravaju odmor i rekreaciju. Takva se percepcija javlja osobito zbog toga što se na otocima nalazi mali broj ljudi te je moguća izolacija. Javlja se također i asocijacija na periferijsko područje koje uglavnom nema uvjete potrebne za svakodnevno funkcioniranje pojedinaca zbog čega je većim dijelom godine pusto. Izoliranost otoka percipirana je u odnosu na udaljenost od kopna te s obzirom na kvalitetu prometne povezanosti pa otočna pozicija uvelike utječe na značajke svakog otoka.

Osim ovakve slike, prisutna je i jednostavna slika otoka kao kopna okružena morem, koja ne uzimajući u obzir brojnost problema s kojima se otočko stanovništvo svakodnevno susreće. Depopulacija kao ključni problem hrvatskih otoka, zatim odlazak već nedovoljnog broja radno aktivnog stanovništva te najveći problem, odlazak mladog stanovništva, samo su neki od problema koji već duži vremenski period karakteriziraju naše otoke (Leburić, Simić, Dragojević, 2014). Dakle, središnji problem koji karakterizira otoke je upravo onaj sociodemografske vrste.

Otoci su zapravo fenomeni koji su nastali pod utjecajem različitih procesa koji uključuju miješanje različitih nacija, kultura, jezika, običaja i interakcije koje su u konačnici oblikovale otočki život koji je vrlo specifičan (Leburić, Simić, Dragojević, 2014) te kao takav zanimljiv te nepresušan izvor poticaja za istraživanja.

Kada se govori o otocima, automatski se javlja i asocijacija na loše stanje dobne strukture stanovništva na otocima. Pod time se misli kako uglavnom prevladava staro stanovništvo te je sve manje mladog stanovništva što onemogućuje rast i razvoj otoka kao i njegovu revitalizaciju (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). S obzirom na njihovo demografsko stanje, otoci se često diferenciraju s obzirom na mogućnost mjerenja rodnošći no na nekim otocima to nije moguće zbog nikakvih stopa nataliteta (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004).

Otoci i njihovo stanje su postali predmet mnogih rasprava te su uočeni problemi s kojima su suočeni otoci i njihovo stanovništvo no još nisu provedene konkretne mjere kako bi se stanje popravilo. Upravo zbog negativnih procesa koji se odvijaju na hrvatskim otocima, dolazi do njihova nestajanja te nestajanja njihove tradicije (Leburić, Simić, Dragojević, 2014).

Postavlja se i pitanje kako zaustaviti odlazak stanovništva s otoka. Razloga za ostanak odnosno odlazak s otoka ima mnogo no pitanje je li to izbor samih stanovnika/ca ili su iz nekog razloga primorani donijeti određenu odluku. Proučavajući dokumentaciju o iseljavanju s otoka, može se zaključiti kako sve manje stanovništva odlazi s otoka no zapravo je već veliki broj stanovnika/ca odselio te je mali broj njih ostao na otoku.

Dakle, jedan od glavnih problema je smanjivanje broja stanovnika točnije, odlazak mladog stanovništva te dominiranje starog. Svi navedeni procesi imaju negativne implikacije na način da dolazi do tzv. „izumiranja“ otoka i života na njemu pa se javlja pitanje što je potrebno učiniti kako bi se postojeća situacija promijenila. Osim pronatalitetne politike i sličnih intervencija kojima se nastoji ostvariti pozitivna promjena, veliku ulogu ima obrazovanje odnosno obrazovni sustav. Obrazovanje je na otoku specifično te djeca i mladi moraju napustiti svoj otok kako bi nastavili s daljnjim školovanjem. Život kao takav može biti poticajan da se nastavi s obrazovanjem no zbog tradicionalnih oblika zaposlenja može se dogoditi da djeca i mladi nemaju ambicije i aspiracije za daljnje obrazovanje. Osim toga, postignuta obrazovna razina može utjecati na odluku o povratku ili trajnom odlasku s otoka. Čimbenici unutar škole poput djelatnika/ca škole, školske klime i slično utječu na donošenje odluka o daljnjim obrazovnim orijentacijama učenika/ca. Prema tome, na obrazovne aspiracije mladih djeluju različiti čimbenici, oni širi okolinski, ali i užji poput obitelji, vršnjaka i slično.

Kao i svi drugi mladi, i mladi na otoku se suočavaju s brojnim pitanjima i dilemama. Jedno od njih je upravo kako sebi i obitelji osigurati egzistenciju na otoku. Uz primarni sektor dominira i tercijarni odnosno turizam no je li to dovoljno za život tijekom cijele godine? Pretpostavlja se da u današnje vrijeme većina djece nakon završene srednje škole želi nastaviti svoje školovanje. No, učenici/e na otocima se susreću s puno poteškoća koje proizlaze iz tog jer su učenici/e - putnici/e. Osim umora od putovanja, prisutna je i svojevrsna izoliranost kao i drugačiji uvjeti nego kod učenika/ca na kopnu. Može li to zapravo djelovati poticajno te stvoriti obrazovne aspiracije koje će im omogućiti društveni položaj i status (Babić, Lajić, 2004)?

Vidljivo je kako je loše stanje na hrvatskim otocima već duže prisutno. No, kako ono zapravo djeluje na mlade i na njihova obrazovna iskustva i aspiracije? Kako se oni osjećaju u takvoj socijalnoj okolini? Percipiraju li mladi na otoku Ugljanu obrazovanje kao stavku koja će ih odvesti s otoka ili pak kao svojevrsnu nadu za ostanak na otoku koja će im omogućiti bolje uvjete života na otoku? Postavlja se i pitanje kako doživljavaju donesenu odluku o ostanku odnosno odlasku s otoka. Osjećaju li se ponosno i zadovoljno ako se odluče za odlazak ili osjećaju negativne emocije. S druge strane, osjećaju li se neuspješno, u odnosu na druge, ukoliko odluče ostati na otoku. Sve su to dileme s kojima se djeca i mladi vrlo rano počinju susretati.

Iako se zbog različitih demografskih i društvenih procesa, povećala svijest i zainteresiranost za otoke, još uvijek se nedovoljno bave njima te postoji relativno mali broj istraživanja na njihovu tematiku kao i vrlo mali broj interdisciplinarnih istraživanja. Navedena situacija je djelovala poticajno i motivirajuće za pisanje ovog rada kojim se nastoji istražiti

problematika obrazovnih iskustava i aspiracija mladih otočana iz pedagoške i sociološke perspektive te tako dobiti dublji uvid u istraživanu temu. Točnije nastoji se dobiti uvid u sam proces formiranja obrazovnih aspiracija i donošenja obrazovnih odluka onih koji su se odlučili na visoko obrazovanje.

2. Ciljevi i svrha

Predmet ovog istraživanja su obrazovna iskustva i proces formiranja aspiracija mladih na otoku koji su se odlučili za visoko obrazovanje – primjer otoka Ugljana. Cilj je saznati i razumjeti obrazovna iskustva i proces formiranja aspiracije mladih na otoku Ugljanu koji su se odlučili na visoko obrazovanje te istražiti koji čimbenici imaju ulogu u formiranju obrazovnih iskustava i aspiracija kod mladih. Također, nastoji se demografska analiza dovesti u vezu s empirijskim dijelom koji ukazuje na to kako mlada individua percipira školovanje u postojećem socio-demografskom kontekstu. Dakle nastoji se saznati kako su se njihove obrazovne aspiracije formirale kroz njihov život što je u konačnici dovelo do određenih odluka odnosno upisivanja fakulteta.

Zastupljenost otoka kao predmeta istraživanja, nije osobito velika te se većina istraživanja i podataka svodi na one demografskog karaktera. Zbog toga, kako bi se istražili i razumjeli neki aspekti otočkog života, potrebno je koristiti interdisciplinarni pristup koji će omogućiti, svakako, bolji i detaljniji uvid u ono što nas zanima.

Svrha ovog istraživanja je afirmirati ovu temu kao važnu temu pedagoškog i sociološkog istraživanja, usporediti s prijašnjim istraživanjima te postaviti određene smjernice za buduća istraživanja.

3. Polazišta i zadaci istraživanja

3.1. Život na otoku

Život se na otoku uvelike razlikuje od života na nekom neotočkom mjestu. Otoke karakteriziraju tradicionalne ruralne zajednice odnosno mala otočna društva te otočnost i inzularnost što uvelike određuje način otočkog života (Bezinović i Petak, 2001). Naime, jedna od glavnih karakteristika su, dakle, male otočne zajednice koje upravo zbog njihove veličine karakterizira veća međusobna solidarnost te čvrsti odnosi, kako obiteljski tako i susjedski odnosno odnosi u širem smislu (Babić, Lajić i Podgorelec, 2004). Dakle, obilježje malih otočnih zajednica je slično i u gospodarskom, sociološkom, ali i psihološkom smislu. Ovakve su

zajednice vrlo osjetljive na promjene koje se događaju unutar njih (Podgorelec i Bara, 2014). S obzirom na njihovu veličinu, osobito su osjetljive na relativne i apsolutne promjene kretanja stanovništva (Lajić i Nejašmić, 1994). Promjene u kretanju broja stanovnika/ca odražavaju se ponajprije na dobnu i spolnu strukturu stanovništva, ali i na gospodarstvo te sve druge aspekte života.

S obzirom na to da dijele isto geografsko područje, povijesne događaje te gospodarske uvjete, može se govoriti o sličnosti života otočnih zajednica. Naravno, svaka individua je specifična i nezamjenjiva pa naravno postoje razlike među njima, no način života je u principu vrlo sličan. Upravo tu jednakost u geografskom području, povijesnim događajima te gospodarskim uvjetima nazivamo otočnost (Podgorelec i Bara, 2014). Naime, otočnost i inzularnost su rezultat posebnih uvjeta s kojima se susreću stanovnici/e otoka. To se odnosi na prostornu udaljenost, prometne poteškoće, ograničenu komunikaciju i slično (Bezinović i Petak, 2001). „Inzularnost označuje izolaciju otočana od ostalih dijelova univerzuma, jer je otok u principu istodobno ograničeno područje i apsolut, koje funkcionira unutar posebnog prostorno – vremenskog okvira“ (Bezinović i Petak, 2001:214). Otoke također karakterizira i autonomna ekonomija koja se temelji na osobnim produktima. Dakle, tu je i poseban odnos između prirode i društva te postoji veliki stupanj međusobne ovisnosti. Otočnost se može promatrati u užem i širem smislu. U užem smislu se odnosi na socijalnu izoliranost, distancu i kontrolu dok se u širem smislu odnosi na posebnu socijalnu solidarnost, osebujnu tradicionalnu kulturu te višestruke socijalne uloge individue. No kako su se kroz vrijeme događale različite promjene, tako je došlo i do promjena na otoku. Naime, došlo je do nepovoljnih demografskih procesa te do promjene tradicionalnih oblika ponašanja gdje se smanjila postojeća solidarnost (Bezinović i Petak, 2001). Dakle, upravo ti specifični uvjeti, kao što su djelovanje prirode, klime te povijesnog i prirodnog konteksta, su oblikovali specifičan način života te specifičan mentalitet (Smoljanović i sur., 2008).

Odvojenost i izoliranost otoka dovodi do konstruiranja određenih mikrokozmosa i ekosustava koji su specifičnog obilježja (Nejašmić, 2013). Takvo obilježje rezultira određenim društveno – gospodarskim razvojem te stvaranjem određenih sociopsiholoških otočnih zajednica (Lajić, 1992; Friganović, 2001). Ukratko, „...otočnost čini sadržaj i model socijalizacije“ (Bezinović i Petak, 2001:214).

3.1.1. Starenje na otocima

Poznato je kako je depopulacija na otocima prouzrokovala mnoge prije svega negativne promjene. Može se reći kako je zapravo pridonijela promjeni svih demografskih struktura. Samom depopulacijom je došlo, dakle, do smanjenja broja stanovnika, a samim time i povećanim brojem starog stanovništva. Gotovo na svakom otoku prevladava staro stanovništvo te se njihovim umiranjem smanjuje broj stanovništva ili bolje rečeno umiru i otoci (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Demografskim procesima, došlo je i do promjene obiteljskih struktura. Sve je veći broj samačkih kućanstava. Mnogi od stanovnika/ca žive sami/e, bez djece koja su od njih odselila što uključuje i njihovo rjeđe posjećivanje pa se povećava osjećaj osamljenosti koji je i tako kod starijih osoba vrlo izražen no uz ovakve okolnosti, on postaje još intenzivniji (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Među samačkim kućanstvima je veći broj žena nego muškaraca. Jedan od razloga je taj što žene žive duže, udovci se češće ponovno ožene za razliku od udovica od kojih se još uvijek očekuju određene uloge koje su pod utjecajem patrijarhalnog stajališta. (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Dakle, kod starog stanovništva na otocima je vrlo prisutan osjećaj osamljenosti koji se javlja iz zbog objektivnih, ali i zbog subjektivnih razloga. Neki od objektivnih su gubitak partnera, odlazak djece, umirovljenje pa se gubi radna funkcija i slično. Neki od subjektivnih su način kako individua percipira tu osamljenost kao i nedostatak komunikacije s drugima. No s obzirom na to da su naviknuti na otočku usamljenost i izolaciju, neki od njih će se lakše nositi s tim. Također, u manjim sredinama, tako i na otocima, prisutna je veća povezanost s rodbinom i susjedima što uvelike olakšava to razdoblje života (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

3.1.2. Obitelj na otoku

Brak i obitelj se smatraju jednim od temeljnih ciljeva čovjeka iako to ne mora biti nužno. Prvi odnos koji tek rođeno dijete doživljava je upravo odnos dijete-roditelj. S toga su oni, kao i cijela obitelj od velike važnosti za dijete (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Obitelj je društveni sustav koji se mijenja različitim procesima koji se događaju tijekom života. Ti procesi se uglavnom odnose na rast, razvoj, odlazak članova, promjenama u okolini te zahtjevima kulture (Perlmutter, Hall, 1992). S obzirom na to da je obitelj sustav, promjene koje se odnose direktno na jednog člana obitelji, zapravo se odnose i na druge članove obitelji. Jedna od najvažniji promjena koja se događa u otočkim obiteljima je upravo migracija (Babić,

Lajić, Podgorelec, 2004).

Obitelji na otocima imaju specifičnu karakteristiku, a to je da djeca uglavnom odlaze od roditelja radi boljeg života. Većina roditelja čak i potiče djecu da odu kako bi bolje živjeli. S druge strane, veliki broj se mladih i obitelji s djecom odselio upravo kako bi imali bolje uvjete života. Neki/e koji su ostali na otoku navode na nedostatke s kojima se djeca susreću tijekom školovanja i odrastanja. S obzirom na to kako je mali broj djece u školama, često se dogodi situacija da je dijete jedino te dobi pa se tako u školi nema s kim uspoređivati niti družiti u skladu sa svojim uzrastom (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Svi navedeni razlozi dovode do mnogih dilema, ali i odluka o migraciji.

3.2.Migracije

Kada se govori o prostornoj pokretljivosti stanovništva, zapravo se govori o migracijama (Smoljanović, Smoljanović i Nejašmić, 1999). Osnovne komponente su imigracija ili doseljavanje i emigracija ili iseljavanje, a rezultat emigracije je depopulacija. Bitno je razlikovati dvije vrste prostorne pokretljivosti, migraciju od cirkulacije (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Migracija se odnosi na prostornu pokretljivost koja uključuje promjenu mjesta u kojem osoba živi dok se cirkulacija odnosi na kratkotrajnu prostornu pokretljivost gdje osoba ne mijenja niti boravište niti prebivalište. Jedinica koja se koristi pri proučavanju migracija je država ili neka manja administrativna jedinica ili pak (sub)regija. Cirkulacija može trajati od nekoliko sati pa sve dok se ne ispuni njen cilj. Prema tome se razlikuje redovita, slučajna te sezonska cirkulacija. Redovita cirkulacija se odnosi na redoviti i očekivani odlazak iz mjesta stanovanja te ponovni povratak u njega radi ispunjenja određenih ciljeva. Razlozi takvom načinu cirkuliranja su uglavnom posao i školovanje. S druge strane može biti da i neki djelatnici/e iz stalnog boravišta na kopnu cirkuliraju na otok kako bi obavili određene dužnosti (liječnici/ce, učitelji/ce i slično). Nadalje, drugi oblik cirkuliranja je slučajna cirkulacija koja se odnosi na vlastite potrebe/želje za odlaskom na kopno (trgovine, zdravstvene ustanove, izlasci, kulturna, zabavna i sportska događanja). Oni se uglavnom vraćaju istog dana ili ovisno o prijevozu idućeg dana (često zapravo kasnonoćne linije su vrlo rijetke ili uopće ne postoje pa su zbog toga prisiljeni ostajati na kopnu do idućeg dana). Posljednji oblik cirkuliranja je sezonski koji i nije toliko tipičan za otočno stanovništvo osim onog koji se odnosi na pomorce na brodovima koji se uglavnom u blagdansko vrijeme vraćaju kućama. U zadnje vrijeme se često govori o cirkulantima koji u sezoni tj. ljeti dolaze na otoke radi obavljanja određenih

djelatnosti. Intenzitet cirkulacije ovisi o nekoliko faktora među kojima se mogu nabrojati: udaljenost otoka (od kopna), prometna povezanost otoka (s kopnom), kvaliteta prometnog sredstva, potražnja za radnom snagom (na kopnu), razlika u zaradi na otoku i kopnu, dvojnost zanimanja te namjera o ostanku odnosno odlasku s otoka (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Kada se govori o otočnim migracijama, učestalije su one koje se odnose na otok-regionalno priobalno područje za razliku onih otok-gradovi u unutrašnjosti Hrvatske koje su manje učestale. S obzirom na to, onim unutarotočnim i međuotočnim migracijama se pridaje manje pažnje jer su one sve manje zastupljene (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Zapravo se može reći kako su migracije dio otočnog života (King, Connell, 1999).

3.2.1. Kratka povijest otočnih migracija

Otočne migracije su jedinstvene te je važno napomenuti da su kroz povijest mijenjale svoja obilježja i razloge zbog kojih su se događale.

Početkom 20. stoljeća započinju prve veće migracije koje su uglavnom bile prekomorske. Razlozi koji su doveli do toga su bili uglavnom vezani za loše gospodarsko stanje na otocima točnije njihovo zaostajanje, zatim politički razlozi odnosno izbjegavanje Prvog svjetskog rata te psihosocijalni razlozi kao što su neuspjeh ako se oстане na otoku dok se odlazak s otoka percipirao kao uspjeh (Lajić, 1992). Nakon završetka Drugog svjetskog rata, migracije se događaju radi drugih razloga, a to je napredak gospodarstva na kopnu te zapošljavanje u neprimarnim sektorima (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004) zatim procesi deagrarizacije te privlačnost priobalnih gradova (Magaš, Faričić, 2000). Razlika u ovim migracijama je to da su sada odlazili i žene i muškarci dok je prekomorska migracija bila selektivna te su odlazili samo muškarci (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004).

Nakon prekomorskih migracija, u drugoj polovici 20. stoljeća, migracije su uglavnom bile usmjerene prema Europi te kopnenim gradovima u Hrvatskoj (Split, Rijeka, Zadar, Šibenik, Zagreb). Razlog ovih migracija je bio nemogućnost zapošljavanja na otoku pa samim time potraga za poslom i boljom kvalitetom života koja će se poboljšati ukoliko se mogu zadovoljiti potrebe koje pojedinac ima (Nejašmić, 1991; Lajić, 1992; Podgorelec, Klempić Bogadi, 2013).

Nakon prekomorskih migracija, gdje su dominirale muške migracije, nakon Drugog svjetskog rata je uslijedila migracija koja je bila povezana s industrijalizacijom te su tada ravnomjerno odlazili i muškarci i žene. Ove su migracije bile povezane i s mogućnošću obrazovanja što je pak omogućilo bolji položaj na tržištu rada, a samim time i bolje prihode.

Mnogi, koji su otišli s otoka, više se nisu niti vratili. Također, mnogim je ženama to bio i bijeg od neizbježne tradicije i društvenih očekivanja zbog same percepcije žene kao žene (Podgorelec, Bara, 2014).

I jedne i druge migracije su utjecale na lokalnu otočnu zajednicu. Samim time jer su prekomorske migracije bile selektivne, to je dovelo do smanjenja nataliteta. Također, migracije nakon Drugog svjetskog rata dovele su do smanjenja važnosti tradicionalnog otočnog života kao i depopulacije (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004).

3.2.2. Vrste migracija

Jedna od najpoznatijih podjela migracije je ona na ekonomske i neekonomske migracije. Kao što i sama riječ govori, ekonomske migracije se odnose na one koje su ponukane ekonomskim razlozima, odnosno, radi potrebe za zapošljavanjem, veće zarade ili boljeg životnog standarda. S druge strane, neekonomske migracije su uglavnom pod utjecajem političkih, klimatskih, kulturno-socijalnih, obiteljskih, ali i različitih drugim razloga (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Kao što je već napomenuto, vrsta i razlog migracije se s vremena na vrijeme mijenja kao i što se mijenja život na otocima. Tako dolazi i do promjene razloga građenja određenih stambenih prostora gdje sve učestaliji postaju oni koji su namijenjeni samo za sezonska odnosno privremena razdoblja. S obzirom na to, otoci u određenim dijelovima godine budu i nastanjeni privremenim stanovništvom koje tamo obitava radi sezonskog posla. Tu se zapravo govori o sezonskim migracijama koje se, dakle, odnose na migraciju radne snage iz mjesta boravišta zbog sezonskog zapošljavanja ili pak školovanja (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

3.2.3. Čimbenici migracija

Ovisno o karakteristikama populacije, razlikuju se i razlozi migriranja. S obzirom da se ovaj rad bavi mladim otočanima, treba istaknuti da je jedan od najprisutnijih razloga migracija upravo ograničena dostupnost željenog obrazovanja točnije nemogućnost školovanja. Zbog različitih demografskih procesa, dolazi do zatvaranja i smanjivanja broja škola na otocima što dovodi do toga da su učenici/ce prisiljeni dnevno migrirati na druga mjesta kako bi nastavili sa školovanjem ili se moraju odvojiti od svojih roditelja i obitelji kako bi nastavili školovanje. S druge strane, opće je poznato kako je klima na otocima vrlo povoljna za čovjekovo zdravlje te se upravo zbog te blagodati želi ostati živjeti na otoku pa često dolazi do konflikta interesa. Također se često govori o tome kako zbog užurbanosti i prevelikih obveza ljudi sve više u

posljednje vrijeme ljudi biraju manje bučna i mirnija mjesta stanovanja te na taj način biraju dnevno migriranje zbog potrebe obavljanja posla. (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). No je li to slučaj i s otocima?

Mora se naglasiti kako ruralna područja zapravo uz velike prednosti donose i mnoge nedostatke, točnije rečeno ograničenja. Zbog otežanog zadovoljavanja vlastitih potreba, individua gravitira upravo urbanom području. To je osobito važno za napomenuti kada se govori o aktivnostima slobodnog vremena čiji je izbor minimalan ili gotovo nikakav ako se osoba nalazi u ruralnom području (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Lee (1966) te Bogue i sur. (1969) prema Lajić, Podgorelec, Babić (2001) govore o glavnim čimbenicima migracija te ih dijele na one potisne te na privlačne. Neki od potisnih čimbenika su: slabljenje nekog resursa kao i kriza potražnje, gubitak posla, potencijalna diskriminacija na političkoj, etničkoj ili religijskoj razini, otuđenje od zajednice te ratna ili prirodna katastrofa. S druge strane kao ono privlačni se navode: bolja mogućnost zapošljavanja, veći prihodi, mogućnost daljnjeg obrazovanja, bolji klimatski uvjeti kao i uvjeti stanovanja, blizina obitelji te kulturno-socijalni sadržaji.

Prema tome, kada se govori o otočnim migracijama mogu se prepoznati mnogi čimbenici koji su od ključne važnosti za odluku o migriranju. Posebice se ja važno naglasiti potisni faktor kao što je slabljenje resursa te njegova kriza gdje se kao primjer može da ti slabljenje djelatnosti primarnog sektora (vinogradarstvo, ribarstvo, poljoprivreda) . Osim toga, važni su i privlačni faktori kao što su bolje mogućnosti zapošljavanja, veći prihodi, manji troškovi te ponuda kulturno-socijalnih aktivnosti (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Osim navedenih faktora koji utječu na migracije s otoka, potrebno je i spomenuti važnost privrženosti matičnom otoku odnosno činjenicu da otok za otočanina ima posebno značenje gdje se on osjeća sigurno bez obzira na materijalnu situaciju (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Ovo se zapravo povezuje s identitetom koji život na otoku često dodatno učvršćuje.

3.3.Modernizacija, važnost obrazovanja i gospodarstvo otoka

Karakteristike hrvatskog društva su tranzicijski procesi koji obilježavaju bivša socijalistička društva. Modernizacija je jedan od ključnih procesa koji se odvija u društvima. Sa širenjem modernizacije jača i važnost znanja, znanosti i obrazovanja. Upravo znanje daje moć informacijskom društvu koje je danas dominantno. Dakle, obrazovanje i znanje su ključ za promjene koje je potrebno provesti, ali i za uspjeh mladih u društvu. Međutim, u obrazovanje je potrebno stalno ulagati i unaprjeđivati postojeće stanje kako bi bolje funkcioniralo (Spajić-

Vrkaš, 2001).

U suvremenom svijetu se stalno naglašava kako je potrebno „ići u korak s vremenom“. Naime, promjene u društvu zahtijevaju drugačije oblike obrazovanja. Dakle, zahtijevaju drugačiju radnu snagu koja mora imati neka nova i određena znanja i vještine. Osim toga, osim na europskoj razini, obrazovanje je važno i na svjetskoj. Mnogi programi koji su usmjereni na obrazovanje i mlade, stavljaju naglasak na važnost spremnosti mladih na nagle i stalne promjene (Spajić-Vrkaš, 2001). Dakle, suvremeni svijet karakteriziraju stalne i nagle promjene što se odražava na obrazovnu sferu te sferu rada. S obzirom na tehnološki razvoj, zadatak odgojno – obrazovnih ustanova je da prate upravo taj razvoj te da omogućuju da pojedinci iz njih izlaze kao kompetentne individue spremne za tržište rada. Ključne vrijednosti koje su povezane s (ne)uspjehom na profesionalnom aspektu su visok stupanj radne motivacije, proaktivnost, otvorenost za nova iskustva, percepcija samoučinkovitosti, inovativnost i slično. Kako bi se odgojno – obrazovne ustanove uspješno suočile sa suvremenim zahtjevima, potrebno je da potiču razvoj ovih osobina, da ističu važnost rada i kvalitetnih radnika, da upoznaju djecu sa svijetom rada i različitim zanimanjima, da ih potiču na istraživanje i izražavanje vlastitih interesa i sposobnosti, da potiču istraživanje svijeta te izražavanje vlastitih mišljenja i stavova, da potiču na uočavanje vlastite vrijednosti te stvaranje želje za uspjehom te uspješno nošenje s mogućim budućim neuspjesima (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Važnost obrazovanja je vidljiva i u gospodarskom aspektu. Oni su međusobno ovisni, pa tako promjene u jednom dovode do promjena u drugom. To je osobito vidljivo na izoliranim mjestima poput otoka.

Kao što je već navedeno, otoci su specifična područja te upravo zbog specifičnosti područja, može se govoriti i o specifičnom gospodarstvu otoka (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Gospodarstvo na otoku je drugačije od ostalih gospodarstva. Naime, gospodarstvo na otoku je „preskočilo“ sekundarni sektor te se baziralo na primarni i na određene aspekte tercijarnog. Iako se može reći da postoje neki oblici industrije na otocima, oni su uglavnom malih razmjera te su usmjereni na preradu ribe ili pak brodogradnju. S obzirom na primarni sektor, od velike je važnosti poljoprivreda u koju je potrebno puno ulagati kako bi opstala i bila dobar izvor prihoda. Naime, na tim područjima se mogu uzgajati kulture koje bi bile specifične kvalitete. Takva su područja pogodna za uzgoj smokava, badema, maslina, vinove loze, rogača i slično no, problem koji se javlja je taj da depopulacija rezultira smanjenjem interesa i bavljenja poljoprivredom (Babić, Lajić, 2004).

S druge strane, na otocima su prisutne i neke djelatnosti tercijarnog sektora. Glavna među njima je svakako turizam koji mnogima predstavlja glavni izvor prihoda.

Osim navedenog, još je jedno zanimanje moguće na otocima, a to je prosvjeta kao iz zanimanja iz područja zdravstva. Međutim, položaj škola na otocima vrlo loš te je mali broj onih koji žele raditi upravo u školi na otoku. Naime, tu je od krucijalne važnosti upravo država i njena ulaganja i poticaji koji bi mogli privući radnu snagu za rad na otoku (Babić, Lajić, 2004).

Kako bi se dobio detaljniji uvid u gospodarsku situaciju, Babić, Lajić (2004) su u svom istraživanju o obrazovnim aspiracijama mladih na zadarskim otocima ispitali čime bi se oni voljeli baviti u budućnosti. S obzirom na drugačiju raspodjelu gospodarskih sektora u otočkom životu odnosno prevladavanje primarnog sektora te turizma kao tercijarnog sektora, kao što je i očekivano, uglavnom su odabrali turizam što stavlja naglasak na važnost turizma kako za Hrvatski tako i za otoke. Također je veći broj učenica, za razliku od učenika, koje su se opredijelile za turizam. S druge strane se veliki broj učenika odlučio za ribarstvo. Takva razlika se može objasniti time što je bavljenje turizmom fizički manje zahtjevno od ribarenja te iako se radi na jednakosti spolova, ne mogu se zanemariti biološke karakteristike gdje je bavljenje turizma više naklonjeno ženama za razliku od ribarenja. Također, ribarenje je tradicija dalmatinskog područja (Babić, Lajić, 2004). „Tradicija pridonosi ljudskoj sadašnjosti i budućnosti, pa će vjerojatno ribarsko „nasljeđe“ zadržati u tom zanimanju, a onda i na otoku...“ (Babić, Lajić, 2004:275). Iako su otoci pogodni za primarni sektor osobito granu poljoprivrede, sve je manji broj onih koji se njome žele baviti. Naime, razlog je u tome što bavljenje poljoprivredom ne osigurava najbolji društveni status te se pojedinac svrstava u društveni sloj koji mnogima nije poželjan. Također i modernizacija utječe na smanjenje broja poljoprivrednika osobito među mladima (Babić, Lajić, 2004).

3.4.Mladi i obrazovne aspiracije

Razdoblje mladosti je specifično razdoblje za svaku individuu jer tada započinje formiranje identiteta. To je razdoblje od krucijalne važnosti jer tada dijete prelazi u odraslu dob (Mandrić, 2009). U tom razdoblju pojedinci počinju donositi vlastite odluke za koje su na kraju i odgovorni. S obzirom na prostornu izoliranost, odnosno život na otoku, donošenje odluka i sazrijevanje je još intenzivnije (Leburić, Simidića, Dragojević, 2014).

Za razumijevanje cjelokupnog društva, potrebno je razumjeti mlade te njihov način života. Kultura mladih je specifična te ima tri temeljna obilježja: kultura slobodnog vremena, organiziranost društvenih odnosa oko vršnjaka te animacija skupine za stil kulture. Kultura mladih i njihovi životni stilovi su proizašli iz različitih društvenih promjena. Jedna od njih je zasigurno uvođenje obveznog srednjoškolskog obrazovanja te visokoškolsko obrazovanje koje

nudi bolje mogućnosti na tržištu rada. Tako je zapravo došlo do produživanja mladenačkog statusa koji danas sve duže traje. Nadalje, masovni mediji su stvorili vlastite proizvode na koje se uglavnom fokusiraju mladi. Došlo je i do promjena u obiteljskom aspektu. Naime, povećao se generacijski jaz između djece i roditelja te roditelji imaju sve manji utjecaj na djecu. Tu ulogu sada preuzimaju vršnjaci i prijatelji s kojima se svaka mlada osoba poistovjećuje. Prema tome, sve su ove promjene rezultirale većom autonomnosti mladih (Leburić, Simidića i Dragojević, 2014).

Kao što je već spomenuto, mladost je razdoblje formiranja identiteta. Ključni proces je proces socijalizacije koji je prisutan tijekom cijelog čovjekovog života, ali je u ovom razdoblju najizraženiji. U tom su procesu prisutni brojni čimbenici koji imaju utjecaj na mlade, a to su: obitelj, škola, grupa vršnjaka te mediji. Obitelj je od velike važnosti za svaku individu osobito za djecu te je tada utjecaj obitelji i roditelja najveći. Također, svaka obitelj zauzima određeni društveni položaj što se odražava na mladu osobu. Nadalje, škola je također vrlo bitan čimbenik socijalizacije jer priprema mlade za tržište rada, ali osim obrazovne funkcije, ima i odgojnu kojom nastoji pojedinca učiniti što boljom osobom. Dakle, osim formalnog nastavnog programa prisutan je i skriveni nastavni program koji je od velike važnosti za odgojni aspekt. Treći čimbenik, uglavnom i najutjecajniji, je grupa vršnjaka koja omogućuje osjećaj pripadanja i afirmacije, a i omogućuje informiranje i upoznavanje različitih supkultura. Osim navedenog, mediji također predstavljaju čimbenik socijalizacije koji često može imati negativan utjecaj na mlade jer idealizira određene značajke pojedinca (izgled, status, uspjeh i slično) te ne prikazuje realnu sliku (Leburić, Simidića i Dragojević, 2014).

Zapošljavanje mladih nije individualan fenomen već ga je potrebno promatrati na široj razini. Za poboljšanje socijalne i ekonomske aktivnosti, potrebno je puno ulagati te pri tome uzimati u obzir neposredna iskustva mladih na otoku, ali i ostale otočke populacije (Barada, Marčević, Zdravković, 2015). Za obavljanje određenog posla su potrebne određena znanja i vještine. To se dobiva školovanjem i obrazovanjem no situacija kod prijašnjih generacija je bila drugačija. Naime, djeca su se nekada prije školovala samo kako bi stekli primarnu naobrazbu. Na otocima i nije bio čest slučaj postojanja škole. Početkom 20. stoljeća, ako bi postojala, škola je bila uglavnom dvogodišnja. S vremenom se povećao broj razreda no kako je došlo do depopulacije, u većini naselja, ako bi postojala, postojala je samo područna škola te bi samo veće otočno naselje imalo školu svih razreda. Važno je napomenuti kako je na nekim otocima škola bila i ukinuta što je dovelo do dodatnih problema za djecu i mlade. S obzirom na mnoge poteškoće kao što su nedovoljni prihodi, rijetko tko je odlazio na školovanje, a ako bi odlazili to su uglavnom bili dječaci koji su se tada počeli percipirati kao iseljenici. Također, odlazak u

vojsku je jedna od mogućnosti koja je također nudila odlazak s otoka. Nakon Drugog svjetskog rata, kada se stanje poboljšalo, postojale su razne pogodnosti koje su omogućavale školovanje. Neke od njih su besplatno školovanje, stipendije, učenički domovi i slično (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004). Obrazac načina života se usvaja od ranog djetinjstva te se djecu i mlade upućuje na uloge koje će morati izvršavati u odrasloj dobi. Jedna od njih i je zanimanje odnosno posao koji će obavljati (Babić, Lajić, Podgorelec, 2004). U suvremenom društvu, društvu u kojem se događaju sve veće tehnološke promjene sve veću važnost dobiva obrazovanje te profesionalni pristup poslu. Također, obrazovanje osigurava i socijalnu promociju i društveni položaj. Ovakva društva također karakterizira podjela rada gdje svaki radnik ima svoje zaduženje i funkcije, točnije rečeno, poslovi su specijalizacijskog karaktera te je od velike važnosti zanimanje pojedinca. Na odluku o obrazovnim aspiracijama veliku ulogu ima okolina kao i sociopsihološko ozračje. Navedeni čimbenici djeluju na način da će vjerojatno na otočane koji namjeravaju ostati na otoku više utjecati strukturalni čimbenici kao što je gospodarstvo i gospodarska tradicija dok će na one koji namjeravaju otići s otoka više utjecati kulturološke ozračje kao što je tradicija iseljavanja, pritisak, komunikacije o toj dilemi odlaska ili ostanka i slično (Babić, Lajić, 2004). Obrazovne aspiracije predstavljaju „ambicije i ciljeve koje učenici i roditelji imaju prema sadašnjim i budućim obrazovnim iskustvima i ishodima. Obrazovne su aspiracije često povezane s obrazovnim postignućem, ali mogu biti u vezi i s učeničkim kognitivnim i konativnim razvojem te ostalim obrazovnim i osobnim elementima. Obrazovne aspiracije učenika i roditelja izrazito su raznolike i stalno promjenjive u interakciji s okolinom“ (Jokić i sur., 2019:11). Također, obrazovne aspiracije se mijenjaju s obzirom na životna razdoblja svakog pojedinca pa su one tako često kvalitativno različite u različitim razdobljima (Jokić i sur., 2019).

Formiranje obrazovnih aspiracija se uglavnom javlja kroz tri specifične faze. Prva je faza maštanja koja se javlja u predškolskoj dobi te uglavnom nije realistična jer se ne uzimaju u obzir vlastite sposobnosti i mogućnosti. Kada dijete uđe u pubertet, ona završava te započinje faza istraživanja, ujedno i druga faza. Ova faza traje ovisno o daljnjem školovanju odnosno često traje samo do kraja srednje škole, ukoliko se ne nastavi daljnje školovanje. Za ovu je fazu karakteristično preispitivanje osobnih interesa, sposobnosti i vrijednosti te, s obzirom na to, usklađivanje sa zahtjevima tržišta rada. S obzirom na to da se i dalje radi o širem području interesa, ovdje je ključna uloga škole koja treba poticati na razvoj različitih vještina te omogućiti upoznavanje vlastitih osobina i sposobnosti. Također, nužno je da škola upozna i sa različitim zahtjevima različitih poslova i zanimanja što će znatno olakšati formiranje obrazovanih aspiracija. Posljednja faza je realistično razdoblje koja se odnosi na planiranje

primjerenog školovanja, analiza zahtjeva tržišta rada te usklađivanje s vlastitim odabirom, a započinje upisom srednje strukovne škole ili fakulteta (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Obrazovne aspiracije su u vrlo uskoj relaciji s karijernim aspiracijama koje pak zajedno čine životne aspiracije. Istraživanja o obrazovnim aspiracijama gotovo stalno uključuju procjenu ili želju pojedinca o vremenskom periodu koji želi provesti u obrazovnom sustavu. S obzirom na to, visoke obrazovne aspiracije predstavljaju želju za visokoobrazovnim razinama obrazovanja. No, to ne mora uvijek podrazumijevati navedeno. Naime, pojedinci često imaju različite subjektivne percepcije o obrazovanju i njegovoj povezanosti sa životnim ciljevima. Također, s obzirom na obrazovni sustav u Hrvatskoj, može se dogoditi da individua ima vrlo visoke obrazovne aspiracije za svoje strukovno zanimanje te da one, kao takve, ne uključuju visoko obrazovanje (Jokić i sur., 2019). Dakle, potrebno je biti vrlo oprezan s pojmom obrazovnih aspiracija te ne treba ih percipirati iz samo jednog područja. S obzirom na to, proučavanje obrazovnih aspiracija nije samo zadatak jednog znanstvenog područja. Naime, one nisu vezane samo uz obrazovni aspekt, one su povezane i s razvojem identiteta, osobnom dobrobiti te smanjivanjem rizika socijalne isključenosti (Bynner, 2000; Kintrea, St. Clair, Houston, 2011).

3.4.1. Odrednice obrazovnih aspiracija

Svi radovi o obrazovnim aspiracijama ističu važnost kontekstualne prirode obrazovnih aspiracija (Gutman, Akerman, 2008).

3.4.1.1. Bronfenbrennerov ekološki model

Dakle, na obrazovne aspiracije na utječe samo pojedinac već i njegova obrazovna iskustva, interakcija s roditeljima, vršnjacima, užom i širom zajednicom, ekonomska situacija te različiti socioekonomski i medijski čimbenici. Ove se postavke temelje na Bronfenbrennerovoj teoriji ljudskog razvoja odnosno ekološkoj paradigmi i ekološkim modelima. Ona govori o nekoliko dijelova ekološkog sustava koji su međusobno povezani, a oni su: egzosustav (npr. lokalna zajednica), makrosustav (različita uvjerenja i vrijednosti) te kronosustav (promjene koje se događaju tijekom određenog vremena) (Kušević, 2018). Dakle, u samom se središtu nalazi individua odnosno u ovom slučaju obrazovne aspiracije mladih te se oko njega nalaze različite strukture koje se odnose na individualne karakteristike učenika/ce, ali i na one šire kao što su školsko okruženje.

Uzevši u obzir obrazovne aspiracije mladih odnosno učenika/ca Jokić i sur. (2019)

navode četiri razine koje utječu na iste, a to su razina učenika, razina roditelja, razina razrednog odjela (vršnjaka), razina škole.

3.4.1.2.Utjecaj individue

Prva razina je razina individue te se odnosi na neke osnovne karakteristike kao što su dob, spol i školsko postignuće. Osim ovih temeljnih karakteristika, ovdje pripadaju i učenička uvjerenja o sebi, vrijednosti i očekivanja, zatim percepcija podrške i očekivanja značajnih drugih, znanje o obrazovnom sustavu te učenička ponašanja. Učenička uvjerenja o sebi, vrijednosti i očekivanja se odnose na osobne vrijednosti o obrazovanju, prijašnja obrazovna iskustva, akademsko samopoimanje, samoefikasnost i specifična uvjerenja o vlastitoj kompetentnosti, interesima, ciljnoj orijentaciji, kauzalnoj atribuciji te očekivanju uspjeha. Nadalje, percepcija podrške i očekivanja značajnih drugih podrazumijeva percepciju roditeljske i učiteljske podrške i očekivanja, percepciju obrazovnih aspiracija vršnjaka te različitih uzora. Znanje o obrazovnom sustavu se odnosi na poznavanje različitih obrazovnih mogućnosti dok se učenička ponašanja odnose na izvannastavne i izvanškolske aktivnosti kao i individualne navike učenja (Jokić i sur., 2019).

Različite poslove i zanimanja karakteriziraju različite potrebe za određenim sposobnostima prema tome individualne sposobnosti, interesi, vrijednosti te osobine određuju formiranje obrazovnih aspiracija. Ovdje ključnu ulogu ima škola koja treba pomoći djeci da razviju i izraze vještine za analiziranje i planiranje budućeg školovanja i obrazovanja. Od velike je važnosti upravo školska klima koja bi trebala poticati osjećaj samoučinkovitosti i samopoštovanja (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Kada je riječ o analizi individualnih osobina djeteta, moguća su dva pristupa te je najpoželjnije kada se ona kombiniraju. Prvi je pristup podrazumijeva fokusiranje na najbolje razvijene sposobnosti djeteta bez uspoređivanja s drugima. Kod svakog se djeteta mogu pronaći određene osobine koje su bolje razvijene od drugih te ih na taj način usmjeriti ka određenom profesionalnom razvoju. Ova se analiza koristi i za analizu interesa i sustava vrijednosti. Druga je analiza normativna te se ona odnosi na uspoređivanje s drugima, najčešće prosjekom u razredu ili generaciji. S obzirom da je ova analiza manje zahtjevnja, nastavnici/e se često odluču za nju iako bi trebalo kombinirati obje analize kako bi se dobila potpuna percepcija (Vizek Vidiović i sur., 2016).

3.4.1.3. Utjecaj roditelja i obitelji

Druga razina odnosno razina roditelja uključuje određene socioekonomske karakteristike kao što su: obrazovni i radni status, zaposlenje, prihodi te socijalno porijeklo. Osim toga odnosi se i na roditeljska opće uvjerenja, ciljeve i vrijednosti koji se odnose na socijalizacijske ciljeve ili uvjerenja o odgoju, osobne vrijednosti o obrazovanju, njihove obrazovne biografije te roditeljski stil. Nadalje, ova razina podrazumijeva i percepciju i očekivanja prema djetetu. Ovo se odnosi na životne i obrazovne aspiracije za dijete, percepciju sposobnosti interesa, aspiracija, ličnosti i motivacije djeteta zatim na očekivanja budućih obrazovnih i životnih postignuća djeteta, kauzalne atribucije djetetovih obrazovnih postignuća te samoeфикаsnost. Još jedan aspekt je roditeljska percepcija škole koja podrazumijeva zadovoljstvo školom, percepciju odnosa učitelj/ica - roditelj te percepciju odnosa učitelj/ica – učenika/ca. Posljednji aspekt koji se odnosi na ovu razinu su roditeljska ponašanja koja se odnose na uključenost roditelja u obrazovnu situaciju djeteta, podršku u donošenju obrazovnih/životnih odluka te poticanje razvoja djetetovih interesa i aspiracija (Jokić i sur., 2019). Ova se razina može povezati i s Bourdieuovom teorijom o obrazovanju. Naime, Bourdieu obrazovanje proučava u uskoj vezi s kulturnim kapitalom odnosno habitusom. On zapravo navodi kako obrazovne aspiracije djece ovise o habitusu njihovih roditelja odnosno različiti kulturni kapitali formiraju različite obrazovne aspiracije. Osim toga, smatrao je kako je obrazovna hijerarhija povezana s društvenom hijerarhijom te da obrazovni sustav zapravo podilazi djeci viših društvenih slojeva za razliku od onih iz nižih društvenih slojeva te su oni time već u samom početku u nepovoljnom položaju s obzirom na obrazovni aspekt (Bourdieu, 2013).

Prema Bourdieuu zapravo obrazovanje ima dvije funkcije, jedna je reprodukcija klasnih odnosa koja je prethodno objašnjena te druga funkcija koja se odnosi na skrivanje funkcije reprodukcije klasnih odnosa gdje se zapravo nastoji stvoriti perspektiva da je društvena hijerarhija rezultat obrazovnog uspjeha pojedinaca te da ju nepriviligirani prihvate kao takvu. Bourdieu objašnjava obrazovni sustav i pojmom meritokracije koja ističe prirodnu nadarenost te tako sakriva i legitimira društvenu hijerarhiju (Bourdieu, 2013). Dakle, reprodukcija i legitimizacija su dvije glavne funkcije obrazovanja no Bourdieu navodi još i elemente koji omogućavaju te funkcije. Naime, govori o karakteristikama i kriterijima obrazovnog sustava kojim se učenici/e vrednuju te tako zbog različitog kulturnog kapitala imaju i različit obrazovni uspjeh. Osim ovog elementa, navodi i autoeliminaciju koja je u vezi s individualnim obrazovnim aspiracijama te percipiranjem vlastitih obrazovnih šansi (Radulović, 2014). Dakle,

oni koji imaju veći kulturni kapital, imaju i bolje razvijene dispozicije koje se afirmiraju u obrazovnom sustavu. S druge strane, autoeliminacija je također povezana s prethodnom stavkom jer je odustajanje od obrazovanja rezultat subjektivnog razumijevanja načina funkcioniranja obrazovnog sustava te šansi za napredak i uspjeh putem obrazovanja (Bourdieu, Paseron, 2014).

Dakle, kada pojedinci formiraju svoje aspiracije, veliku stavku u tome imaju upravo okolinski faktori koji onda određuju smjer tih aspiracija. S obzirom na to, oni iz viših slojeva uglavnom imaju visoke obrazovne aspiracije dok oni iz nižih često se zadovoljavaju s nižim obrazovnim aspiracijama jer smatraju da je to u skladu s njihovim habitusom (Bourdieu, Paseron, 2014).

Na formiranje obrazovnih aspiracija utječe i roditeljski odgojni stil. S obzirom da postoje četiri roditeljska stila s obzirom na kombinaciju emocionalne topline i čvrste kontrole, smatra se kako je najpoželjniji te najučinkovitiji autoritativni odgojni stil kojeg karakterizira visok stupanj emocionalne topline te visok stupanj čvrste kontrole. I nastavnici/e bi se trebali voditi ovim stilom, no trebali bi i korigirati ukoliko zamijete neodgovarajući odgojni stil kod roditelja (Vizek Vidiović i sur., 2016).

3.4.1.4. Utjecaj vršnjaka

Razina razrednog odjela (vršnjaka) je treća razina te podrazumijeva veličinu razreda te njegov sastav s obzirom na neke karakteristike kao što su sposobnosti, postignuća te socijalno porijeklo. Dakle, ova razina uključuje i norme ponašanja, pritisak vršnjaka, kolektivnu ciljnu orijentaciju te socijalnu usporedbu (Jokić i sur., 2019).

Na otocima situacija može biti otežana. Naime, uzevši u obzir mali broj djece u otočkim školama, često se dogodi situacija da je dijete jedino te dobi pa se tako u školi nema s kim uspoređivati niti družiti u skladu sa svojim uzrastom (Babić, Lajić, 2001).

3.4.1.5. Utjecaj škole

Razina škole je četvrta razina ujedno i posljednja za koju Jokić i suradnici (2019) navode da predstavlja odrednice obrazovnih aspiracija učenika/ca. Naime, ona se odnosi na veličinu i lokaciju te na sociodemografska obilježja susjedstva. Dakle, ova razina podrazumijeva učiteljska opća uvjerenja, ciljeve i vrijednosti koja se odnose na osobne vrijednosti o obrazovanju, zatim na pedagoške ciljeve (uvjerenja o svrsi i ciljevima školskog poučavanja), samoeфикаsnost učitelja/ice, percepciju odgovornosti učitelja/ice za učeničke obrazovne

aspiracije i postignuća, opća očekivanja prema učenicima/ama, percepcija odnosa učitelj/ica – učenika/ica te percepcija odnosa učitelj – roditelj. Nadalje, ova se razina odnosi i na učiteljsku percepciju i očekivanja prema učenicima/cama. Dakle, ovo navedeno podrazumijeva: percepciju sposobnosti, interesa, aspiracija, ličnosti i motivacije učenika, roditeljsku percepciju aspiracija i očekivanja za dijete, očekivanja budućih obrazovnih postignuća djeteta, kauzalne atribucije obrazovnih postignuća djeteta, percepciju kvalitete suradnje s roditeljima kao i njihove uključenosti, školsku praksu i klimu, obrazovno i profesionalno usmjeravanje, ponudu izvannastavnih aktivnosti te pružanje podrške u prijelaznim obrazovnim razdobljima (Jokić i sur., 2019). Osim navedenih faktora, iz aspekta škole, koji djeluju na formiranje obrazovnih aspiracija djece i mladih, veliku ulogu u tome imaju i stručni suradnici u školi odnosno pedagog/inja. Naime, pedagozi/inje bi u školi trebali/e upoznati nastavnike/ce s poslovima profesionalne orijentacije, upoznati individualne karakteristike svakog/e učenika/ce, redovito održavati informativna predavanja za učenike/ce i roditelje kako bi ih uputili na različite mogućnosti profesionalne orijentacije, organizirati izložbe o različitim zanimanjima, predstaviti različite ustanove za daljnje školovanje i obrazovanje, informirati i upoznati ih s gospodarskom situacijom, pomagati razrednicima/ama oko predstavljanja profesionalne orijentacije, nuditi savjetodavnu pomoć svim subjektima u školi kojima je to potrebno, provoditi ispitivanje o profesionalnoj orijentaciji te voditi dokumentaciju o istoj. Dakle, u ovim zadacima je vidljiva uloga pedagoga/inje u formiranju obrazovnih aspiracija svakog/e učenika/ce (Jurić i sur., 2001).

Od velikog su značaja školska klima i kultura škole koje uvelike djeluju na svakog pojedinca unutar nje. Školska klima se može definirati kao kvaliteta školske sredine koja je relativno trajna te koja ima utjecaj na ponašanje članova. Ona je pod utjecajem neformalne i formalne organizacije, upravljanja školom te osobnosti članova. Osim toga, temelji se na kolektivnoj percepciji ponašanja unutar škole (Domović, 2004). Dakle, školsku klimu sačinjavaju svi njeni članovi te ona zapravo predstavlja subjektivni doživljaj istih. Ona uvelike ima utjecaj na sve članove osobito na učenike/ce jer omogućuje da pojedinac uočava svoju vrijednost, da formira osjećaj pripadnosti te formira svoj identitet. Ukoliko djeluje na taj način na individuu, može se govoriti o pozitivnoj školskoj klimi. S druge strane, školska klima može biti i negativna te tako nepovoljno utjecati na razvoj djeteta. Naime, može dovesti do nepravilnog razvoja sposobnosti, interesa te samopoštovanja djece. Dakle, vidljivo je kako može stvoriti dugoročne negativne učinke na razvoj djeteta što će se negativno odraziti i na formiranje njegovih obrazovnih aspiracija (Vizek Vidiović i sur., 2016).

U zadnje vrijeme se povećava broj autora u Hrvatskoj koji pišu o klimi te se često

umjesto pojma klima koristi pojam ozračje koji se prvi put spominje u pedagoškoj literaturi Bošnjaka (1996, 1997). Često se uz pojmove školskog i razrednog ozračja upotrebljavaju termini nastavnog te odgojno-obrazovnog ozračja. Pri tome, neki autori smatraju kako pojam odgojno-obrazovnog ozračja u sebi sadržava i pojmove razrednog, nastavnog te školskog ozračja. Jurić (1993: 64, prema Domović, 2004: 43) navodi kako je temeljna karakteristika školske klime „opis interakcijskih oblika u toj školi“. Istraživanje međusobnih odnosa dovodi do mogućnosti intervencije i promjene klime. Mogućnost promjene klime potvrđuju i neki autori (Fraser, Docker, Fisher) koji su i razvili neke strategije za promjenu klime. Također, Jurić (1993, prema Domović, 2004) razlikuje školsku klimu odnosno makroklimu te razredno-nastavnu odnosno mikroklimu. U skladu s tim, postoji makroanaliza te mikroanaliza. Slično tome, Bošnjak (1996, prema Domović, 2004) navodi nastavno ozračje kao generalizirano značenje dok razredno ozračje se odnosi na procese uže okoline. U hrvatskoj pedagoškoj literaturi postoje i druga značenja pojma ozračje. Tako Koraj (1999) definira odgojno-obrazovno ozračje kao pojam koji opisuje prostorije i objekte škole te okruženje izvan nje. Za Antića (1999) ozračje je širi pojam koji se odnosi na školsku i razrednu klimu, ali i na ugodu i atmosferu (prema Domović, 2004).

Kao što je već navedeno, školsku klimu određuju njeni članovi. Tako ju prije svega određuje odnos nastavnika/ca prema učenicima/cama, ali i međusoban odnos između nastavnika/ca. Takav se odnos odražava na međusobno odnose među učenicima/ama. Osim toga, na školsku klimu utječe i ravnatelj/ica te stil rukovođenja (Vizek Vidiović i sur., 2016).

S obzirom na različita ozračja koja vladaju unutar škole, Oswald i suradnici (1989) prema Juriću (1993) razlikuju četiri tipa škole. Prvi tip škole je autokratski - izolirajući gdje je temeljni cilj posredovanje znanja. U ovakvoj školi ravnatelj/ica i nastavnici/ce određuju funkcioniranje škole bez uzimanja i obzir druga mišljenja. Također, inovacije se vrlo teško prihvaćaju te se nastoje smanjiti sve interakcije koje nisu nužne. Drugi tip škole je autokratska – bliska životu škola te ovdje upravlja jedno dominantno tijelo, a karakteristika ovakve škole je dinamičnost. Treći tip je demokratska - izolirajuća škola te je ovdje naglasak na partnerske odnose s roditeljima i učenicima/ama. Također, naglasak je na individualnom pravu. Posljednji tip je demokratska – životno bliska škola koja je zapravo najidealniji tip škole jer stavlja naglasak na učenike/ce te na razvoj njihovih sposobnosti i interesa.

Za razliku od školske klime, školska je kultura karakteristika organizacije te se temelji na vrijednostima koje ovise o vrijednostima određenog društva. Dakle, odgojno – obrazovne ustanove djeluju u skladu s društvom i društvenim normama. Vrijednosti neke škole su povezane s njenom misijom i vizijom. Vizija se odnosi na zajednički cilj i predodžbu koju imaju

njeni članovi, a veliki utjecaj ima i način rada ravnatelja/ice koji djeluje na motivaciju članova te postavljanje ciljeva. Potrebno je razlikovati snažnu školsku kulturu od slabe školske kulture. Naime, snažna školska kultura omogućuje da se individua suočava s njom, inducira jednoznačna očekivanja o poželjnom ponašanju, pobuđuje određeno ponašanje te zahtjeva vještine koje svi posjeduju. S druge strane, slaba kultura nema jasne norme, inducira različita očekivanja o poželjnom ponašanju, ponašanja ovise o svakom pojedincu te se članovi različito nose s istim situacijama (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Glavni mehanizmi školske kulture su norme, ponašanja i simboli. Pomoću njih se školska kultura razvija, održava i potiče te se na taj način osnažuje. Norme se odnose na jasno definirana pravila (ne)poželjnog ponašanja te se odnose na sve članove i posjetitelje odgojno – obrazovne ustanove. Dakle, norme su zapravo iskazivanje vrijednosti u svakodnevnom ponašanju. Simboli utjelovljuju temeljne vrijednosti određene kulture te mogu biti materijalni i nematerijalni. Simbole mogu predstavljati i određene osobe odnosno određeni položaji na kojima se pojedinci nalaze te osim toga mogu predstavljati i postignuća članova (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Dakle, i školska kultura i školska klima djeluju na formiranje obrazovnih aspiracija na način da potiču razvoj određenih osobina i sposobnosti. Također, djeluju na stvaranje radne motivacije koja je ključna kod formiranja obrazovnih aspiracija te je zbog toga potrebno staviti naglasak na stvaranje pozitivnog školskog ozračja.

Već je spomenuto kako je potrebno da odgojno – obrazovne ustanove razvijaju određene osobine i vrijednosti kod djece. Jedna od njih je samoeфикаsnost koja je od velike važnosti za formiranje obrazovnih aspiracija kod mladih. Samoeфикаsnost se odnosi na vjeru u to da smo sposobni postići određeni cilj. Također, stječe se socijalnim učenjem te se odnosi na subjektivan doživljaj vlastitih mogućnosti. Važno je spomenuti kako je samoeфикаsnost uglavnom neovisna o postojećim sposobnostima jer je uočeno da postoji razlika kod pojedinaca koji imaju istu razinu sposobnosti, ali različit stupanj samoeфикаsnosti. Upravo stupanj samoeфикаsnosti određuje ciljeve, interese, akademski uspjeh, otvorenost prema novim stvarima i proaktivnost pojedinca. Točnije rečeno, samoeфикаsnost djeluje na obrazovne aspiracije individue (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Samoeфикаsnost se formira tijekom socijalnog iskustva, točnije, socijalnom komparacijom koja je već prisutna od samog početka školovanja. Bitno je da pojedinac dobije povratne informacije te se on na temelju njih uspoređuje s drugima te percipira svoju uspješnost. Također, ovisno o sposobnostima, individua će za određena područja imati visoku odnosnu nisku razinu samoeфикаsnosti, no kada percipira nisu samoeфикаsnost na svim područjima, onda

se to doživljava kao problem (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Postoje četiri situacije pomoću kojih se stječe samoeфикаsnost. Prva situacija je vlastito iskustvo uspjeha. Naime, ovakvo iskustvo ima najveći utjecaj na stjecanje samoeфикаsnosti, osobito ako je riječ o uspjehu. Stoga je potrebno da školska klima stvara osjećaj vrijednosti i individualnosti te da omogući bavljenje aktivnostima u kojima bi djeca uočila svoj uspjeh. Nadalje, druga vrsta iskustva je vikarijsko ili neposredno iskustvo gdje se dijete, promatrajući druge, potiče na obavljanje određenih aktivnosti kako bi se uočio uspjeh i pozitivan osjećaj. Bitno da je taj model koji dijete promatra, da bude sličan njemu kako bi se mogao lakše identificirati s njim. Ovako iskustvo omogućuje druženje pojedinaca sa sličnim interesima i mogućnostima što pozitivno djeluje na formiranje osjećaja samoeфикаsnosti. Treći utjecaj je izravan socijalni utjecaj koji se odnosi na verbalno poticanje drugoga u izvršenju zadatka što dovodi do prevladavanja potencijalnih sumnji te uspješnijeg izvršenja zadatka. Iz tog je razloga potrebno pridavati pažnju na nečiji trud i zalaganje te isto nagraditi. Posljednji utjecaj su psihofiziološke reakcije koje, ovisno o tome jesu negativne ili pozitivne, negativno ili pozitivno utječu na stvaranje osjećaja samoeфикаsnosti. S obzirom na navedeno, bitno da je se smanje ili olakšaju sve nepotrebne negativne situacije za dijete, da se prilagode s obzirom na sposobnosti djeteta te da se na taj način poveća osjećaj samoeфикаsnosti (Vizek Vidiović i sur., 2016).

3.4.2. Obrazovne aspiracije i profesionalno usmjeravanje

Prethodno se objasnila značajnost obrazovnih aspiracija za svakog pojedinca. Naime, jednom odabrane, one se provlače i odražavaju na cijeli čovjekov život. Ukoliko budu neadekvatno donesene, takav proces može rezultirati i negativnim posljedicama kao što je nezadovoljstvo, niske mogućnosti zapošljavanja i napredovanja, izbjegavanje posla i slično. Iz tog je razloga bitno da se dobro promisli o željenim obrazovnim i profesionalnim aspiracijama (Vizek Vidiović i sur., 2016). Zato je i od velike važnosti informiranje i upoznavanje o različitim obrazovnim i profesionalnim mogućnostima. Naime, u tom tzv. profesionalnom usmjeravanju veliku ulogu imaju različiti stručnjaci koji trebaju pojedince usmjeriti te im pomoći u njihovom budućem odabiru obrazovanja. Na taj se način postiže sklad i ravnoteža između pojedinčevih želja i mogućnosti te uvjeta na tržištu rada.

Profesionalno usmjeravanje postaje sve važnije u suvremenom obrazovnom sustavu. Naime, ono je namijenjeno svim dobnim skupinama te pomaže osposobiti ljude za tražene vještine i znanja na tržištu rada. Također je jedan od ciljeva smanjiti prijevremeno odustajanje od školovanja, povećati stopu zaposlenosti, boriti se protiv socijalne isključenosti te povećati

uključenost u tercijarno obrazovanje. Iako je usmjereno na individuu, profesionalno usmjeravanje ima zapravo širi kontekst i influenciju na cjelokupnu gospodarsku i socijalnu situaciju nekog društva. Također, osim obrazovnih institucija, može biti povoljno i za različite organizacije, tvrtke te lokalne zajednice jer im može pomoći u produktivnosti i inovativnosti (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Važnost profesionalnog usmjeravanja se uočava i u postojećim zakonima u hrvatskom obrazovnom sustavu. Naime, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama* (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12) u članku 4. navodi kako je potrebno učenicima/ama osigurati temeljne i stručne kompetencije te ih osposobiti za rad i svakodnevne životne situacije. Također, članak 55. navodi da je potrebno da odgojno-obrazovne ustanove surađuju sa zavodima za zapošljavanje te drugim ustanovama koje se odnose na obrazovne i profesionalne aspiracije te da na taj način što više informiraju i upoznaju pojedince s različitim mogućnostima. Uz to, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obavezno opće obrazovanje* navodi kako je tematika profesionalnog usmjeravanja dio različitih nastavnih predmeta te se kao takva provlači kroz sadržaje istih (Vizek Vidiović i sur., 2016).

3.4.2.1. Teorije profesionalnog razvoja

U 20. stoljeću se razvijaju teorije profesionalnog razvoja odnosno teorije razvoja karijere koje objašnjavaju kako individualni i okolinski faktori djeluju na obrazovane i profesionalne aspiracije. Tako se javljaju dvije podteorije odnosno strukturna i razvojna teorija (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Strukturna teorija se bavi usklađenošću individualnih karakteristika pojedinca i zahtjeva određenog zanimanja. Prema toj teoriji, kvalitetan profesionalni izbor je rezultat poznavanja i razumijevanja individualnih karakteristika, tržišta rada te njihova međusobna odnosa (Vizek Vidiović i sur., 2016).

Unutar se ove teorije javlja Teorija karijernog izbora prema kojoj se kod odabira zanimanja prednost daje poslovima u kojima pojedinci mogu iskoristiti svoje vještine, gdje mogu izraziti stavove i uvjerenja te gdje će se osjećati ugodno u radnom okruženju. S obzirom na to, govori se o šest tipova ličnosti u kojima se većina ljudi može pronaći: realističan, istraživački, umjetnički, društveni, poduzetnički i konvencionalni. Također se naglasak stavlja na identitet pojedinca odnosno na njegove sklonosti, uvjerenja i stavove. Prema ovoj teoriji, ako pojedinac radi u okruženju koje mu odgovara, znači da će biti zadovoljniji te da će stupanj produktivnosti u cijeloj zajednici biti veći u odnosu na ono okruženje koje nije poticajno (Vizek

Vidiović i sur., 2016).

Druge teorije koje se bave profesionalnim usmjeravanjem su razvojne teorije te one polaze od tri postavke, a to su da je profesionalni razvoj cjeloživotni proces razvoja i realizacije pojma o sebi u području rada, zatim da se profesionalni razvoj događa kroz specifične stupnjeve koji postavljaju određene zahtjeve te da je prelazak iz jednog stupnja u drugi povezan sa spremnosti pojedinca na rješavanje određenih zahtjeva svakog stupnja. Dakle, ako se pojedinac uspješno suoči s pojedinim zahtjevima, to znači da će njegovo životno zadovoljstvo biti veće. Prva faza se odnosi na kristalizaciju (14 – 18 godine), specifikaciju (19 – 21 godine) i implementaciju (21 – 24 godine), druga faza na stabilizaciju (24 – 30 godine), konsolidaciju (31 – 40 godine) i napredovanje (41 – 44 godine), treća na zadržavanje, osvježavanje i inoviranje te četvrta faza na usporavanje, pripremu na mirovinu te umirovljenje (Vizek Vidiović i sur., 2016). S obzirom na tematiku ovog rada, objasniti će se stupnjevi vezani za dob sugovornika/ca. Kod stupnja kristalizacije je ključno upoznavanje sebe i svijeta rada te formiranje širih obrazovnih aspiracija. Za stupanj specifikacije, koja se javlja u dobi od 19 – 21 godine života, nužno je prikupljanje potpunijih informacija te uže određivanje obrazovnih i profesionalnih aspiracija. Stupanj implementacije, dob od 21 do 24, zahtjeva da se osoba obrazuje i osposobljava za određeno zanimanje. Nakon tog slijedi druga faza koja podrazumijeva stupanj stabilizacije odnosno stjecanje radnog iskustva te učvršćivanje karijere te je ovaj stupanj vezan za dob od 24 -30 godina starosti (Vizek Vidiović i sur., 2016).

3.5. O Ugljanu

3.5.1. Geografski položaj

Otok Ugljan pripada unutrašnjem nizu zadarskih otoka te se nalazi između zadarskog priobalja i otoka Iža od kojih ga dijeli Zadarski tj. Srednji kanal (Magaš, Faričić, 2000). Dakle, otok Ugljan pripada priobalnim otocima.

Dug je 22 km, a širok 3,8 km. Površina mu iznosi 52 km² te s obzirom na to pripada srednje velikim naseljenim hrvatskim otocima. Po površini je 14. po veličini od svih hrvatskih otoka, a s obzirom na veličinu zadarskih otoka je na 4. mjestu. S obzirom na broj stanovnika je na 8. mjestu u odnosu na druge hrvatske otoke, a 2. u odnosu na zadarske (Magaš, Faričić, 2000).

Otok Ugljan je naseljen uglavnom samo sa sjeveroistočne strane, a razlog tome su blagi reljefni oblici u odnosu na jugozapadni dio otoka (Magaš, Faričić, 2000). Ugljan obuhvaća

sedam naselja (Preko, Ugljan, Lukoran, Sutomišćica, Poljana, Kali i Kukljica) te otočić Ošljak kao osmo naselje. Sva su naselja uglavnom ruralnog izgleda dok glavno naselje, Preko, te donekle Kali ima oblik tradicionalnog otočnog dalmatinskog naselja urbanih obilježja (Babić, Lajić, 2004).

S obzirom na administrativno postrojenje, sastoji se od tri općine, a to su: Kukljica, Kali i Preko. Općini Preko pripadaju svi osim Kukljice i Kali te još pripadaju naselja Rivanj i Sestrunj koji se nalaze na istoimenim otocima te svi pripadaju Zadarskoj županiji. Također, otok Ugljan je podijeljen na šest župa (ugljanska, sutomišćanska, lukoranska, prečka, kaljska i kukljička), a one pripadaju zadarskoj nadbiskupiji (Magaš, Faričić, 2000).

Analizirajući njegov geografski položaj, uočava se kako je on izrazito povoljan u odnosu na druge otoke. Naime, nalazi se blizu obale pa ima i veći stupanj urbaniziranosti u odnosu na mnoge druge hrvatske otoke. Također, ima relativno dobru povezanost.

3.5.2. Demografska analiza

Prema popisu iz 2011. godine, broj stanovništva na otoku Ugljanu iznosi 6049. S obzirom na dob stanovnika, prosječna starost iznosi 48,4.

Otok Ugljan pripada tzv. zadarskim otocima gdje postoji ukupno četrnaest naseljenih otoka, a to su: Ugljan, Iž, Dugi otok, Premuda, Ist, Olib, Sestrunj, Molat, Silba, Zverinac, Rava, Rivanj, Ošljak, Vir i Pag. I ovi otoci su sličnih karakteristika kao i ostali hrvatski otoci. Gotovo svaki otok karakterizira depopulacija (Babić, Lajić, 2004) no ona se nije jednako odrazila na sve otoke pa se radi toga ne mogu u potpunosti generalizirati određeni problemi otoka. U skladu s tim, najnepovoljnije su prošli mali otoci te oni koji su udaljeni (Leburić, Simidžija, Dragojević, 2014). Popisi stanovništva i nakon njih provedene analize pokazuju kako su na priobalnim otocima demografski procesi povoljniji za razliku od onih otoka koji su udaljeni od obale (Babić, Lajić, 2004).

Važno je napomenuti kako podaci o prirodnom kretanju na otocima predstavljaju vjerodostojniji prikaz stanja života na otoku u odnosu na popise stanovništva. Naime, popisi stanovništva često uključuju i stanovništvo koje nije stalno tamo naseljeno pa često radi toga se može dobiti iskrivljena slika (Babić, Lajić, 2004).

Stanovništvo otoka se uglavnom može opisati s tri karakteristike, a to su: sve manji broj stanovništva, veliki udio starog stanovništva te velik udio ženskog stanovništva u starom stanovništvu (Podgorelec, Bara, 2014).

Kad se uspoređuje spolna struktura zadarskih otoka sa spolnom strukturom drugih otoka

može se vidjeti kako se međusobno razlikuju. Naime, na zadarskim otocima u globalu prevladava više muškog stanovništva nego ženskog. Razlog tome je to što je blizina obali, odnosno atraktivnom i ne tako udaljenom gradu Zadru omogućila jednaku mogućnost migracije i muškaraca i žena. Potrebno je napomenuti kako je na nekim zadarskim otocima više žena nego muškaraca. To se može objasniti činjenicom da je veliki broj muškaraca odlazi u rat te se ne bi iz njega vraćao te ranim migracijama koje su bile više podložne muškarcima nego ženama (Babić, Lajić, 2004).

Jedna od temeljnih karakteristika stanovništva je upravo dob. Dob stanovništva uvelike omogućuje razumijevanje društvenog i gospodarskog stanja određene zajednice (Nejašmić, 2013). Dobna struktura na otocima se može proučavati isključivo kroz dvije dobne skupine, a to su djeca i mladi te staro stanovništvo (Babić, Lajić, 2004). Promjene u dobnom sastavu uključuju dva paralelna procesa, a oni su smanjenje mladog stanovništva te povećanje starog stanovništva. Dakle, dolazi do starenja ukupnog stanovništva (Nejašmić, 2013). Glavni čimbenik koji određuje dobnu strukturu nekog područja je fertilitet te kasnije dovodi do razlikovanja tipova dobne strukture. Kad se govori o tipu otočne dobne strukture, vidljivo je kako se ona s vremenom sve više mijenja i to u određenom smjeru. Naime, smanjenjem udjela reproduktivnog stanovništva dolazi do smanjivanja broja rođenih što pak dovodi do smanjenja udjela mladog stanovništva te povećanja udjela starog stanovništva. Tako se postupno mijenja i izgled dobne piramide koji upućuje na postojanje demografski stare populacije. Takva piramida zapravo izgleda kao „preokrenuta dobna piramida“ (Babić, Lajić, 2004).

Udio mladih do 19 godina starosti na zadarskim otocima je manji nego na drugim hrvatskim otocima. Otok Ugljan pokazuje nešto bolje stanje za razliku od Dugog otoka i otoka Iža. Razlog tome je blizina obali. Značajna depopulacija na otocima se zbila sedamdesetih godina te je prepolovila populaciju školoobvezatne dobi. Nakon toga je u osamdesetima i devedesetima došlo do pozitivnih pomaka te su zadnji popisi ponovno pokazali prepolovljeni udio djece. Jedno od objašnjenja je migracija obitelji s malom djecom što je dovelo do smanjenja nataliteta (Babić, Lajić, 2004).

Nejašmić (2013) u svom radu navodi tipove starosti. Tip 1 se odnosi na one koji/e su na pragu starenja, tip 2 je starenje, tip 3 starost, tip 4 duboka starost, tip 5 vrlo duboka starost, tip 6 izrazito duboka starost te tip 7 krajnje duboka starost. Ukupna otočna populacija pripada tipu 5 odnosno vrlo je duboke starosti. Otok Ugljan spada u tip 6 odnosno u izrazito duboku starost. Najveći broj hrvatskih otoka spada u tip vrlo duboke starosti.

Jedan od najvažnijih analitičkih pokazatelja, dobne strukture je prosječna dob populacije te je ona na zadarskim otocima puno veća u odnosu na prosječnu dob ukupnog hrvatskog

otočnog stanovništva (Babić, Lajić, 2004). Prosječna dob otočnog stanovništva je 44,6 godina dok je ukupnog stanovništva Hrvatske 41,7 te je vidljivo kako je stanovništvo na otocima u lošijem stanju nego ukupno stanovništvo Hrvatske (Nejašmić, 2013). Također, od svih zadarskih otoka samo je stanovništvo na otoku Ugljanu nešto mlađe u odnosu na stanovništvo drugih zadarskih otoka. Omjer mlade i stare populacije odnosno indeks starosti je također povoljniji na otoku Ugljanu nego na drugim otocima. I koeficijent dobne ovisnosti se sve više povećava. Iako je na otoku Ugljanu povoljniji u odnosu na druge zadarske otoke, i dalje se može reći kako je zapravo nepovoljan (Babić, Lajić, 2004).

3.5.3. Gospodarstvo otoka Ugljana

Na otoku Ugljanu je prisutna sredozemna polikultura proizvodnja odnosno poljodjelstvo, stočarstvo, pomorstvo, ribarstvo te sitni obrti. Osim toga, sve je više prisutno povrtlarstvo te suvremeno ribarstvo. Stočarstvo s vremenom opada dok se peradarstvo održava. Najvažniji uzgoj u poljodjelstvu je maslinarstvo, vinova loza te povrtlarstvo. Ribarstvo je vrlo razvijeno u Kalima i Kukljici te Kali tako predstavljaju glavno ribarsko naselje otoka, ali i zadarskog područja te čak i cjelokupnog hrvatskog. Od sekundarnog sektora je prisutno remontno brodogradilište koje također zapošljava veliki broj ljudi. Na otoku se sve više razvija turizam, ugostiteljstvo, promet te trgovina te tako jačaju djelatnosti tercijarnog sektora (Magaš, Faričić, 2000).

Djelatnosti kvartarnog sektora su slabo zastupljene te slabo razvijene. S obzirom na školstvo, u Preku se nalazi osnovna škola dok ostala naselja imaju područne škole. S obzirom da je veliki broj učenika/ca iz naselja Kali, oni također zahtijevaju izgradnju škole. Kao što je već navedeno, javlja se i potreba za osnivanjem srednje škole koja bi obrazovala mlade za djelatnosti koji bi im omogućile zapošljavanje i rad na otoku (ugostiteljstvo, turizam, obrt i slično). Kulturni život na otoku Ugljanu i nije osobito bogat te nešto bogatiji postaje tijekom ljeta odnosno tijekom sezone. Svako naselje ima zdravstvenu ambulantu, a Preko ima i ljekarnu. Zdravstvene ambulante se odnose na liječnike/ce opće prakse te eventualno ordinacije dentalne medicine, a svi ostali specijalistički pregledi obavljaju se u zadarskoj bolnici. Jedina bolnica koja se nalazi na otoku je, već spomenuta, psihijatrijska bolnica u Ugljanu (Magaš, Faričić, 2000).

Preko sadrži pet osnovnih centralnih funkcija te time zadovoljava osnovne potrebe svog stanovništva, ali i stanovništva okolice. Naime, sadrži osnovnu školu (funkcija školstva), zdravstvenu stanicu (funkcija zdravstva), ured pošte (poštanska funkcija), općinsku upravu

(upravna funkcija) te trgovine (trgovačka funkcija). Osim navedenog, u Preku još postoje i druge ustanove kao što su: dječji vrtić, ljekarna, prometni centar, kulturno – umjetnička društva, ugostiteljski objekti i slično. Sve navedeno doprinosi njegovoj centralnosti, ali i dalje je nedovoljno da bi mjesto imalo mikroregionalni utjecaj. No, osim Preka, naselja Kali i Kukljica također imaju određene ustanove te Kali sve više jača svoj utjecaj. Kali su se prostorno povezali s Prekom te se zapravo može reći kako zajedno čine središnju zonu čiji centar čine Preko i Kali. Preko tako predstavlja funkcionalno i tercijarno središte, a Kali demografsko i privredno središte Kukljica, iako je slabo razvijeno naselje, predstavlja glavno turističko središte. Naselje Ugljan je važno zbog komercijalne poljoprivrede te osim toga zbog psihijatrijske bolnice u kojoj je zaposlen veliki broj ljudi, kako s otoka tako i iz Zadra. Naselja na otoku su dobro povezana otočnim cestama (Magaš, Faričić, 2000).

S obzirom na to da se na otok Ugljan može gledati kao na prigradsko područje grada Zadra, osobito jer dio Kali – Preko – Poljana – Sutomišćica – Lukoran postaju sve više urbanizirani, u skorije vrijeme se javlja potreba za otvaranjem bolnice, srednje škole te unapređenjem osnovne škole (Magaš, Faričić, 2000).

Definitivno jedan od glavnih poticajnih čimbenika je klima, geografski položaj, poljoprivredna zemljišta, kvaliteta mora, kulturna i prirodna baština te kulturna razina stanovništva (ekološka svijest, vrednovanje tradicionalnog, pismenost...). Kao što znamo, otoci imaju godišnje puno sunca odnosno klima je vrlo povoljna pa je upravo ona od velike važnosti za turizam i njegov razvoj. Osim toga, gledajući u globalu, može se reći kako su hrvatski otoci relativno blizu obali, ali su isto tako zadržali svoju autentičnosti te su iz toga razloga također pogodni. Nasuprot tome, postoje i mnoga ograničenja. Koliko god idilično zvučao život na otoku treba uzeti u obzir da je on omeđen morem, što bi značilo da ako se želi uspostaviti veza s kopnom da je potrebno prevladati tu barijeru. To sa sobom dovodi i dodatne troškove. Nadalje, demografski procesi i promjene utječu na lošije psihološko stanje otočana. Sve je veći broj starog stanovništva te se znatno smanjuje broj mladog stanovništva kao i radno sposobnog stanovništva. Također, nakon ljetne sezone kada ponovno svi odu, za mlade to može djelovati depresivno. Osim toga, često se zanemaruje činjenica nedostatka vode kao i većinski krški oblici koji također djeluju nepovoljno (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

3.5.4. Prometna povezanost otoka Ugljana

Za svako naseljeno mjesto je od izrazite važnosti promet odnosno prometna povezanost. Prije je veza otoka Ugljana sa Zadrom bila usmjerena samo na manje brodove te su kopnene

veze unutar samog otoka bila lošije. Danas se situacija uvelike promijenila te je povezanost sa Zadrom relativno dobra kao i veze unutar otoka. Povezanost s otoka Ugljana s drugim otocima je slaba, no mostom je povezan sa susjednim otokom Pašmanom. S obzirom da maleni otok Ošljak nasuprot Ugljana pripada općini Preko, on je u određenim terminima povezan s brodom koji ide iz Preka prema Zadru i obratno. S obzirom da je pristanište u Preku, ono posjeduje sve manje kapaciteta te postoje planovi za njegovo proširenje (Magaš, Faričić, 2000).

3.5.5. Privlačni čimbenici i problemi života na otoku

Kao najvažniji privlačni čimbenik se, naravno, navodi okoliš, ali i kulturno – povijesni sadržaji kao što su tvrđava Sv. Mihovila, kompleks Muline, samostani u Ugljanu i Galevcu te različite crkve. Osim navedenog, kao privlačni čimbenik se može navesti dobra povezanost sa Zadrom, dobra infrastruktura te kvalitetna turistička ponuda koja će se s vremenom još više obogatiti (seoski turizam, sportske staze i slično) (Magaš, Faričić, 2000).

Jedan od glavnih problema na dalmatinskom području su upravo otpadne vode koje se uglavnom ispuštaju u more ili crne jame. To je dugogodišnji problem koji još uvijek nije saniran te zbog toga postoji potreba izgradnje kanalizacijskog sustava. Također jedan od problema je i problem otpada.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Metode prikupljanja podataka i korišteni instrumenti

Ovim su se istraživanjem nastojala prikupiti iskustva o osnovnoškolskom obrazovanju na otoku kao i iskustva o pohađanju srednje škole koja se nalazi izvan otoka. Zbog potrebe za dubinskim uvidom u istraživanu temu, koristila se kvalitativna metoda polustrukturiranog intervjua koja je omogućila dobivanje informacija o iskustvu i percepciji željene populacije. Svi sugovornici/e su odgovarali na ista pitanja koja su unaprijed osmišljena, no postojala je sloboda u redoslijedu njihova postavljanja. Osim toga, moguće je bilo i postavljanje potpitanja. Postavljena pitanja su se podijelila na pet tema. Prva se tema odnosi na iskustvo življenja na otoku te kako je ono formiralo odluku od odlasku odnosno ostanku na otoku. Druga tema se odnosi na obrazovno iskustvo koje se sugovornici/e stekli tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te kako je ono utjecalo na formiranje obrazovnih aspiracija. Treća tema se odnosi na obrazovne aspiracije mladih te se želi dobiti uvid što one uključuju. Četvrta tema podrazumijeva okolinu odnosno kako je okolina sugovornika/ca utjecala na formiranje

obrazovnih aspiracija. Posljednja tema se odnosi na percepciju sugovornika/ca o obrazovanju na otoku, ali i u Hrvatskoj te budućnosti samog otoka.

4.2.Uzorak i način provedbe istraživanja

Uzorak je obuhvatio mlade od 18 godina do 24 godine koji su se odlučili ili planiraju visoko obrazovanje odnosno punoljetne učenike/ce srednje škole koji žive na otoku Ugljanu te one koji su već završili srednju školu. Kako bi se došlo do uzroka, koristila se metoda snježne grude. Sugovornici/e su prvotno kontaktirani putem društvene mreže Facebook ili WhatsApp gdje im je poslana obavijest o istraživanju te suglasnost za sudjelovanje, dakle na taj su način bili upoznati s prirodom istraživanja. Također, svoju suglasnost su dali na pismeni način također preko komunikacijskog kanala kojim im se javilo. Uz to je ta suglasnost provjerena i na usmeni način prije započinjanja samog intervjua. S obzirom na novonastalu javnozdravstvenu situaciju u Hrvatskoj, intervjue nije bilo moguće obaviti uživo nego, su se uz dopuštenje sugovornika/ca, obavilo telefonskim putem. Jedna od ideja je bila i intervjuiranje putem Skype-a no sugovornici/e su zbog neugodnosti nastojali/e izbjeći korištenje kamere te su se odlučili/e na telefonski poziv. Navedeno je zasigurno nedostatak jer je na taj način izostala direktna verbalna i neverbalna komunikacija kao i povezanost istraživačice i sugovornika/ca što je od velikog značaja za samo provođenje intervjua. Proveden je 21 intervju u razdoblju od 16. travnja do 26. travnja te su bili u trajanju od 17 minuta do 1 sat i 11 minuta. Također, sudjelovalo je 7 sugovornika te 14 sugovornica.

4.3.Metode obrade podataka

Nakon provedenih intervjua, napravljena je njihova transkripcija te je provedena tematska analiza. Tematska analiza uključuje nekoliko koraka: početno čitanje, klasificiranje, kategoriziranje, opisivanje i interpretiranje. Proces analize odnosi se na kodiranje na temelju kojeg se pojedini kodovi svrstavaju u kategorije, iz tih kategorija proizlaze relevantne teme koje se na kraju interpretiraju i smještaju u kontekst. Prema tome kodiranje uključuje proces redukcije podataka na značajne segmente (Creswell, 2007). Interpretacija je u ovom slučaju holistički proces kojim se nastoji obuhvatiti i razumjeti cjelokupno iskustvo sugovornika/ca. Pri obradi podataka koristit će se program MAXQDA koji je namijenjen za analizu kvalitativnih podataka. Tematska analiza podataka je obuhvatila pet ključnih tema: život na otoku, vlastito obrazovno iskustvo, obrazovne aspiracije i odluke, utjecaj okoline te percepcija obrazovanja i otoka.

4.4.Etički aspekti istraživanja

Prije provedbe samog istraživanja, ispunjen je i poslan obrazac za prijavu istraživanja etičkom povjerenstvu. U obrascu za prijavu istraživanja je navedeno obrazloženje i cilj samog istraživanja, opisana je metoda i tehnika provedbe istraživanja te sam način prikupljanja podataka, opisan je uzorak na kojem se istraživanje planiralo provesti kao i način pristupa i odabira sudionika/ca istraživanja. Također je opisan istraživački instrument koji se koristio u istraživanju. Uz to je i detaljno objašnjena zaštita sudionika/ca na način da je opisan način pribavljanja informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju, način zaštite anonimnosti sudionika/ca, način zaštite povjerljivosti podataka te način čuvanja podataka.

Nakon odobrenja od etičkog povjerenstva, sudionicima/ama je putem određenog komunikacijskog kanala poslana obavijest o istraživanju kao i suglasnost za sudjelovanje te su oni putem istog komunikacijskog kanala dali pristanak za sudjelovanje.

4.5.Ograničenja istraživanja

Iako je otok Ugljan specifičan otok zbog blizine obali kao i dobre povezanosti s gradom Zadrom, odabran je upravo zbog njegove dostupnosti i smanjenog broja ograničenja s kojim bi se susrela tijekom istraživanja nekog drugog otoka. No zbog javnozdravstvene situacije na kraju to nije bio bitan faktor jer se intervjui svakako nisu mogli provoditi licem u lice. Također, dosadašnja istraživanja ukazuju na to da se uočeni problemi i poteškoće podrazumijevati i za stanje na udaljenijim otocima. Naravno, svaki otok je individualan i specifičan, osobito zbog svog geografskog položaja, no veliki broj obilježja života na otoku je sličan ili jednak na svim otocima. Uz to, potrebno je napomenuti kako će proučavanje i istraživanje života na otocima zbog bioloških procesa kao što su depopulacija i slaba mogućnost zapošljavanja na kopnu biti teško ili čak nikako izvedivo. Dakle, vidljiva su mnoga metodološka ograničenja s kojima će se trenutna i buduća istraživanja susresti.

Istraživačka pitanja:

1. Kakva su iskustva mladih na otoku Ugljanu o životu na otoku te kako ona formiraju njihovu odluku o ostanku/odlasku s otoka?
2. Kakvo je vlastito obrazovno iskustvo mladih na otoku Ugljanu te kako je ono djelovalo na formiranje njihovih obrazovnih aspiracija?
3. Kakve su obrazovne aspiracije mladih na otoku Ugljanu?
4. Kako je okolina djelovala na formiranje obrazovnih aspiracija mladih na otoku Ugljanu?

5. Kakva je percepcija sugovornika/ca o obrazovanju na otoku i obrazovanju u Hrvatskoj te budućnosti otoka?

5. Rezultati istraživanja i rasprava

Kako bi se istražilo kako su formirane obrazovne aspiracije mladih na otoku Ugljanu odnosno onih koji su se odlučili na visoko obrazovanje, ispitivalo se o njihovom iskustvu svakodnevnog života na otoku, o vlastitom obrazovnom iskustvu, o formiranju njihovih obrazovnih aspiracija, o djelovanju okoline na formiranje tih obrazovnih aspiracija te općenito o percepciji obrazovanja u Hrvatskoj te obrazovanja na otoku.

5.1. Iskustvo života na otoku

Kao što je već spomenuto, život na otoku je specifičan sam po sebi. Od samog načina života, društvenih odnosa, opremljenosti, izbora aktivnosti, prednosti, nedostataka i slično. Upravo kako bi se doživjela slika svakodnevnog života na otoku, sugovornici/e su opisivali/e upravo ove stavke. Kroz navedene se stavke nastoji dobiti što potpunija slika otočkog života. Jedna od njih su same prednosti i nedostaci ovakvog, drugačijeg života. Kao glavne prednosti života na otoku navode se mir i priroda te svakako more, koje je dio prirode, ali u ovom slučaju zaslužuje zauzimati posebnu kategoriju zbog važnosti koje predstavlja za same otočane. Jedan je sugovornik u istraživanju od Lajić, Podgorelec, Babić (2001) važnost mora izrazio kroz rečenicu „...more nadoknadi ono što nemaš“ (str.100). Iz navedenog je vidljivo koji značaj more ima za same otočane, a to je vidljivo i u provedenom istraživanju.

Priroda predstavlja glavni resurs svih hrvatskih otoka međutim to može biti gledano kao pozitivan, ali i negativan aspekt. Pozitivan jer nudi mogućnost za stvaranje turističke atrakcije kao i samu revitalizaciju otoka. S druge strane, takva netaknuta priroda može ukazivati na nerazvijenost i postupnu devitalizaciju otoka (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Otok kao ruralna sredina, bez industrijskog okruženja i s netaknutom prirodom, je vrlo privlačan čimbenik za svakog pojedinca što je vidljivo u razmišljanjima mladih s otoka Ugljana. Također se uočava kako takav život omogućuje zadovoljstvo u određenom aspektu. Postojeća istraživanja također pokazuju kako su upravo za stanovništvo otoka od velike važnosti upravo ove prednosti, mir, priroda i sigurnost.

„...ovdje je život dosta nekako mirniji, laganiji, sporiji. To je nekad lipo i lipo je priroda. To su neke čari otoka...“ (Sugovornik 21)

„Pa prednosti bi svakako bilo to što je polagan život... imamo lipu prirodu, čisti zrak, provodimo dosta vremena vani...nema žurbe, nema puno ljudi, mirno je.“ (Sugovornica 16)

„Da ne govorim preko lita znači di ti 5 puta moreš poiti na dan na plažu da si doma, a ono procedura kad si u gradu... (Sugovornica 5)

„Tipa prednosti života na otoku je što uvijek ima mjesta za pobjeći kako bi dobili neku bolju perspektivu na stres i brzinu današnjeg doba i svega te udahnuli malo zraka morskoga koji vas odvoji od svega toga.“ (Sugovornik 20)

Osim prirode i mira, od prednosti se svakako spominje i mogućnost bavljenja tradicionalnim poslovima kao što su ribanje i poljoprivreda, što je karakteristično za ovakve sredine. Bavljenje ovakvim aktivnostima je uglavnom za vlastite potrebe, ali neki/e navode da je radi toga dobra zaposlenost na samom otoku. Gospodarska struktura stanovništva ukazuje na potencijalne ljudske resurse u razvitku otoka te je odraz demografskog kretanja stanovništva (Magaš, Faričić, 2000). S obzirom da su na otocima prisutne male populacije može se govoriti i o ekonomiji malih razmjera kao i o malim obiteljskim ekonomijama koje dovode do male vrijednosti proizvedenog bogatstva i slabe ekonomske moći (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001), što je potvrđeno i u iskazima sudionika/ca ovog provedenog istraživanja:

„Znači svi uzgajaju vlastito voće i povrće .. većina mjesta, na konkretno mom mjestu u Kalima se aktivno bavi ribolovom i to dosta utječe na aktivnosti koje mjesto nudi.“ (Sugovornica 3)

„Iskreno, jako je malo doli OPG-a, obrtnika i poticaja za išta tako da je otok jako loš s poljoprivredom. Ne znan dal mogu nabrojati 2 ljudi s otoka koji se bavu... znači takvim nekim svojim poslom, svojom poljoprivredom ili da od toga žive... ili da žive od ribarstva. Ako žive od ribarstva, to su već neke velike firme koje imaju svoje flote brodova. Znači niko ne proizvodi ništa domaće za prodaju i nema znači nikakve tako poljoprivrede ili stočarstva ili ribarstva znači nema ničeg. Samo za svoje svrhe. Znači neće prodavati blitvu nego će imati blitvu samo za svoje potrebe... (Sugovornica 1)

„Zapravo zaposlenost je jako dobra jer mi tradicionalno bavimo ribarstvom i drugim nekim djelatnostima pa je zapravo marikultura također dobro razvijena. Tako da poslova zapravo dolje ima.“ (Sugovornik 15)

Osim navedenog, prednosti otočkog života su svakako i međusobna bliskost među otočanima/kama te naravno sloboda i sigurnost. Naime s obzirom da se radi o maloj sredini gdje je se većinom svi poznaju te nema nepoznatih ljudi, takvo stanje rezultira međusobnim povezivanjem i zbližavanjem te stvaranjem osjećaja sigurnosti koji je od velikog značaja za svakog pojedinca:

„Onda ono općenito, kako je to mala sredina ljudi se poznaju međusobno, pa ti uvijek neko priskoči u pomoć ako ti treba... nema neke ogradenosti među ljudima... ne znam, to je ovako općenito.“ (Sugovornica 17)

„Pa, prvo ja bi zapravo rekla da je glavna prednost definitivno sloboda, koju svako od nas ima i mir koji se apsolutno uvijek mogu pronaći na otoku i usprkos tome šta je malo stanovnika svi se međusobno poznajemo...“ (Sugovornica 3)

„...sigurna je sredina... znači ako ti negdje izađeš van ti si u potpunosti siguran...nema one nesigurnosti ko u gradu... znači da ti se more nešto dogoditi jer ljudi se znaju i vijest se nekako brzo širi... i da se dogodi išta loše mislim da bi se ono baš.... Baš ti pruža osjećaj sigurnosti zato jer nema nepoznatih ljudi... baš se osićaš siguran u svojoj koži i imaš dosta slobodnog vremena i ta nekakav osjećaj mira i ... zajedništva jer (pauza)... mirno je, nema puno ljudi i tako (smijeh).“ (Sugovornica 1)

Uz navedenu sigurnost se navodi i sigurnost za djecu što uvelike olakšava odgoj roditeljima. Dakle, sigurnost za djecu je od iznimne važnosti jer tada dijete ima pristup različitim aktivnostima te tako mogućnost kvalitetnijeg razvoja.

„...ko dite si onda tamo u gradu ograničen... a tu ono milijun i jedna ideja znači se igrali ono što po brodovima što po mrižama pa ono starinskim kućama di niko ne živi i onda istraživaš tamo neke zapuštene kuće. Ideš ono na 10 različitih smjerova, nikad ni da si bi tamo ono da je već viđeno nego uvijek nešto nove... pa te šume... ono stvarno je i čišće i priroda i nisi među ono među zgradama.“ (Sugovornica 5)

Te osim toga navodi se i zdravstvena sigurnost u smislu trenutnih i budućih pandemija koje mogu zahvatiti svijet. Takvo mišljenje je potaknuto trenutnom javnozdravstvenom situacijom uslijed koje se život na otoku počeo sve više cijeniti:

„Mogu ti reći da su počeli cijeniti to radi trenutne situacije i radi ove korone zato što su se svi naglo vratili doli i evo ne znam 'el znaš ali na otoku nema niti jedan potvrđen slučaj za koronu, e, i svi su ono sretni što napokon imaju vrimena, svi nešto radu, svi su u prirodi... Mislim da tek sad vidu koliko su sigurniji doli nego što bi bili u gradu. Na otoku možeš šetat, uvijek imaš neku zaobilaznicu, imaš ono...“ (Sugovornica 1)

„Npr. evo sada ova korona virus kriza i ta sranja, otok je poprilično dobro izoliran tako da što se tiče širenja, najmanji je rizik za proširiti za da dođe na otok. Eto taj primjer.“ (Sugovornik 12)

Neki/e od sugovornika/ca navode kako je prednost njihova otoka jer su relativno blizu većem gradu. Osim tog, navode kako veličina samog otoka omogućuje pristupačnost sadržajima otoka:

„Mislim da dosta velika prednost što je Zadar full blizu i jako je dobra povezanost...“ (Sugovornik 6)

„...sve mi je blizu, mogu lako pješačiti, primjerice iz jednog sela do drugo.“ (Sugovornica 10)

Iako neki/e sugovornici/e ne vide nedostatke života na otoku, većina ih ipak vidi. Jedan od glavnih nedostataka je nedostatak sadržaja općenito, ali osobito nedostatak sadržaja zimi. Naime, kako je naš cijeli Jadran orijentiran na turizam i ljetnu ponudu, tako je i otok Ugljan ljeti ispunjen različitim sadržajima i mogućnostima dok zimi ima drugačiju sliku koja utječe i na same otočane/ke. Osim toga, život zimi na otoku opisuju na način da jedino što je još uvijek „živo“ su kafići, kojih ima mnogo na otoku, te se obično uvijek sve svede na isto što dovodi do monotonije. Također, naglasak je na tome da nedostaju sadržaji koji su orijentirani na djecu i mlade. Ovdje podrazumijevaju sportske aktivnosti, aktivnosti za zabavu i razonodu, ali i kulturne aktivnosti koje su izrazito potrebne individuama u tim godinama. Također, navodi se kako nisu dovoljno opskrbljeni svim potrebnim stvarima te radi toga ovise o samom Zadru, kao najbližem većem gradu, gdje mogu obaviti određene obveze. Slične rezultate o zadovoljstvu je pokazalo i istraživanje Barade, Marcelića, Zdravković (2015) gdje se navodi kako su tijekom

ljetnih mjeseci zadovoljniji životom na otoku. Ovakvi rezultati su vidljivi i u ovom provedenom istraživanju:

„Nedostaci bi bili ti po meni da je premalo kulturnog sadržaja pogotovo za mlade, nema klubova, nema zabave, nema kafića koji rade zimi prvenstveno jer je sve ovo orijentirano na turizam i na lito i na turiste... „ (Sugovornica 1)

„Pa definitivno kad nije ljeto nema se tu skoro ništa raditi. Tako da... pa ako baš nemaš npr. prijatelje ili nešto... onda... mislim nemaš što raditi tu... tako da moraš ići u Zadar.“ (Sugovornica 2)

„...ali opet nemamo di izaći, nemamo se prilike baviti nekim hobijima, sportovima koji nas zanimaju i tako... I za dosta stvari moramo ići u Zadar. Npr. za u kino ili tako nešto... za kupovinu odjeće...“ (Sugovornica 13)

„Međutim smatram da u jesensko i zimsko razdoblje krene povlačenje od svega toga te na otoku počne vladat neka blaga depresijica Život se događa samo vikendima u lokalnim kafićima gdje se ekipice skupljaju i pokušavaju oživiti sebe i ljude oko sebe što u takvom socijalnom krugu uspijeva.“ (Sugovornik 20)

Nadalje, još jedan od nedostataka života na otoku je izoliranost te prometna povezanost. Naime, iako neki/e izoliranost vide kao pozitivan aspekt otočkog života, neki/e vide upravo suprotno odnosno kao nedostatak.

Kao što je već navedeno, Bezinović i Petak (2001) govore o značajkama otoka kao što su otočnost i inzularnost. Naime nekad tu izoliranost prouzroče same vremenske neprilike koje rezultiraju ukidanjem brodskih linija dok s druge strane neki/neke vide izoliranost u nemogućnosti obavljanja određenih stvari na samom otoku.

Zanimljivo je kako su u istraživanju Babić, Lajić, Podgorelec (2004) gdje su sudjelovali mladi s otoka Ugljana, Iža i Dugog otoka naveli slične nedostatke iako je otok Ugljan na najboljoj poziciji od sva tri navedena otoka. Mladi s otoka Iža navode odvojenost od kopna kao jedan od nedostataka, no zanimljivo je kako su to, kao glavni nedostatak, naveli i mladi s otoka Ugljana, za razliku od mladih na Dugom otoku gdje ih je manji broj to naveo. To se može objasniti ili time da mlade, koji su više udaljeni od kopna, muče neke druge poteškoće ili da na mlade s Ugljana djeluje blizina kopnu. Također, je razlika i zadovoljstvu kulturno – zabavnog života gdje su najnezadovoljniji mladi s otoka Ugljana koji je u odnose na druge otoke bolje

razvijen te nudi više mogućnosti. Vjerojatni razlog je u tome što je ponuda razvijenija, to su zahtjevi veći:

„...ta neka mala izoliranost od ajmo reći vanjskog svita...“ (Sugovornik 15)

„Pa mislim ono malo zapuše pa ne možemo u grad, malo kiša padne ne možemo... uvijek je nekako ono kao da smo odsječeni od svega...“ (Sugovornica 2)

Sama ta izoliranost je vezana i za nedostatak koji se navodi, a to je promet odnosno prometna povezanost.

Iako su otoci vrlo izolirana područja i samim se time percipiraju kao zaseban sustav, oni zapravo ne mogu funkcionirati samostalno. Dakle, uglavnom su povezani s nekim drugim otočkim sustavom ili većim gradom na kopnu (Faričić, Magaš, 2004). Samim time što postoji ovisnost o prijevozu i kopnu, neki to percipiraju kao problem jer organizacija prijevoza često ograničava određene potrebe i želje:

„A nedostatak je pomorski promet. Moramo ako želimo npr. u kino ili neku veću kupovinu za odjeću ili nešto slično čega nemamo na otoku, moramo ići brodom, a često zna biti da je brod u kvaru ili ako malo jače puše onda ne voze brodovi.“ (Sugovornica 11)

Nadalje, iako neki/e društvene odnose odnosno njihovu izrazitu bliskost vide kao prednost, neki/e navode kako je to zapravo nedostatak. Naime, to vide kao pretjeranu bliskost koja onemogućuje čovjekovu potrebu za intimom. Također, jedan je sugovornik naveo kako mu zapravo ne odgovara mentalitet otočkog stanovništva odnosno njihova temperamentnost. To se može objasniti time što otoci spadaju u vrlo vrijednu i osjetljivu geografsku i antropogenu sredinu. Osobito se to odnosi na hrvatske otoke koji imaju bogat prirodan i kulturni krajolik odnosno kombinaciju ambijenta i mentaliteta koji su duboko izmiješani (Nejamšić, 2013). Osim toga, nekima su problem i loši društveni odnosi koji su rezultirali velikim nezadovoljstvom cjelokupnog života na otoku:

„...ljudi su ubiti previše nametljivi... ono stavljaju nos ubiti di im nije misto dosta, dosta i previše... i to je jedna od većih mana Preka što su ljudi previše zamjetljivi, nametljivi i ono... nekako su previše, kako bi opisala... Obožavaju gledati samo sebe, ali ubiti vole znati apsolutno sve što se drugim ljudima dešava u životu i izmišljati priče na račun toga ili izmišljati priče koje uopće nisu istinite. Tako da je to jedna velika, velika mana

mista... mislim radi ljudi jer moje mišljenje je da misto čine ljudi koji su u mistu... zato što... da nema tih ljudi ne bi bilo misto takvo... “ (Sugovornica 14)

„Iman mlađeg brata, on nije baš nešto povezan sa svojim vršnjacima, ima nekakve nesuglasice... “ (Sugovornik 6)

Problem je ponekad uočljiv i u samom funkcioniranju otoka. Istraživanje Barade Marčelića i Zdravković (2015) je pokazalo kako su mladi najmanje zadovoljni mogućnošću zaposlenja, lokalnom upravom i političarima. Sličan problem se uočava i u vlasti na otoku. Naime, jedna je sugovornica navela kako nedostatak vidi u tome jer ne postoji dovoljna briga za mlade od strane vladajućih službi. Naime, takvo stanje nepovoljno djeluje na mlade te često rezultira negativnim emocijama:

„...općina uopće ne gleda na to da su ljudi živi (smijeh) i preko zime na otoku... znači baziraju se samo na lito i na što veću zaradu... što za nas otočane ono ne ide u prilog jer ovoga... jer smo dosta oduzeti mi mladi što se toga tiče. “ (Sugovornica 1)

Vidljivo je kako upravo za nedostatke navode određene aspekte opremljenosti otoka. Naime, o toj opremljenosti otoka odnosno njihovog svakodnevnog prostora ovisi i njihova kvaliteta života odnosno njihova subjektivna percepcija iste, točnije rečeno njihovo zadovoljstvo životom.

Seferagić (1988) definira kvalitetu života kao mogućnost da pojedinci sudjeluju u koncipiranju, stvaranju i raspodjeli stambenih uvjeta te zadovoljavaju svoje svakodnevne potrebe. Dakle, kvaliteta života se odnosi na razinu zadovoljstva postignutom životnom situacijom pojedinca odnosno grupe putem zadovoljstva osnovnim ljudskim potrebama, ali i onim specifičnim. Primarne potrebe su lako određive te se često nazivaju minimumom životnog standarda. Za razliku od njih, sekundarne potrebe ovise o aspiracijama pojedinaca. Iznad ovih potreba, nalaze se visokorazvijene potrebe kao što su sloboda, samodređenje, samopoštovanje i slično, a ovise o okolnostima. Karakteristika današnjeg društva je ta da što više potreba zadovoljimo da se time i dalje stvara više i više potreba, što je zapravo posljedica konzumerističko – industrijskog društva (Svirčić Gotovac, 2006). Ljudske potrebe možemo još raspodijeliti u nekoliko kategorija. Tako imamo, osim biološko-reproduktivnih, društveno-gospodarske i djelatno uslužne. Također, možemo govoriti i egzistencijalnim potrebama (stan, prehrana), javno-uslužnim (prijevoz, prehrana, smještaj, servisne usluge i slično), komunalnim (potreba za vodom, energijom, čistoćom), proizvodno-posredničkim poslovnim (potrebe u

poslovanju i slično), komunikacijsko-informacijske (potrebe za javnim informiranjem), socijalno-zdravstvenim (potreba za socijalnom sigurnošću, zdravstvenim uslugama) obrazovno-kulturnim (potreba za školovanjem, kulturnim životom), te administrativno-upravnim (potreba za obavljanje određenih društvenih obveza) (Šimunović, 1996 prema Jerak, 2008). Veliku ulogu u kvaliteti života i stanovanja ima i mogućnost izbora odnosno važno je da pojedinci imaju mogućnost izbora različitih sadržaja (Seferagić, 1993).

Zadovoljstvo životom ovisi o velikom broju faktora, no veliki broj njih je upravo subjektivnog karaktera. Naime, kroz zadovoljstvo životom se mjeri i kvaliteta života kao i razina psihičke prilagodbe. Kod adolescenata su središnji čimbenici o kojima ovisi zadovoljstvo životom upravo roditelji tj. obitelj te vršnjaci. Osim toga, važno je i zadovoljenje potreba koje je na otocima otežanije nego što je to mladima na kopnu (Bezinović, P. i Petak, A., 2001).

Upravo kad se govori o opremljenosti otoka Ugljana, postoje podijeljena mišljenja. Neki/e su u potpunosti zadovoljni opremljenošću te ne smatraju nužnim odlazak u Zadar kako bi u potpunosti zadovoljili sve svoje potrebe. Također, neki/e unatoč tome što smatraju da je otok relativno dobro opremljen, smatraju da bi trebalo tog biti još i više. Važno je spomenuti kako je kod nekih vidljivo da kada se zadovoljne primarne potrebe, da se onda javlja želja za zadovoljavanjem potreba koje nisu nužno egzistencijalne. Prema tome je vidljiva posljedica konzumerističko-industrijskog društva prema kojoj zadovoljavanje potreba zahtjeva stvaranje još više potreba. Također, mnogi/e navode kako su se već navikli na određene nedostatke te da više niti ne obraćaju pažnju na njih. Većina njih navodi kako je zapravo otok opremljen nužnim potrepštinama, dakle dostupno je sve ono što se odnosi na egzistencijalne potrebe:

„Pa za osnovne potrebe toga uvijek ima tako da to nikad ne fali, a eventualno eto kad treba odjeća ili obuća ili obaviti ajmo reći veće kupnje, to se mora ići u Zadar. To je neizbježno, tako da...” (Sugovornica 10)

„Pa otok je opremljena u principu da ti pruži sve osnovno za život. Da ne trebaš za neke osnovne stvari ići u grad, znači to je ono prehrana... ne znam... ovi građevinski materijali i slično, ali za išta više od toga da bi podigao razinu života na nešto više, to u principu ne pruža. Tako bi nekako ukratko to definirala.” (Sugovornica 17)

Osim što se navodi da otok Ugljan ima veliki broj dućana, ima i veliki broj kafića. Iako većina navodi da na otoku nedostaju različiti sadržaji, jedna od sugovornica je navela da se zapravo poboljšava izbor istih. Važno je napomenuti kako se ponuda različitih sadržaja poboljšava ljeti što je i razumljivo zbog sredine koja je okrenuta turizmu. Nezadovoljstvo

opremljenošću se izražava na način da nedostaje sadržaja slobodnih aktivnosti, osobito sportskih aktivnosti. Naime, navode kako na otoku postoji nekoliko nogometnih i košarkaških terena, ali to je sve od ponude sportskih aktivnosti. Također je problem vidljiv u tome što za djecu i mlade ne postoji dovoljan izbor aktivnosti te se, ukoliko se žele baviti nečime, moraju usmjeriti na Zadar:

„Pa nema, nema ništa osim kafića... nema... prije je ja mislim bilo puno više... bilo je kao za djecu i ples i tenis i neke su se aktivnosti održavale, ali mislim da je stalo to sve tako da definitivno nema ništa da bi se netko želio baviti nečim ili nešto tako...sve se ja mislim ukinulo.“ (Sugovornica 2)

„A u ljetnim danima otok pršti životom, zanimljivim događajima, fešticama i slično. Te se uvijek imate priliku zabavit i upoznati neke nove ljude pa čak i prijatelje za cijeli život.“ (Sugovornik 20)

„Ljeti ga doživljavam kao savršenim...“ (Sugovornica 8)

Također, kako je otok pogodan za biciklizam, jedna sugovornica se požalila na nedostatak biciklističkih staza te istaknula da bi postojanje istih zasigurno djelovalo kao privlačan čimbenik:

„Tamo nema baš organiziranih biciklistička staza nego je to ujedno cesta na kojoj su auti, glavna otočka tako da je to eto malo problem.“ (Sugovornica 4),

a, osim toga problem su i komunalije na koje se zapravo često stanovnici/e svih otoka žale. Uglavnom nema dovoljno brige za navedeni aspekt što na kraju rezultira nezadovoljstvom kvalitete života:

„Komunalci nam nisu baš nešto opremljeni, to bi se moglo poboljšat definitivno“ (Sugovornik 9)

Još jedan nedostatak na otoku zasigurno predstavlja nepostojanje dućana s higijenskim potrepštinama, koji izrazito naglašavaju sugovornice. No problem nije samo i u tome. Naime, dućane na otoku često karakterizira uži izbor ponude te visoke cijene u odnosu na kopno. S obzirom na malu sredinu i manji broj dućana, cijene su često precijenjene jer stanovništvo nema izbora ukoliko ne ode u kupovinu u grad. U ovom segmentu je vidljiva posljedica odvojenosti od kopna:

„Npr. ko ženska osoba, bi jedan DM dobro došo na otoku (smijeh) jer sve te higijenske potrepštine je ograničeno, ne može se baš u Konzumu opremiti ili u Bakmazu kao u DM-u.“ (Sugovornica 7)

„...koje su čak i dosta skuplje u odnosu na gradske cijene jer u gradu puno namirnica moreš definitivno naći puno jeftinije i puno čak i bolje nego na otoku. Znači imaš uski izbor i imaš to i ništa drugo...“ (Sugovornica 1)

Činjenica je kako je zdravstvena zaštita na otocima slaba ili čak nikakva. Kod onih otoka koji imaju neki oblik zdravstvene zaštite, može se vidjeti kako su zdravstvene ambulante vrlo često slabo opskrbljene. Ljekarne na otocima često nema. Takav nedostatak pokrivenosti važnog aspekta života, često može biti okidač za odlazak s otoka. Također, (ne)kvaliteta zdravstvene zaštite na otocima ovisi o veličini samog otoka kao i njegovoj gospodarskoj i turističkoj razvijenosti (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Iako na otoku postoji određeni oblik zdravstvene skrbi, neki/e od sugovornika/ca navode nepovjerenje u iste. Naime, problem vide u tome što je jedna ambulanta za hitnu pomoć nedovoljna za cijeli otok Ugljan, ali i susjedni otok Pašman koji koristi njihovu ambulantu. Naime, s obzirom da na otoku prevladava staro stanovništvo, sugovornici/e to vide kao veliki problem jer je starijoj populaciju od vitalne važnosti upravo zdravstvena skrb. Također, jedna je sugovornica navela kako problem vidi u tome što je ta ambulanta za hitnu pomoć na nepogodnom mjestu osobito za starije stanovništvo. Točnije, otežan im je pristup do iste jer se nalazi na nepovoljnom položaju:

„...ali hitni slučajevi, to je malo nesigurno jer imamo jednu hitnu službu na oba otoka. Tako da ako nedaj Bože nekome nešto hitno treba, a njihova je ekipa već izašla na teren, morati će se čekat. Dakle u tome smislu je malo nesigurno, pogotovo za starije ljude i tako da. Ili ljeti npr. kad su i turisti, zna biti gužva što nije baš super. Oni idu npr. u Zadar s gliserom i njih nema 2-3 sata, a u ta 2-3 sata se puno toga može dogoditi tako da. To je jedina nesigurnost taj zdravstveni dio.“ (Sugovornica 7)

„Pa ja bi volila da na otoku imamo više tih sestra i da je starački dom veći i da imamo još jednu ambulantu malo veću koja nije na najvećoj uzbrdici nego negdje da svi stari ljudi i nemoćni mogu doći do tamo bez problema. To je veliki nedostatak za njih zato što imamo malu ambulantu u Preku onj je za jedno veliko ništa i drugu ambulantu. Znači hitni prijem je u Kalima. Mislim da bi svako mjesto trebalo imati svoj hitni prijem jer

se svašta može desiti pogotovo starim, nemoćnim ljudima. I ko će ih dovući do Kali i ako će se popeti po toj uzbrdici do ambulante tako da bi trebali imati jedan hitni prijem i ambulantu na mistu na koje mogu doći svi, da je na dostupnom mjestu za sve, pogotovo za stare i nemoćne pogotovo jer prevladavaju na otoku.“ (Sugovornica 14)

Kad se govori o opremljenosti otoka odnosno o njenoj slaboj opremljenosti mladi navode kako je nedostatak taj što uvijek ovise o gradu, točnije o gradu Zadru te osim toga, da se moraju samostalno pobrinuti za sebe i zadovoljavanje svojih potreba. Naime, zbog nedostatka aktivnosti se uglavnom sve svede na individualni angažman:

„...ono ovisimo o gradu zapravo. Trebamo uvijek otići nešto u grad.“ (Sugovornica 16)

„Ima aktivnosti za raditi samo se treba malo angažirati.“ (Sugovornik 12)

„Pa ko hoće uvijek ih može pronaći... Ali mislim sve ovisi o našoj osobnoj inicijativi, znači ništa nije dano. To je zapravo, to sve mi sami organiziramo što se nudi, ali uvijek nastojimo djelovati produktivno za naš otok...“ (Sugovornica 3)

S obzirom da otok karakterizira mala otočna zajednica odnosi među njima su izrazito drugačiji nego odnosi u većim i urbanijim sredinama. Naime, manje zajednice više karakterizira bliži međusoban odnos što ne mora uvijek biti prednost. Naime, neki ovakvu vrstu društvenog odnosa doživljavaju negativno, neki pozitivno dok neki pak vide i pozitivno i negativno. Dakle, neki/e vide tu bliskost vrlo pozitivno te kao jedan oblik zajedništva i sigurnosti. S druge strane, neki/e doživljavaju vrlo negativno odnosno na način da time gube svoju privatnost i intimu. Veći dio njih uočava i prednosti i nedostatke takvog načina života:

„Pa onako ne znam... iz mog osobnog iskustva su onako...poprilično drugačiji od grada zato što onako maleno je mjesto i onda svako zna svakoga i uglavnom i svako sazna sve i to onako ako nisi odavde se treba onako poprilično naviknut jer zna biti neugodnih situacija radi toga. Malo je neugodno kada nekog koga ni ne voliš ti počne sada pričat o nečem što nisi uopće znao da oni znaju ili tako nešto.“ (Sugovornik 12)

„Pa meni je ful zanimljivo jer drugačije nego u gradu jer smo mala sredina pa se svi poznajemo. Znači mlađi pričaju o starijima... tipa od mame saznam prije što se događa u mom društvu nego od mog društva. Jer se svi poznaju pa se sve priča.“ (Sugovornik 19)

„Svi se pretežito poznajemo. Dosta velika većina nas je sa sela po malo u rodu. Jer ono nismo neko veliko selo, ali dosta smo svi složni i ovaj...i bliski jedni s drugima. Tako da i vijest dosta brzo putuju (smijeh), s obzirom da se svi znamo. Brzo se sve pročuje, ali poprilično smo u dobrim odnosima.“ (Sugovornica 18)

Iz ovakvog način percipiranja društvenih odnosa proizlazi i osjećaj sigurnosti, pripadnosti i međusobne povezanosti čije je postojanje bitno unutar manjih sredina, a osobito na ovako izoliranom području kao što je otok. Također, često tu sigurnost uspoređuju s gradom, kao urbanim i većim područjem, gdje je osjećaj sigurnost znatno manje prisutan. Osim navedenog, s obzirom da je mala sredina, vidljivo je kako su društvene sankcije prisutne i izrazito jake. Naime, ukoliko pojedinac ne odgovara društveno poželjnom ponašanju, njega se automatski izolira iz društva:

„U potpunosti znači to je stvarno jedina stvar koju mogu zagarantirati da je točno tako zato jer svi se družimo, svi se držimo međusobno i svi se međusobno poznajemo o čak i ako neko naruši tu sigurnost automatski se zna tko je to bio i automatski čak i ako ne bude penaliziran, ako se na njemu, ako nam bude kažnjen svejedno svi znamo da se moramo kloniti od te pojedine osobe i točno znamo tko su opasni ljudi, tko nisu opasni ljudi. Znači do kad smo bili djeca to je tako. A izvan toga, to je naprosto toliko mali prostor da se svaki kutak otoka zna, svaki kut svog mjesta znam i na svakome osjećam ko da je točno moj tako da se sigurnost neupitna...“ (Sugovornica 3)

„Da, da. Puno sigurnije nego u gradu. Npr. mi nismo opće koristili ključ od kuće do prije godinu dana. Nikad nismo zaključili kuću, sigurno je.“ (Sugovornik 19)

Također, većina njih se slaže kako osjećaju pripadnost na otoku te se uočava kako su pojedinci izrazito ponosni na svoje podrijetlo i identitet te da ga nastoje čime više prezentirati u novim okolinama s kojima se suočavaju:

„Da, da i to isto. Mislim sad od kad sam krenula studira u Zagrebu, primijetila sam na pojedincima da me gledaju drugačije kao neku koja više ne pripada kao neku Zagrepčanku, ali ja se na takve ljude ne obazirem i uvijek ću se projicirati u mom ponašanju di sam,, jesam u Zagrebu, jesam na otoku, jesam li bilo gdje na svijetu... jasno će se viditi da sam otočanka i zato ono stvarno neću nikad moći otkloniti tu

pripadnost koju osjećam niti ju želim ikad otkloniti jer to bitan dio mog identitet.“
(Sugovornica 3)

„Pa mogu reć da da... ne mogu se zamisliti kasnije u životu nigdje drugdje da živim osim u ovakvoj nekoj sredini.“ (Sugovornik 20)

Osim pripadnosti i sigurnosti koja se osjeća u otočnoj zajednici, prisutna je i međusobna povezanost koja također utječe na način percipiranja cjelokupnog otočkog života. Naime, s obzirom na to da je naselje Kali na otoku Ugljanu poznato po bavljenju ribolovom, često su organizirane fešte povodom vraćanja ribara u selo. To su trenutci kada otok preplavi dobro raspoloženje i međusobna povezanost bez obzira na dob pojedinca:

„...s tim da ti je isto na otoku specifično ti moš izać vanka.. ovdi ljudi uvijek izlaze... pogotovo kad su ribari doma onda su uvijek kafići puni, bilo ponedjeljak, bilo srida, ono uvijek. I tu vidiš druži ti se čovik od 40 godina s čovikom od 70 godina koji još uvijek izlazi vanka... to ti je sve pomišano kužiš ono. Jer znaš svih jednostavno izađeš i ono ne trebaš čak.. ako nema tvojih za izaći jednostavno samo si tu i svi te prihvate bez obzira koliko godina imaš.“ (Sugovornica 5)

Iako je vidljivo da dobna granica nije prepreka za ostvarivanje društvenog odnosa, ipak je generalno da postoje „ekipe po generacijama“. Točnije, svaki pojedinac se primarno drži pojedinaca iz svoje generacije:

„Mi smo kao organizirani u društva po generacijama, što je zanimljivo. Svaka generacija je jedno društvo. Ubiti meni se sviđa.“ (Sugovornik 19)

„Tu su ti ubiti društveni odnosi po tim društvima... pogotovo muški imaju neki naziv kako se zovu... Druže ti se svi, ali uvijek imaš tako neke ekipice... tako i sa curama“
(Sugovornica 5)

Vidljivo je puno pozitivnih aspekata ovakve vrste društvenih odnosa, no nekima ipak ovakav način ne odgovara te uviđaju negativnosti. Neki/e to vide kao prisustvo ljubomore, osobito onda kada pojedinac želi napraviti nešto po pitanju svoje mobilnosti:

„...a ima nekih ljudi što su kao kako si mogla pojt i ća. Nećeš uspiti. Dosta su ono pesimistični. Ne gledaju moj odlazak kao: aha otišla je potražiti daljnje obrazovanje i

bolji život... oni to gledaju kao: a ona je pošla ća, samo da se kurči... oni to svi gledaju da se ideš pokazat, što opće nije istina. Dosta ljubomore vlada... “ (Sugovornica 8)

Osim toga, neki/e percipiraju kako zapravo postoji međusobno neslaganje i dvoličnost među otočanima:

„Pa... ljudi su... moje generacije su jako dvolične generacije. U petak su najbolji prijatelji s tobom, a u ponedjeljak čuješ priče koje su oni rekli za tebe tako da se i odbijam družiti sa ljudima na otoku baš zato što su takvi u Preku ono...druže se s tobom iz neke koristi koje imaju za sebe i onda kad su te iskoristili do maksimuma, ne tribaš im više. I to me smeta zato što to nije način kakav zaslužuje iko od ljudi... gledaju ubiti kako će osramotiti neku određenu osobu dok su svi skupa dok je 10 ljudi s njima. Jedan će osramotiti jednoga da mu se svi rugaju. Tako da mi se nimalo ne sviđa taj način prijateljstva na otoku.“ (Sugovornica 14)

„Recimo šta neki stariji ljudi iz različitih sela se ne podnose.“ (Sugovornik 9)

Neki/e od njih koji/e percipiraju više negativno nego pozitivno društvene odnose, osjećaju i određeni oblik nesigurnosti, što za sobom nosi i nepovjerenje u nadležne institucije, konkretno u policiju. Često se o otocima govori kao o mjestima gdje ima puno droge upravo zbog njihove izoliranosti. Takvo je stanje uočeno i od jedne sugovornice:

„Ljeti čak nekad malo da, ali zimi nikako. Po meni dosta ima mladih kojih se drogiraju i alkoholiziraju i čak smo imali prošle godine truplo pronađeno na plaži... jedan čovik je umro od predoziranja drogon... i...dosta ono, nije mi svejedno... dosta lako dođe do tuče u tom kafiću... i onda nemam baš vjere u policiju. Nije mi dovoljno opremljeno što se tiče policije, uvijek je jedan policajac dežuran... i nije mi svejedno nekad hodati nekim putevima, kad znam da je to ajmo reći „kvart... “ (Sugovornica 8)

Također se uočava i problem nesigurnosti za druge odnosno one koji nisu s otoka:

„Dosta mi je nekako nesigurnu tipa ako si Zagrepčanin i došo si na ljetovanje i ajmo reći da si dio LGBT zajednice i onda oni to vidu i onda će te vjerojatno natući na koncertu ljeti, to uvijek tako ide. Ko god se ističe da nije domaći, onda uvijek ovi mladi na njega nasrnu. Čak je i policija takva. Prije će napisat kaznu čoviku na motoru sa ZG tablicama nego nekome di piše da je ZD.“ (Sugovornica 8)

Zbog specifičnog okruženja i klime djeca i mladi bivaju ograničeni socijalnim interakcijama koje su od izrazite važnosti za individue te dobi te često dolazi do pojačane socijalne kontrole te straha od izolacije. Zbog malih i vrlo homogenih grupa, često je teško biti oprečan od većine pa individua često može podleći postojećem autoritetu te tako gube sebe i svoj identitet (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Iako se navodi da postoji visoka razina pripadnosti, mnogi mladi navode kako se javlja osjećaj nepripadnosti ako si drugačiji od ostalih odnosno ako nisi u skladu s društveno očekivanim normama. Također, osobito pojedinci koji su imali negativna iskustva u međuljudskim odnosima na otoku su osjetili određenu vrstu nepripadnosti i prisustvo negativnih emocija. Kao što je već navedeno, u manjim sredinama su u društveni odnosi jači i intenzivniji, kako pozitivno tako i negativno. Osobito su snažne, već spomenute, društvene sankcije koje u vrlo kratkom vremenu izoliraju pojedinca. Često se radi i usporedba s većim i urbanijim mjestima gdje određeni aspekti društvenog odnosa manje izraženi i uočljivi. Primjerice, veće mjesto nudi različite mogućnosti formiranja svog identiteta i pronalaska sebe kao individue u širem društvenom kontekstu. Važnost društvenih odnosa je izrazito bitna jer ocrta način cjelokupne subjektivne percepcije otočkog života i njegovog određenja u pozitivnom ili negativnom smislu. Naime, oni/e koji/e nisu ostvarili dobar međusoban odnos, su izrazili i nepripadnost i negativnu percepciju samog života na otoku što je rezultiralo čvrstom odlukom o odlasku s otoka:

„...i ovoga... malo je ružno što se tiče škola i toga svega... pošto je tako mala sredina, ako si malo drugačiji pojedinac društvo te brzo odbaci i nema ko u gradu da možeš naći neko društvo nego je mala sredina, malo je ljudi i svi se većinom skupa družu i tako kad si odbačen stvarno ti je jako ružno jer si sam... teško ako se ne uklapaš u njihove okvire, teško se znadu prijateljstva.“ (Sugovornica 1)

„Pa iskreno nisam nikad baš osjećala pripadnost, uvijek je bilo jedno veliko društvo mojih vršnjaka, nikad nisam bila u tom društvu. Našla sam neki svoj mali krug frendica. Nije mi se dalo baviti stvarima s kojim su se oni bavili. Iskreno, nisu me ni prihvaćali, nisu me nikad ni gledali kao osobu s kojom bi se družili. Nekako sam bila poseban što se tiče toga. I ja i moja sestra isto... Moja sestra nije nikad bila, se družila s tom grupom, uvijek je ta neka opća grupa od generacije. Tako da nisam se ni ja u svojoj našla...“

....Pa prvo je počelo da smo mi htjele obadvije, ali jednostavno oni te prvi odbace i onda se sam odbaciš... ako neko neće kako oni odluče onda odma tu osobu odbace, ako se ne ponašaš ko budala onda si im odma za ništa.“ (Sugovornica 8)

„...ali opet koliko je to, toliko ima i loših strana. Npr. ako neko nešto napravi što nije za pohvalu to se odma zna, odbaci ga se, izoliran je...” (Sugovornica 7)

Osim navedenog, neki/e problem vide u tome što su ljudi na otoku samo po sebi tradicionalni te često radi tog ne osjećaju pripadnost jer su drugačijeg razmišljanja od većine. Dakle često dolazi do sukoba mišljenja:

„Ja osobno baš i ne. Iz razloga što dosta... na otoku su ljudi dosta konzervativni i više su zastarjeli njihov način života i način gledanja na stvari. Zbog čega se ja osobito kao i umjetnik ne snalazim u ovom okruženju jer imam dosta opširne videokruga u životu. Nekako smatram da ja osobno ne pripadam, ali da osjećam povezanost sa svojim selom i otokom, osjećam...” (Sugovornica 18)

„Pa ono mislim, ja osobno i ne baš, ali to je više do mog mentaliteta. Ja sam uvijek htio se maknut s otoka pa ono.” (Sugovornik 12)

Dakle, neki/e navode kako je definitivno tradicionalnost karakteristika ovakvih zajednica te se to može percipirati kao svojevrsni problem osobito među mladima:

„...što se tiče starijeg stanovništva, meni je to već malo i problem pošto nekako je odma nekako drugčije mišljenje drugčiji stav, odrasli su u drugčijoj sredini i sad se malo vremena minjanju... malo su primitivni eto to...” (Sugovornica 4)

„Znaju biti malo nategnuti odnosi jer ima dosta ljudi koji su baš konzervativni, tradicionalni i to i eto bar ja se nekako ne mogu s njima uvijek složiti.” (Sugovornik 6)

Dakle, osjećaj nepripadnosti se može javiti iz loših međusobnih društvenih odnosa, međusobne razlike odnosno ako pojedinac ne pripada u određene očekivane društvene „okvire“ te ukoliko je drugačija mišljenja s obzirom na mentalitet i mišljenje većine.

Iako većina vidi i pozitivne i negativne aspekte ovakvog međuljudskog odnosa, najveći problem se zapravo uočava u nedostatku privatnosti i intimnosti koja je izrazito bitna za ostvarivanje pojedinca koji bi mogao funkcionirati unutar društvenog sustava:

„...a opet u drugu ruku zabadaju nos u tuđe poslove i tako.” (Sugovornica 13)

„Jedino što onako uvijek će svi sve znat, što god se dogodi svi sve znaju.“ (Sugovornik 15)

Također, neki/e navode kao zamjerku to što su jedina zanimacija na otoku, osobito zimi, kafići odnosno alkohol:

„Život se događa samo vikendima u lokalnim kafićima gdje se ekipice skupljaju i pokušavaju oživiti sebe i ljude oko sebe što u takvom socijalnom krugu uspijeva. Što se po meni ne sviđa previše jer si skraćuju znatno mogućnosti da se nadovežem na ovo prije. I ono nekih mogućnosti koje sami za sebe ne znaju, osim alkohola...“ (Sugovornik 20)

„Ali većinom mi smo svedeni, tipa ja živim u Preku na otoku Ugljanu i zimi smo svi svedeni na Lunu taj kafić iliti birtija i to nam služi nažalost kao jedina zanimacija, meni isto je tu cijelo srednju bilo, vikendom tamo idem „van“... po dani idem na kavu po 3-4 sata i tamo dangubim. Nema neke druge zanimacije osim kafića.“ (Sugovornica 8)

S obzirom da otok mnogima pruža osjećaj sigurnosti i pripadnosti, željelo se ovim istraživanjem uvidjeti kakvi se osjećaji javljaju kod mladih na pomisao o odlasku s otoka odnosno, za one koji su otišli privremeno radi obrazovanja s otoka, kakvi su se osjećaji javili. Naime većina sugovornika/ca je već iskusiла privremeni odlazak s otoka. Većina njih je to doživjela kao pozitivno iskustvo. Također, neki/e navode kako je već odlazak u srednju školu predstavio svojevrsni odlazak s otoka i omogućio prilagodbu koja se odrazila na način da se kasniji odlasci s otoka dožive na pozitivan način. Osim toga, način prilagodbe i doživljaja kod odlaska s otoka je također i stvar individue odnosno njenog karaktera i otvorenosti prema drugima:

„Mislim da je procedura trajala malo duže, odnosno od početka čim smo mi krenuli u srednju školu u Zadar automatski sam se morala prilagoditi, ali mislim to meni nije bio problem jer sam ono otvorena, svjetovna sam tako da mi to nije predstavljalo nikakav problem tako da mi nije bilo teško prilagoditi na novu okolinu ili novu okolinu prilagoditi na sebe tako da sam se ja već u srednjoj školi dovoljno osamostalila i shvatila da je društvo zapravo sastavljeno od različitih dijelova i različitih ljudi i da svakoga treba poštivati na jednak način.“ (Sugovornica 3)

Osim toga, odlazak s otoka radi obrazovanja većini nije predstavljao problem. Na početku osjećaju strah od nepoznatog i sam početak je teži jer se radi o većem mjestu nego gdje

su do sada boravili no smatraju kako je taj osjećaj prisutan kod svake osobe koja se preseli iz manje sredine. Nakon nekog vremena se jednostavno prilagode novim okolnostima:

„Mislim u Zagrebu... je na početku kad sam išla, nisam baš imala puno ljudi koje znam u Zagrebu i nisam mi bia tolko poznat... Ali onda se snađem i sve. Početkom osjećam prevelik grad, promjena s otoka, sa sela na grad. Ali sam se privikla isto i stekle prijatelje. Ima čak nekoliko ljudi s otoka koji su u Zagrebu koji su moja generacija pa...“ (Sugovornica 11)

„Pa vjerojatno bi mi bilo na početku teško prilagoditi kao bilo gdje kad se ode od kuće, ali ono navikne se čovik... tako da...“ (Sugovornica 10)

Također, mnogi su u tom periodu privremenog odlaska s otoka doživjeli osamostaljenje što im je pomoglo u formiranju svog identiteta. Također, javio se i osjećaj slobode. Osim što su izašli/e iz male sredine pa je ti to utjecalo na pojavu osjećaja slobode, odvojili su se od roditelja te postali odgovorni sami za sebe. Često se navodi kako oni koji ostaju tijekom studija u roditeljskom domu, često nailaze na mnoge nedostatke odnosno ostaju osiromašeni za iskustvo koje bi dobili odlaskom od doma (McCreary, Basu, Godlewska, 2013):

„Kad sam krenula sama u taj, ne znam, odrasli život, ali ovoga puno je toga palo na mene... osićan da sam najenput ono podigla se na neku razinu sad već odrasle osobe... ...Pa, trenutno se u Splitu osićam puno slobodnije, bolje. Na otoku sam živila u obitelji i uvijek mi je nekako osobno sad neko mi je visi nad glavom, di ideš... a ovjde imam nekako svoju slobodu i nekako se drugačije osićan, odraslije nekako“ (Sugovornica 1)

No javio se i osjećaj slobode prouzrokovan oslobođenjem od konstantnog organiziranja vremena s obzirom na prijevoz. Osim toga, odlazak s otoka je rezultirao s lakšim životom u smislu bolje i lakše dostupnosti određenih sadržaja:

„...tako utječe i prijevoz i organiziranje slobodnog vremena i odlazak u grad. Opet u neku ruku više slobode...“ (Sugovornica 4)

„Pa mislim da bi definitivno bilo lakše da je npr. neki grad...da je čak i Zadar ili nešto jer jednostavno imaš sve tamo i zapravo možeš s autom ići gdje god hoćeš i što ti treba i kad ti treba i da je usred noći ili nešto... pogotovo.... Hitna ili bolnica ili tako to... to

što mi tu nemamo... ako ti doslovno usred noću u 2, 3 ujutro ti nešto bude... neku kao hitnu ili nešto pa nas moraju kad dođe baš neki hitan slučaj bordom voziti u grad... tako da je to definitivno bi bila neka prednost.“ (Sugovornica 2)

Osim toga, mnogi/e od njih su imali/e želju za odlaskom s otoka i nekim novim iskustvom. Naime, smatraju kako bi ih to iskustvo obogatilo kao pojedinca:

„Meni je prvom oduvik i bila želja malo se maknut u neku drugu sredinu, isprobati nešto novo, malo veći grad, malo veću sredinu tako da san ja stvarno ispuni svoja očekivanja.“ (Sugovornik 6)

„...meni je pasalo vidit nešto, ono otić ča iz male sredine...“ (Sugovornik 19)

Također, neki/e koji su imali negativno iskustvo u međuljudskim odnosima osobito pozitivno doživljavaju odlazak s otoka jer im je pružio osjećaj olakšanja i novi početak bez predrasuda:

„...ali se tu osjećam nekako puno bolje jer sam tu primijetila da te... zdravija je nekako sredina... ono kad idem javnim prijevozom ne osjetim da neko gleda u mene ili da komentira kako si se obukla... ovdje nikog nije briga za to.. i svi te otvoreno prihvate ko novu osobu.. niko nema presude nikakve odma...“ (Sugovornica 8)

„Pa evo vjerojatno bi se osićala kao da mi je jedan veliki kamen pao sa srca zato što sam već 3 tjedna u Zadru i kad sam ostila tu distancu od otoka, od tih ljudi mi je nekako isto pao kamen sa srca zato što tu ima par ljudi koji razume svaki problem koji imaš, koji će ti pomoći dok na otoku toga nema...“ (Sugovornica 14)

Za neke je to bila teška prilagodba te se javio i osjećaj nesigurnosti koji je karakterističan da se gubi u većim sredinama te se zapravo povećava otuđenost pojedinca. Također, jedan je sugovornik i osjetio početnu nesigurnost radi svog podrijetla i govora:

„Pa iskreno ono dosta mi je bilo teško na početku ono... nisam nikog znala, velike ceste, gužva... živit u stanu... ako ti neko uđe u zgradu ili nešto, ne poznaješ nikoga... malo je onako... malo mi je bilo ružno na početku, iskreno.“ (Sugovornica 13)

„Npr. tu u Zagrebu možeš uvijek naletit na nekog navijača ili nešto pa će te gledat krivo ako drugačije govoriš i tako te stvari. Ali u principu to je bilo na početku. Znaš.“

Također često navode kako se često javljala i nostalgija za domom i otokom te da tek kada odeš i izgubiš nešto, zapravo tek onda naučiš cijeniti ono što imaš:

„I imala sam homesick. Znači falila mi je ta mogućnost da mogu izaći iz kuće u bilo kom doba vremena jer naučimo cijeniti ono što imamo kad se maknemo iz otoka. Znači svu tu ljepotu s kojom smo okruženi svaki dan i slobodu da nam ne prijete nikakva opasno kad izađemo iz kuće.“ (Sugovornica 18)

Rezultati istraživanja su pokazali kako je veliki broj mladih relativno zadovoljan životom na otoku. Naime, takva se situacija objašnjava time da su se i oni sami prilagodili takvim uvjetima života te kako oni navode: *„Navikla sam se na život taj i odgovara mi...“ (Sugovornica 4)*

Kada se govori o izoliranosti, može se napraviti paralela s povezanošću otoka s kopnom odnosno o prijevozu tj. njegovoj kvaliteti (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Otok Ugljan posebice karakteriziraju dnevne migracije jer zbog blizine kopna i relativno dobre povezanosti omogućeno je radnicima/ama i učenicima/ama svakodnevno putovanje te tako ostanak življenja na otoku. Također, iako njih mali broj, Zadrani putuju na otok Ugljan raditi (psihijatrijska bolnica u Ugljanu, brodogradnja u Veloj Lamjani, uzgajalište riba, osnovna škola...) (Magaš, Faričić, 2000).

S obzirom na geografsku poziciju, otok uvelike ovisi o povezanosti s kopnom odnosno o prijevozu tj. njegovoj kvaliteti i organizaciji. Samo zadovoljstvo života na otoku ovisi i o organizaciji prijevoza. Neki/e navode da su zadovoljni postojećom organizacijom i kvalitetom:

„Pa od otoka do Zadra, to je onako relativno ok... znači imamo trajekt koji vozi svakih ne znam otprilike sat vremena i imamo brzo brodsku liniju koja ide nešto rjeđe, ali je ustvari jako brza, za nekih 15-20 minuta smo mi već na kopnu tako da mi je to ok.“ (Sugovornica 17)

„Što se tiče prijevoza s otoka na kopno, trajekt vozi svakih sat vremena do dva, ali brod malo rjeđe, ali uvijek se more u neku određeno vrijeme doći do kopna. Nije opće problem.“ (Sugovornica 10)

Iako postoji određena razina zadovoljstva, neki/e navode i nezadovoljstvo organizacijom i kvalitetom prijevoza. Naime, neki od problema koji se javljaju su vremenske

nepogode koje prouzrokuju ukidanje brodske linije i postojanje samo trajektne što se zapravo odnosi na smanjenje broja linija do kopna te dolazak u trajektnu luku koja se nalazi na periferiji grada:

„Ako je malo ružnije vrime, tj. jugo, možda ponekad neće voziti katamarani, ali u principu što se tiče opremljenosti većih trajekata oni većinom voze...” (Sugovornik 15)

Osim vremenskih nepogoda, problem je i manjak linija vikendom kao i noćnih linija što znatno otežava i ograničava mogućnosti. Također, to utječe i na organiziranje samog vremena:

„Jedino je problem za vikend jer imamo samo 4 linije u jednom smjeru i 4 linije iz Zadra prema otoku. I onda ono ne znam npr. ako odeš u Zadar u 11 i ne stigneš do 1 obaviti sve, trebaš čekati do 7:30 sljedeći brod.” (Sugovornica 11)

„...jer ima ja mislim zadnji kao u 11... možda nekad u ponoć ja mislim ljeti i ti doslovno moraš ili vratiti se u 11 ili čekati prvi trajekt za natrag u 5 ipo tako da je to... mislim ja zbog toga nisam opće izlazila u Zadar, ako baš nemam gdje spavati kod prijateljica ako idemo skupa, tako da je to bio problem.” (Sugovornica 2)

Osim navedenog, 2014. godine je u Zadru došlo do promjene što se tiče trajektnih linija. Naime, otvorena je nova trajektna luka Gaženica na periferiji grada te od tada trajekti više ne pristaju u gradsku luku u centru. To je uvelike utjecalo na otočane/ke te na njihove dotadašnje navike. Također, prouzročilo im je dodatne probleme jer naime moraju nekako doći do centra grada. Tada ovise ili o gradskom autobusu ili o taxiju:

„Znači prije ti je uvijek bilo do 2014. ti je bio samo trajekt i to je bilo znači fenomenalno jer ti je iša uvijek do centra znači do Poluotoka i ono mi stvarno imamo svakih 45 minuta trajekt ili uru vremena. I onda ti se od 2014. godine ti se uvea katamaran, a trajekt ti vozi u luku Gaženicu koja ti je malo izvan grada, mislim sa busom 10 minuta, a katamaran ti je svakih 2 ure i on ti eli staje na Polutok, znači u centar, a trajekt u tu luku koja je malo dalje. I onda kad je to počelo su bili prosvjedi zato jer su bile rjeđe te linije koje su direkt do centra nego moraš u luku, pa moraš uzeti taj bus do centra, ali ono mislim ljudi su se navikli tako da onda ono gledaš ako ćeš u centar da ideš na taj eli katamaran koji će te odvesti do centra. Ako se poklopi da ne moraš, pritrpiš ti 10 minuta sa busom ili ljudi znaju taxi naruče.” (Sugovornica 5)

Iako su mnogi/e sugovornici/e naveli kako brodovi i trajekti odgovaraju učenicima/ama, jedna je sugovornica navela kako je zapravo prilagođen samo radnicima. Naime razlika je u tome što nastava počinje u različito vrijeme u različitim školama zbog čega proizlazi nesuglasje. Također, kao što je već prije spomenuto, učenicima/ama predstavlja problem nedostatak brodskih linija koje idu iz grada te im ne odgovara i nastoje izbjeći odlazak u trajektnu liniju na periferiji grada:

„...ma, ima, ali opet bi volila da se nekako i prilagođuje učenicima isto, a ne samo ljudima koji idu na posao npr...” (Sugovornica 14)

Također linije su bolje ljeti, a često glavni problem predstavlja upravo ovisnost o samom prijevozu što determinira njihovo vrijeme:

„Pa mislim ima dosta linija, ajmo reći preko tjedna u danu, ali isto... nekako ne znam... uvijek nekako ovisiš o tome ili npr. moraš ići npr. na fakultet moraš ići sad dva prije jer inače npr. ne uspiješ ako nema npr. neka točna linija da je tebi npr. faks u 5, a imaš brod u 4:10... to je jedna linija i to je dobro kad je tako... inače ako je u neki drugi sat ono moraš poći doslovno sat ipo, dva prije da bi stigao... tako da...” (Sugovornica 2)

S obzirom na blizinu samog otoka gradu Zadru i na relativno dobru povezanost, upravo su to razlozi zbog kojih se očekuje još bolja povezanost. Odnosno potrebe bivaju sve zahtjevnije što se više zadovoljavaju:

„A što se tiče Zadra, mislim dosta je dobro organizirano s obzirom da smo na otoku, ali pošto je otok blizu bi se očekivalo da je malo više povezano jer opet ima nekih pauza koje ne odgovaraju često, npr. srednjoškolcima, opet moraju čekati duže do sat vremena čak...” (Sugovornica 4)

Brojna su istraživanja pokazala kako su glavni problemi koji se vežu za kvalitetu prijevoza upravo premali broj linija, loša organizacija koja ne prati potrebe stanovnika/ca, nepostojanje večernjih i kasnonoćnih linija, nepridržavanje voznog reda. Istraživanje od Lajić, Podgorelec, Babić (2001) je pokazalo kako oni koji dulje vrijeme koriste brodski prijevoz su manje kritični od onih koji kraći period koriste isti. To se može objasniti time da su stariji prihvatili takav način organizacije za razliku od onih koji ga kraće koriste pa su automatski kritičniji i nezadovoljniji. Na stavove i mišljenja zasigurno utječe i broj godina koji učenici/e putuju. Veći broj godina putovanja utječe i na procese socijalizacije djece i mladih gdje se zbog suočavanja s različitim poteškoćama i problemima kasnije može pojačati strpljenje, ali i

kooperativnost. Međutim, može doći i do negativnih reakcija kao i nezadovoljstva što često rezultira migriranjem na kopno (Lajić, Podgorelec i Babić, 2001)

S druge strane, sugovornici/e su imali/e priliku komentirati i zadovoljstvo prijevoza na samom otoku. Naime, većina njih izražava zadovoljstvo, ali je isto tako zanimljivo da i većina njih ne koristi taj javni prijevoz na otoku. Iz čega se može zaključiti kako zapravo možda nisu niti imali priliku se susresti s nekim poteškoćama i problemima s kojima bi se susreli da ga koriste redovito:

„Pa mislim ja se ne vozim baš tim autobusima jer sam ja tu odma do Preka pa idem ili pješke ili autom... ali mislim da je ok, da stvarno ima redovito... mislim da se niko, nikad od mojih prijatelja što putuju s njim nije žalio.“ (Sugovornica 2)

No unatoč relativnom zadovoljstvu, navode se i neki problemi. Jedan od njih je i loša kvaliteta autobusa:

„Po meni je to jako jadno jer buseve koje otok dobije su već stari u Zadru gradski busevi koji im više ne trebaju kad dođe novi, mi dobijemo stare.“ (Sugovornica 8)

Također, neki/e navode kako je loša organizacija te nedovoljna informiranost o samom prijevozu na otoku što rezultira time da je ponekad bolje ići pješke nego autobusom. Uz to, s obzirom da postoji glavna otočka cesta, autobus vozi samo tom cestom te ne silazi u sva sela:

„Busevi znaju rijetko voziti, svakih sat i pol i pogotovo vikendom i blagdanom. Ako se zakasni na jedan autobus moraš čekat 3 sata do sljedećeg. Nekad se više isplati ići pješice nego čekat drugi.“ (Sugovornik 12)

„...ali je po meni problem što mi kao otočani tome o tome prijevozu nismo baš ni dobro informirani. Na to mislim na red vožnje. Teško ga se nađe na internetu, a po stanicama ako i stavi, to se brzo eli otkine ili nestane tako da zna biti dosta konfuzije što se tiče autobusa ako ne znaš liniju napamet tako reći ovisiš samo od sebi...“ (Sugovornik 6)

„Pa na otoku postoji jedna cesta koja je iznad svih sela koja povezuje sva sela i busevi voze onako tom cestom i to je više-manje to od javnog prijevoza. Busevi jedino od mjesta šta baš staju, ulazi u Kukljicu, Preko i na Ugljan. U ostala sela ne ulaze nego samo iznad ceste staju i to je to.“ (Sugovornik 9)

Osim navedenog, zasigurno je jedan od glavnih problema i skupa karta u odnosu na gradski javni prijevoz:

„...ali nekako su mi cijene malo prevelike. Jer npr. od Preka do Kali je 10 kn, opet da bi došo na drugi otok, na drugi kraj je čak oko 30 kn, a u usporedbi s gradom je isto malo ovaj skuplje, ali... dobro. Što se tiče cijene mi malo ne odgovara.“ (Sugovornica 4)

Također, tijekom ljeta imaju ponudu i taxija no problem je što su vrlo skupi. Naime, na otoku je ponuda vrlo mala te radi toga često i precijenjena. Upravo zato jer na otoku ne postoji puno taxija, mogu staviti visoku cijenu. Takav slučaj je uočen i s trgovinama:

„A tipa možda na otoku fali nekakav jeftiniji prijevoz jer oni koji se i nametnu kao neki taksisti ili nešto nabiju cijenu i preko ljeto zarađuju masno na mlađim ljudima koje treba prevesti od Kukljice do Ugljana ono s fešte na feštu kako bi reka, znaš.“ (Sugovornik 20)

Većina navodi kako je nužno posjedovanje vlastitog auta što uvelike olakšava kretanje po otoku te se radi toga niti ne koristi previše javni prijevoz:

„...tako da ako nemaš svoje auto malo si isto u problemu ajmo reći.“ (Sugovornik 6)

Istraživanje Lajić, Podgorelec, Babić (2001) ukazuje kako je glavni razlog putovanja na kopno, osim posla i škole, upravo kupovina. Već je navedeno kako se pojedini mladi žale na izbor trgovina na otoku, ali i na cijene proizvoda. Poznato je kako na otocima postoje samo određene vrste trgovina koje imaju vrlo ograničenu ponudu pa tako i cijene. Cijene na otocima su često puno više nego na kopnu, osobito u sezoni kada se još povećavaju. Osim toga, benzinskih crpki ima vrlo rijetko ili ih uopće nema. Vidljivo je kako život na otoku zahtjeva izrazitu promišljenost s obzirom na osiguravanje različitih potrebe. Kada se govori o učestalosti i razlozima putovanja s otoka na kopno može se zaključiti kako su otočani zapravo prisiljeni često putovati upravo jer im otok ne nudi zadovoljavanje svih primarnih životnih potreba.

S obzirom na razloge putovanja, najčešće se navode oni društveni odnosno provođenje vremena s prijateljima, zabava, aktivnosti slobodnog vremena, posjet obitelji, zdravstveni problemi, administracija te kupovina. No za neke je putovanje imalo i opuštajući karakter:

„Pa čak mi paše to putovanje malo... da nisam stalno na otoku...“ (Sugovornik 20)

Djeca na otoku se vrlo rano navikavaju na putovanje brodom te se kasnije lakše nose s poteškoćama s kojima se mogu susresti tijekom putovanja. Tijekom djetinjstva se često razgovara o tom vremenskom aspektu života na otoku te se tako stvara određena percepcija, zbilja, stavovi i mišljenja kod djece. Osim toga, na to utječe i (ne)zadovoljstvo drugih članova obitelji što sve navedeno utječe na razmišljanje o mogućim migracijama (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). I ovo je istraživanje pokazalo kako je prisutna obiteljska tradicija putovanja. Naime, članovi obitelji sudionika/ca istraživanja također putuju zbog istih ili vrlo sličnih razloga. Na prvom je mjestu svakako odlazak u kupovinu zatim posao, školovanje, posjet prijateljima ili obitelji, zdravstveni problemi te administracija. Također, rijetko putuju zbog potrebe za zadovoljenjem slobodnih aktivnosti.

Što više ulaze u adolescentsku dob, mladi imaju sve veću potrebu za zadovoljavanjem vlastitih potreba te je to zadovoljavanje uglavnom vrlo ograničeno pa čak i nemoguće ukoliko ne odu na kopno. Također, u tom periodu života je od izrazite važnosti zabavni život koji je također nedostupan na otoku. Veze s kopnom su često loše, a uz to zahtijevaju određeni napor (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Previšić (2000:413) tako slobodno vrijeme objašnjava kao „... ukupnost vremena, stanja i aktivnosti koje nisu uvjetovanje biološkom, društvenom i profesionalnom nužnošću, već slobodom izbora, dobrovoljnošću i neobveznošću“. Dakle, vidljivo je kako je naglasak na slobodu, izbor, dobrovoljnost te neobveznost. Može se zaključiti kako je slobodno vrijeme, vrijeme koje pojedinac usmjerava. Osim toga, ono dovodi do izgrađivanja vlastite osobnosti i identiteta. Slobodno vrijeme treba percipirati kao mogućnost razvoja pojedinaca i društva jer je to vrijeme pogodno za kritičko promišljanje, stvaranje te odgoj i učenje, ali i osobnu nadogradnju te kulturni doprinos (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

U pedagoškom smislu, postoje dvije temeljne funkcije slobodnog vremena, a to su odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu te odgoj i obrazovanje za slobodno vrijeme. Ove funkcije utječu na osmišljenu i organiziranu provedbu slobodnog vremena te na pozitivan odnos prema slobodnom vremenu i njegovu provođenju. Cilj je da se slobodno vrijeme provodi na aktivan način te da se uspostavi realan odnos slobodnog vremena za odmor i zabavu te slobodnog vremena za osobni razvoj. Ako se postigne navedeno, dolazi do cjelovitog razvoja osobnosti učenjem i obrazovanjem te osim toga dolazi i do prevencije različitih oblika poremećaja u ponašanju (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

Istraživanje Lajić, Podgorelec, Babić (2001) pokazuje kako su ispitanici/e uglavnom usmjereni na pasivne oblike provođenja slobodnog vremena. To se ne razlikuje od ostalih mladih u Hrvatskoj kao i u Europi, ali jedan od činitelja takve situacije je upravo nedostatak drugih sadržaja na otoku kao i loša povezanost s kopnom. Osim toga, za određene aktivnosti na

otoku nedostaje i broj djece i mladih koji se iz dana u dan smanjuje. Uz to, biraju se one aktivnosti koji su financijski manje zahtjevne što je i za očekivati jer nemaju vlastite prihode. Dakle, djeca i mladi s otoka su uglavnom usmjereni na slušanje glazbe kao i gledanje televizije. Kod srednjoškolaca/ki je više zastupljen odlazak u kafiće. Također, i dalje postoji tradicionalna podjela na muške i ženske aktivnosti gdje su učenici više usmjereni na sportske aktivnosti kojih uvelike nedostaje na otoku dok su učenice usmjerene više na pasivnije oblike provođenja slobodnog vremena kao npr. čitanje, gledanje televizije i slično. Željeli bi da na otoku imaju nogometno igralište i kino dvoranu, kao i trgovinu kojih kronično nedostaje na otocima.

Kada se spominje slobodno vrijeme i aktivnosti slobodnog vremena, željelo se saznati zadovoljava li otok potrebe za slobodnim vremenom. Naime, neki navode da otok zadovoljava njihove potrebe za slobodnim vremenom. Također, nekima zadovoljava jedino ako se odnosi na aktivnosti u prirodi iz čega je ponovno vidljivo isticanje ekološkog aspekta otoka:

„Pa ne bih rekla baš da da... onako konkretno. Što otok pruža od slobodna vremena to je da možeš šetat, vozit biciklu i slično,. Ali nikakav sadržaj osim tog u principu ne postoji. Tipa paintball i takv e stvari to ne postoji (smijeh).“ (Sugovornica 17).

Također na otoku postoje i udruge koje dijelom mogu zadovoljiti potrebe:

„Ima naravno, ima dovoljno aktivnosti. Za koje se jako brinu i udruge dole. Kod nas se udruga zove Kualjska mladost. I još par udruga di vode stariji ljudi tako da aktivnosti zapravo ima. Ima aktivnosti dosta i za djecu...“ (Sugovornik 15)

Kao što je već spomenuto da je tijekom ljeta bolja ponuda, tako se i neki sugovornici/e slažu da ljeti otok zadovoljava potrebe za slobodnim vremenom. No neki/e ipak navode kako nema dovoljno sadržaja osobito za mlade:

„...ali možda neka mlada osoba koja se želi intenzivnije baviti sportom, ić u teretanu. Imam prijatelje koji idu u grad u teretanu i to njih jako puno. Oni dosta vremena gube i to... neki imaju sreću da mogu ostat posli škole, neki ne mogu to iskombinirat.“ (Sugovornik 21)

„Pa i ne baš... mislim ovisi, ne u svim situacijama... naravno da nekad želim otići u kino, želim otići u neki izlazak i za to nemam tu na otoku.“ (Sugovornica 16)

No s obzirom da neki moraju ići u grad kako bi zadovoljili svoje potrebe za slobodnim vremenom tada moraju koristiti prijevoz što automatski utječe na to slobodno vrijeme. Neki/e od sugovornika/ca su naveli kako je to zapravo već postala navika te da im nije predstavljalo određene poteškoće:

„Pa ja sam se uglavnom prilagodila tome da putujem svaki dan, navikla se. Imala sam dovoljno slobodnog vremena...“ (Sugovornica 11)

S druge strane neki/e su naveli poteškoće s kojima su se susreli u vezi prijevoza. Zasigurno su imali manje vremena te su morali čekati:

„Pa je dosta zato što bi izgubila ajmo reći sat vremena sveukupno na prijevoz do broda i u brodu, tako da ono uvijek je bilo ajmo reć u minusu s vremenom.“ (Sugovornica 10)

„...nikad nije ono da kad završim pa sam za pola sata doma... uvijek nekako čekanje... neko ekstra vrijeme.“ (Sugovornica 2)

Uz navedeno potrebno je prethodno planiranje kako bi se umanjili prethodno navedeni problemi, a i samim time jer ovise o prijevozu su zapravo često i vremenski ograničeni:

„Pa definitivno zato jer moramo se kad idemo negdje npr. želimo ići u kino ili nešto ili vani jednostavno, moramo se uvijek organizirati s obzirom na linije kada idu, moramo gledati kada će krenuti. Ako idemo vani ona uglavnom ostajemo do jutra i moramo čekat prvi trajekt za nazad i onda zaspemo na kolodvoru ili nešto tako.“ (Sugovornik 12)

„Jer imam puno manje slobodnog vremena. I baš to vrijeme koje ja želim utrošiti u neke fizičke aktivnosti, hobije, to se treba jako jako pomno isplanirati jer odlazi puno vremena na putovanje.“ (Sugovornica 7)

5.2. Vlastito obrazovno iskustvo

Kroz navedene aspekte se nastojalo uvidjeti kakvo je iskustvo života mladih na otoku Ugljanu te kako percipiraju svakodnevni život na specifičnom geografskom prostoru. Nadalje, kako bi se razumjela njihova odluka vezana za obrazovanje, kroz sljedeće segmente nastojalo se uvidjeti kako je njihovo vlastito obrazovno iskustvo kroz osnovnu i srednju školu formiralo upravo njihove obrazovne aspiracije i odluke.

Kao najveći problem s kojim se susreću kao učenici/e - putnici/e je vrijeme izgubljeno

na putovanje te dugo čekanje na brod. U istraživanju Lajić, Podgorelec, Babić (2001) pokazalo se kako su učenici/e s otoka zadovoljni prijevozom i putovanjem jer ne traje previše dugo pa se ne usredotočuju na druge probleme koje bi možda uočili da su prisiljeni duže putovati. Glavni problemi, kao što je već rečeno, su lošija povezanost s kopnom kao i učestalost brodskih linija koje onemogućavaju ispunjavanje svih potreba pojedinca. Kada bi se uvele neke linije u ključnim terminima, to bi zasigurno povoljnije utjecalo na odlučivanje mladih o odlasku ili ostanu na otoku (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Učiteljice koje dolaze s kopna na otok predavati djeci u školi navode kako postoji velika i vidljiva razlika između djece na otoku i na kopnu. Djeca na otoku iskazuju veće poštovanje te su, kao i njihovi roditelji, puno susretljivija. Napominju kako je odgoj na otoku puno drugačiji kao i obiteljski život te su djeca na otoku manje izložena lošim utjecajima. S obzirom na slaba događanja na otoku, dolazak učiteljice i nastava djeci predstavljaju jedan od glavnih dnevnih događaja. Učiteljice vide problem u tome jer su razredi mali odnosno može se dogoditi da je čak po jedno dijete iz jednog razreda te tada se ne može uspoređivati s drugima. Neki od roditelja smatraju kako to nije dovoljno stimulirajuća okolina te se zbog toga sele s otoka. Osim toga, problem se može javiti kada djeca koja su određeno razdoblje išla u školu na otoku moraju krenuti u školu na kopnu te se tada često izgube u novoj sredini, ali se nastoje držati zajedno. Razlika je u tome što se učitelji/ce u školi na otoku mogu više posvetiti djetetu jer ih je manje dok toga na kopnu baš i nema (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

S obzirom da su učenici/e s otoka zapravo putnici/e, htjelo se uvidjeti kako oni/e percipiraju postojanje razlike između njih samih i drugih učenika/ca koji/e ne putuju s otoka. Većina njih je zapravo mišljenja kako ne postoje neke veće razlike osim razlika u prijevozu odnosno putovanju što se odražava na način da imaju manje vremena te da su često radi toga umorniji od drugih:

„Pa glavna razlika je u tome baš putovanju što bi ja potrošila, ne znam. Dok ja stignem opće do luka u Zadru neki bi već bili doma. Mislim da je to glavna razlika, to vrijeme što potrošiš na put.“ (Sugovornica 11)

„Pa oni definitivno imaju više vremena za sve... U prednosti su svakako na taj način. Imaju više slobodnog vremena, mogu se baviti čime god oće u Zadru, mislim u gradu i svašta.“ (Sugovornica 13)

Također, osim navedenog navode kako drugi/e imaju i više mogućnosti jer su na otoku uglavnom ograničeni:

„Pa razlike bi bile u tim mogućnostima koji su oni imali kao npr. sportske mogućnosti, treninzi, glazbene škole, kazalište npr... mi to nismo baš išli, i nismo imali.“
(Sugovornica 16)

S druge strane, neki/e sugovornici/e navode kako je zapravo njima bolje u odnosu na druge te da na neki način imaju povlastice. Naime, neki/e to putovanje doživljavaju vrlo pozitivno te kao snažan oblik socijalizacije. S druge strane, neki/e smatraju kako zapravo imaju povlastice jer su često mogli biti odsutni s nastave, što bi se opravdavalo problemima u prijevozu:

„Zapravo sam uvijek likovala prema ostalim ljudima iz Zadra i prema svojim kolegama iz srednje škole zato jer oni moraju putovat autobusom i nemaju tu prednost od pola sata do škole da se zapravo povežu s prijateljima tako da sam stvarno koristila tu prednost najviše što mogu...“ (Sugovornica 3)

„... možda bi bili malčice ogorčeni (smijeh) jer smo mi nekad imali povlastice jer smo mogli otići sa sata pa se izvaditi na nešto (smijeh)...“ (Sugovornik 21)

Važno je obratiti pažnju i na razumijevanje koje drugi/e učenici/e imaju odnosno nemaju za učenike/ce s otoka. Iako se očekuje kako će oni iskazivati veću razinu razumijevanja u odnosu na nastavnike/ce, rezultati u istraživanju Lajić, Podgorelec, Babić (2001) su pokazali drugačije. Naime, oni su kritičniji i ispitanici/e procjenjuju kako drugi/e učenici/e imaju manje razumijevanja prema njima. To se može objasniti putem nekoliko argumenata. Jedan od njih je taj je da njihovi kolege/ice imaju veća očekivanja te zbog toga i manje razumijevanja. Nadalje, može se govoriti o svojevrsnom osjećaju superiornosti s obzirom na model centra i periferije. Osim toga, s obzirom da mladi na otoku imaju gotovo nikakvu mogućnost izbora aktivnosti, može se dogoditi kako se „ne uklapaju“ u njihove teme o trenutnim pohađanim događajima i aktivnostima koji se odvijaju u većim gradovima na obali. Uz to je važno spomenuti kako moderno društvo sve više karakterizira individualizam koji s vremenom postaje sve intenzivniji pa se ta karakteristika prenosi i u školski prostor. Taj trend individualizma osobito postaje intenzivniji kod srednjoškolaca/ki koji su procesu formiranja identiteta (Lajić, Podgorelec i Babić, 2001) te osim toga Županov (1995), navodi kako je jedna od dominantnih vrijednosti u hrvatskom društvu individualni utilitarizam te se takvo ponašanje može i time djelomično

objasniti.

U provedenom istraživanju, neki/e navode kako nema razlike među njima i drugim učenicima/ama, odnosno prethodno navedene razlike koje mogu biti konstruirane od strane drugih učenika/ca, nisu uočene:

„...nikad s nama nisu pravili neke razlike, niti drugi učenici, niti smo se mi nešto pretjerano odvajali od grupe.“ (Sugovornik 6)

S druge strane, neki/e sugovornici/e navode kako postoji razlika u stilu života koja proizlazi iz stalne potrebe za organizacijom vremena te samog načina života:

„Postoji dosta, da. I samoj organizaciji jer cijeli taj stil života utječe na organizaciju ako se npr. zakasni ili nešto... propustio si liniju za Zadar i onda automatski kasniš u školu i tako to... I organizacija slobodnog vremenom i ta cijela neka kao opuštenost kad živiš u gradu kad možeš malo bolje organizirati i vrijeme i prijevoz i ne ovisiš toliko o prijevozu. Tako da postoji ta neka razlika.“ (Sugovornica 4)

Također, kao što je i navedeno kod osjećaja odlaska s otoka, neki/e su mišljenja kako je to stvar prilagodbe individue:

„Pa uvijek mora postajati ta neka mala razlika, naravno. Ali sad da ima neke prevelike razlike u nekoj socijalnosti ili tako tim nekim stvarima, mislim da to sve ovisi o pojedincu. Ja sam osobno jako ovo socijalan, tako da nije mi nikakav problem i to.“ (Sugovornik 15)

Nasuprot tome, neki/e su doživjeli neugodne situacije prema kojima su uočili postojanje razlika. Naime, jedna je sugovornica navela kako su profesori/ice privrženiji učenicima/ama koji nisu s otoka u smislu nerazumijevanja po pitanju prijevoza i ranijeg puštanja s nastave kako bi stigli na određeni brod:

„Pa... ubiti jedini problem kod toga je što profesori nekad znaju... kako imamo brod u 7 i 35 i onda u 8 i 45 i onda meni je u prioritetu da stignem na brod u 7i35 da sam što prije na otoku, a zadnji sat mi traje do 8 sati. I onda se meni neda čekati još 45 minuta nego želim što prije izaći iz škole, ako može ovaj što živi na Bilom Brigu moš i ti. Tako da je to jedan od problema zato što, ne znan... srce zime je i ja neman di, neman što, moram biti negdi vani, nešto ne znam raditi zato što me profesor nije tija pustiti zato što osoba koja živi na Voštarnici ili Bilo Brigu more doći doma bilo kad pa se oni ubiti

prilagođavaju po njima, a ne po nama više pa je to jedan jedini problem...“
(Sugovornica 14)

Osim toga, jedna je sugovornica doživjela izrugivanje s obzirom na govor i podcjenjivanje kvalitete otočke škole:

„A od kolega u razredu bi uvijek dobila smijahinu zbog svog govora. I kao aaa što si to rekla, koja je to rič uopće hahaha, znaš ono....

... Prvo sam od profesora osjetila tu diskriminaciju jer kao osnovna s otoka. Pa su sumnjali u tu moju edukaciju, pa smo radili ponavljale. Pa su bili kao jeste vi to uopće radili i tako to.“ (Sugovornica 8)

Na temelju navedenog, vidljivo je koje su to razlike koje postoje između učenica/ca na otoku i onih koji nisu s otoka. Iako su već prije spomenuti određeni problemi s prijevozom, nastojalo se saznati koji su to problemi zbog prijevoza koji su se striktno odnosili na njihovo školovanje. Neki/e sugovornici/e su izjavili kako zapravo problema i nije bilo jer prijevoz bio usklađen s potrebama samih učenika/ca:

„Ali inače većih i nije bilo. Dosta su nam se prilagodili i što se tiče i prijevoza i tih linija, sve je nama usklađeno tako da.. eto dobro.“ (Sugovornica 16)

Iako navode da većih i konkretnijih problema nije bilo, ipak su se osvrnuli na neke poteškoće s kojima su se susretali kao što su čekanje i manje vremena radi samog prijevoza. To je često znalo prouzročiti dodatni trošak kao što je odlazak na kavu kako bi se dočekalo vrijeme do broda:

„Npr. nama je škola završavala u 1:45, a brod nam je bi u 1:35 i posli toga u 3ipo. I onda ono prvih godina nagovarali profesora da nas puste i tako. S tim smo imali malih problema. Ali posli su nas počeli tolerirati. Ali ako nas ne bi pustili ili ako bi imali nešto posli, morali smo obavezno ostajati do 3ipo u gradu. I dolazili bi puno ranije, prije škole bi dolazili u Zadar, morala bi ići ili na kavu, što je dodatni trošak, ili čekati, smrzivati se.“ (Sugovornica 13)

„Pa problemi nisu neki preveliki osim možda to neko ranije buđenje ujutro. Tipa ako škola počinje u 8 sati, ti već moraš biti budan prije 7 da bi mogo u 7ipol doć u drugo selo pa iz tog drugog sela ići trajektom. Znači moraš ipak odvojiti neko određeno vrijeme za putovanje i za dolazak do SŠ.“ (Sugovornik 15)

Osim navedenog, problem se javlja još i s obzirom na sami školski raspored odnosno predsat te popodnevnu smjenu koji često nisu usklađeni s prijevozom. Osim toga, takav raspored zahtijeva dodatno vrijeme što se odražava na način da mladi nemaju dovoljna vremena za svoje potrebe i obveze:

„Također, npr. imam tjelesni u suprotnoj smjeni na kojeg nisam baš u mogućnosti dolaziti svaki puta jer sam ograničena mogućnostima ili mi je doći ujutro u 8 da bi došla na tjelesni u 10 ili tek sljedeći u 10 i pol. Nisu nam baš vremenski prigodno.“
(Sugovornica 18)

„Jako je ružno to što ovoga... kad je škola tipa popodne ti se kasno vratiš doma, vratiš se navečer, znači brod ti je za doli....škola ti završi u 7, tebi je prvi brod u 8ipo, znači ti si doma u 9ipo, da se otuširaš, da ideš leći to ti je 11. Tebi se ujutro dignuti, znači nekakav doručak, kava, domaći tebi je 10 uri... tebi je u 11ipo autobus. Znači nemaš baš u popodnevnoj smjeni lufta za nešto ići učiti za nekakav...“ (Sugovornica 1)

Također još jedan od problema su i već spomenute vremenske nepogode i kvar broda što bi rezultiralo ne dolaskom u školu ili kašnjenjem:

„Pa jedino to s brodovima. Onako manjak slobodnoga vremena pa recimo nekad bi zbog vremenski prilika, brod ne bi vozio pa bi morao prespavat u Zadru i to je nekad bi problem.“ (Sugovornik 9)

„Uglavnom nisam imala baš puno problema. Mislim da se dva put dogodilo da je brod stao nasred kanala jer se brod pokvario i nismo se mogli pomaknut pa bi zakasnila u školu. I nekad bi brod kasnio isto ili trajekt... Ako bi morala ići trajektom jer brod ne vozi pa bi zakasnila nekoliko minuta u školu.“ (Sugovornica 11)

No jedna je sugovornica navela i drugu vrstu problema, a to je stvaranje povjerenja roditelja. Naime to je razdoblje kada oni više nisu mogli u potpunosti kontrolirati to vrijeme kada ne bi bila na otoku te su iz tog razloga morali joj vjerovati. S obzirom da se radi o velikoj promjeni okoline odnosno o odlasku iz okoline gdje je prisutna velika razina sigurnosti, u sredinu gdje se ta sigurnost narušava, bilo je teže i dugotrajnije stvoriti to međusobno povjerenje:

„...evo npr. dosta je intenzivan bio proces osamostaljivanja zato jer (pauza) naprosto roditelji su mi morali vjerovati... morali su se prilagoditi da mi moraju vjerovati, ja sam se morala prilagoditi da im moram biti vjerna da neću izostati cijele dane iz škole, da oni nemaju nikakav nadzor nadamnom jer su oni na otoku i ne mogu ništa napraviti po pitanju toga.. oću li ja ostati u školi ili ne, a pogotovo kod izlazaka.
...isto dosta problema zato jer izlazak nužno uključivao izlazak do ranih jutarnjih sati pa do prvog trajekta tako da sam dosta ono često u prvim fazama tih izlazaka znala nailaziti na ne odobravanje roditelja ili na zapravo dosta intenzivan način sam trebala zaraditi njihovo povjerenje... baš zato jer sam na otoku“ (Sugovornica 3)

S obzirom na to da se sve više važnosti pridaje vremenu i njegovom poimanju, tako su i školske aktivnosti postale zahtjevnije kad se uzme u obzir vremenski aspekt. One sve više zahtijevaju odvajanje vremena samo za njih što učenicima/ama s otoka može proizvesti dodatne probleme i poteškoće. Poznato je kako je na otocima mali broj odgojno-obrazovnih ustanova te su zbog toga oni prisiljeni putovati. Samim time što moraju putovati, to im oduzima određeno vrijeme te tako skraćuje vrijeme koje im je potrebno za obavljanje školskih aktivnosti. Osim što im oduzima vrijeme, djeluje zamorno i iscrpljujuće pa nakon putovanja često nemaju volje odmah započeti s traženim obvezama. Uzevši u obzir ograničenost prijevozom, potrebno je napomenuti kako zbog toga često ne mogu sudjelovati u izvannastavnim aktivnostima kao i aktivnostima slobodnog vremena koje se odvijaju na kopnu. Tu se vidi koliko djeca s otoka mogu biti u lošije položaju u odnosu na djecu koja žive na kopnu (Lajić, Podgorelec i Babić, 2001). Dakle, jedna od temeljnih stavki kada se govori o odgojno-obrazovnim ustanovama točnije školama je to da škola mora biti kvalitetna. Hentig (1997) navodi kako kvalitetna škola mora biti puna razumijevanja prema učenicima/ama te je kao takva poveznica s odraslim svijetom.

Gledajući školsku populaciju, vidljivo je kako ima povećani broj specifičnih skupina koje zahtijevaju više razumijevanja u odnosu na druge. Već se da naslutiti kako je tu riječ upravo o učenicima/ama putnicima/ama, osobito onima koji/e putuju s otoka. Školovanje ovih učenika je otežano u odnosu na učenike/ce koji/e su na kopnu. Svakodnevno putovanje im oduzima vrijeme te su uz to izolirani u odnosu na druge. Ta izolacija ima mnoge posljedice za svakog učenika/cu. Jedna od njih je ta da je učenje otežano. Nadalje, smanjena je međugeneracijska interakcija u odnosu na učenike/ce na kopnu koja postaje još manja zbog nemogućnosti prisustvovanja različitim događajima i aktivnostima na kopnu. Osim toga, problem se javlja i u samom organizacijskom aspektu nastave. Učenici/e s otoka često ne mogu prisustvovati 7. ili

0.satu kao i izvan nastavnim aktivnostima. Na to se nadovezuje nemogućnost prilagodbe školskog sustava pa jedino preostaju promjene u brodskim linijama (Lajić, Podgorelec i Babić, 2001). Navedeni problemi su vidljivi i u provedenom istraživanju o mladima s otoka Ugljana.

Istraživanje Lajić, Podgorelec, Babić (2001) je pokazalo kako nastavnici/e smatraju da zapravo ne postoje veći problemi s kojima se susreću. Naime, brodske linije uglavnom prate nastavu. Međutim, problem se javlja kod dodatnih ili dopunskih aktivnosti koje su uglavnom 7. sat te zbog brodskih linija učenici/e uglavnom nisu u mogućnosti prisustvovati. Iako se svi žale na brodske linije, to se uglavnom odnosi na njihovo ne praćenje s obzirom na neke druge potrebe i aktivnosti stanovnika/ca. Razumijevanje je prisutno u, naravno samo, organizacijskom smislu. Brodske linije su uglavnom točne te učenici/e niti ne manipuliraju tim aspektom. Veće su manipulacije prisutne s autobusnim i željezničkim linijama. Osim što se navodi da su djeca i mlada s otoka boljeg ponašanja u odnosu na druge, navodi se kako ih karakterizira introvertnost upravo zbog tih malih zajednica iz kojih dolaze pa su oprezniji i distanciraniji prema vanjskom svijetu.

Navedeno potvrđuje i jedan sugovornik koji navodi kako zbog razlike u načinu života, su djeca s otoka opreznija u novim okolinama: „*Pa mislim da puno užurbanije žive (za gradsku djecu) i nekako... nemaju tu neko ograničenje dok nas to ograničenje malo usporava pa smo i malo pažljiviji u svemu tome...kako bi reka...*“ (Sugovornik 20)

Razlika u percepciji o imanju dovoljno vremena ovisi o procjeni koja je procjena individualna te subjektivnog karaktera. Naravno da će učenici/e koji imaju slabiji uspjeh i kojima treba puno više vremena za usvajanje određenog gradiva reći da im nije dovoljno vremena. Također, procjena ovisi i o zahtjevima pojedinog predmeta kao i samog nastavnika/ce te obrazovnog programa (gimnazija ili strukovna škola). Točno je da učenici/e s otoka imaju već u samom početku manje vremena za obavljanje školskih obveza nego učenici/e koji su na kopnu. Uz to treba napomenuti kako umor ima veliki faktor kao i kućanski poslovi, ali i obveze izvan kuće (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Dakle, prijevoz se odrazio i na sam odnos prema školi. Neki/e sugovornici su naveli kako su se morali ranije dizati te da je radi toga često bio prisutan umor, a osim toga imali su i manje vremena za svoje školske obveze što bi često podrazumijevalo učenje u kasnim noćnim satima:

„*Mislim da jer sam se trebala dizati dosta rano za školu i onda automatski ako ne bi bila naspana mi se ne bi dalo ići u školu. I nekako spava ti se i umori te na putu doma ili u Zadar tako da.*“ (Sugovornica 4)

„Eventualno bi se prije preselila u Zadar da si smanjim dioptriju koju sam dobila zbog kasnog učenja i tako, bilo bi puno lakše, imalo bi se puno više vremena za sve.“
(Sugovornica 7)

Osim ovog, neke od njih je i dovelo do gubljenja volje za bilo kakve školske obveze:
„...Ali nekima doduše to oduzme, ubije im volju. Sam taj dolazak da oni imaju 30 minuta putovanja u jednom smjeru, 30 u drugom...“ (Sugovornik 21)

No s druge strane, nekima prijevoz uopće nije utjecao na odnos prema školi jer je prijevoz bio dobro organiziran. Dakle, razlika u odgovorima se može pripisati tome što različite škole imaju različite rasporede te tako organizacija prijevoza ne odgovara svim učenicima/ama s otoka. Također, neki/e su se već naviknuli na takav način školovanja te im to ne predstavlja nikakav problem. Uz to neki/e to vrijeme provođenja u putovanju vide kao vrlo iskoristivo vrijeme osobito za izvršavanje školskih obveza:

„Pa nije baš. Kao što sam već rekla, prilagodila sam se tome i navikla da putujem svaki dan. Prilagodila sam svoje vrijeme i sve.“ (Sugovornica 11)

„Pa nema baš, čak mi i neki puta olakšava. Ranije se ustanem pa onda rišim neke zadatke koje nisam bila uspila kući, pa ih riješim u brodu ili trajektu i to smatram da mi je najbolje.“ (Sugovornica 18)

Međutim, neki/e sugovornici doživljavaju vrlo snažno i pozitivno to vrijeme koje provode u putovanju te ga percipiraju kao vrlo bitan i snažan oblik socijalizacije sa svojim vršnjacima. Naime, u tom bi vremenu mogli provesti vrijeme sa svojim prijateljima od kojih su bili razdvojeni radi pohađanja različite srednje škole. Također, za njih su to bili bitni trenutci osobito iz razloga jer je za vrijeme adolescencije bitno identificiranje sa sebi sličnim pojedincima točnije vršnjacima.

Iako se u prvi plan stavlja da je to gubitak vremena, zapravo je to vrijeme važno za socijalizaciju individue osobito tog uzrasta. Naime, tijekom putovanja je uglavnom izrazito prisutna međusobna interakcija što olakšava identificiranje s vršnjacima te međusobno surađivanje. Slično stanje je i u osnovnim školama gdje se navodi kako za djecu i mlade odlazak u školu predstavlja osobito važan oblik socijalizacije jer im je to jedan od glavnih događaja u danu (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Upravo iz tog razloga, za neke je to bilo najljepše razdoblje školovanja:

„Ne, znači, najbolji dani školski su ti zapravo bili u trajektu. Ja i nekih par cura bi ti uvijek znači ono u zadnji tren dođeš u trajekt i ideš u WC šminkati se. Znači, nama ti je bilo u WC-u se šminkama, muzika ono top ti je predobro ti je, družiš se. A u trajektu, svako misto i s Pašmana i s Ugljana svi ti uvijek side na istom mistu. I ljudi koji rade i ljudi koji idu u školu. I svako ima svoje misto i svi uvijek na tim istim mistima side i ono pričaju... uvijek je zabavno u trajektu... igraš briškulu i trešet. Ti kad si u trajektu tražiš nekog poznatog s kim ćeš biti i nama je bilo prezabavno u trajektu pogotovo mi što smo se uvijek mogle našminkati u trajektu. I igraš briškulu i trešet.“ (Sugovornica 5)

„...to putovanje u tom trajektu je bilo zapravo osnova svog našeg druženja, tipa igranja karata i socijalnosti...“ (Sugovornik 15)

S obzirom da su se susretali s različitim problemima u vezi prijevoza, odnos nastavnika/ca prema njima je uglavnom bio pun razumijevanja te su neki/e nastavnici/e čak i bili vrlo naklonjeni prema učenicima/ama s otoka. U istraživanju Lajić, Podgorelec, Babić (2001) ispitanici/e su odgovorili kako nastavnici/e uglavnom imaju razumijevanje što je izrazito važno jer je i dalje prisutan odgojni i humani karakter škole koji se ne smije izgubiti. Nastavnici/e su ti koji trebaju suosjećati s učenicima/ama te im pomagati i omogućiti što bolje i kvalitetnije školovanje:

„U SŠ, da. Baš su bili susretljivi jer većina razreda su bili putnici. Ne samo s otoka, nego i... čak s Paga ili nekih sela tako da znalo se dogoditi da bude neko nevrijeme ili neka nesreća, ali su profesori jako susretljivi.“ (Sugovornica 7)

„...profesori imali dosta potpore prema očuvanja neke otočke baštine tako da bi oni nas uvijek oslobodili od škole doslovno uoči manifestacije Kaljskih maskara koje se odvijaju 50 -60 godina unatrag...“ (Sugovornica 3)

Nasuprot tome neki/e su izjavili kako su neki/e nastavnici/e imali razumijevanje dok drugi nisu. Također, jedna se sugovornica suočila s negativnim situacijama gdje nije imala razumijevanje od strane nastavnika/ca:

„Pa ne.. nisam jedina što tako putuje s otoka u školu, ali i nemaju baš nekog razumijevanja prema nama zato što je više ljudi iz grada i tako tih mista ono što su neka sela, što imaju bus svakih 15 minuta pa su više privrženiji njima nego nama nas par što nas je s otoka pa je to isto malo glupo, glupo ponašanje od profesora. Po meni nije čak

ni uredu zato što jer ne znam.. ako ja moram napraviti nešto i trebam ići tad i tad ča, profesor me ne želi pustiti nego moram čekati do zadnjeg broda npr. “ (Sugovornica 14)

„Pa su zahtijevali ispričnicu od same Jadrolinije i tako to. Ne shvaćaju ono kako možeš zakasnuti i eto tako.“ (Sugovornica 10)

Na put do škole su prosječno trošili 1 sat i 30 minuta ili 2 sata. To su vrijeme iskorištavali uglavnom za druženje, obavljanje školskih obveza, korištenje mobitela ili spavanje.

Istraživanje Lajić, Podgorelec i Babić (2001) je ukazalo na to kako je vrijeme provedeno u putovanju najviše ispunjeno međusobnom interakcijom što je za tu mladenačku dob od velike važnosti jer se izmjenjuju različite informacije, raspravlja se o temama koje su kod kuće možda tabu i slično. Osim toga, ključna je jer se njome stječu iskustvo i to baš interakcijom lice-u-lice koja je najvažnija za pojedinca. Osim interakcije, prisutne su i aktivnosti opuštanja i razbibrige (kartanje, spavanje) te je manje zastupljeno učenje. To se može objasniti jer putovanje zapravo nije vremenski dugo pa su zastupljene takve manje zahtjevne aktivnosti. Može se zaključiti kako učenici/e zapravo putovanje doživljavaju relaksacijski. Način provođenja vremena u putovanju brodom nije ništa drugačiji od onog provođenog u nekom drugom obliku prijevoznog sredstva. Također, neki i na kopnu utroše toliko vremena putujući do svog radnog mjesta odnosno škole. Prema tome, putovanje brodom, kao prijevoznim sredstvom se ne čini problematičnim. Veći problem predstavlja neusklađivanje voznog reda te nepovoljni vremenski uvjeti koji otežavaju ili čak onemogućuju putovanje između otoka i kopna (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Takvo su mišljenje izrazili i mladi s otoka Ugljana.

Već je u nekoliko navrata spomenuto kako je školovanje od velike važnosti za svakog pojedinca. Naime, ono omogućuje socijalnu promociju kao i vertikalnu mobilnost. Osim toga u našem društvu je osobito bitno za iskazivanje osobnog uspjeha. Na ponašanje ljudi djeluju motivi i želje te ovisno u kojem smo životnom razdoblju, određeni ciljevi nam postaju prioritet. Vrlo osjetljivo razdoblje za svakog pojedinca je prelazak iz jedne razine obrazovanja u drugu kao i prelazak u svijet rada. Također, učenici završnih razreda se često nalaze u vrlo teškim dilemama koje se odražavaju na njihovo psihičko stanje kao i stanje u obitelji. S obzirom na one mlađe i starije učenike/ce, treba uzeti u obzir da su oni stariji u dubljim i intenzivnijim dilemama. Srednjoškolci/ke se susreću s više dilema jer se nalaze u tom razdoblju gdje se formira identitet. Osim zanimanja, razmišljaju i o afirmaciji u društvu te sličnim aspektima života. Također, u ovom je razdoblju moguć učestali sukob motiva što izaziva promjene kod samog pojedinca, ali i u njegovoj mikrosocijalnom okruženju (Babić, Lajić, 2004). Tijekom

odrastanja djeca maštaju o određenim životnim ciljevima te tako pod utjecajem različitih čimbenika formiraju svoje obrazovne aspiracije.

Provedena istraživanja o obrazovnim aspiracijama ukazuju na to da su iste jedan od ključnih čimbenika za obrazovni i životni izbor i cilj. Također, oni koji imaju više obrazovne aspiracije, pokazuju veću motivaciju u obrazovnom aspektu. Osim toga, oni čiji roditelji i učitelji imaju više obrazovne aspiracije, također, pokazuju veću motivaciju (Gutman, Akerman, 2008; Gorard, See, Davies, 2012).

Iako mnogi nastoje uspostaviti uzročno-posljedičnu povezanost između obrazovnih aspiracija i obrazovnih i osobnih ishoda, takva će se povezanost teško uspostaviti. Naime, obrazovne aspiracije prognoziraju, ali su i rezultat individualnih sposobnosti, karakteristika, socijalizacije i iskustava. Osim toga, potrebno je napomenuti da na odnos obrazovnih aspiracija i ishoda pojedinca djeluju i širi društveni konteksti kao što su obitelj, škola, prijatelji te mnogi drugi čimbenici socijalizacije (Gutman, Akerman, 2008; Gottfredson, 2002). Dakle, vidljivo je da je odnos obrazovnih aspiracija i ishoda kompleksan te je potrebno uzeti u obzir više faktora kako bi ga se razumjelo.

Atmosfera i školska klima zasigurno mogu imati utjecaja na formiranje obrazovnih aspiracija te na donošenje odluka u vezi školovanja. Škola tako može djelovati kao poticajna odnosno nepoticajna okolina.

Istraživanje koje su proveli Jokić i suradnici (2019) pokazalo je kako se većina ispitanika/ca želi studirati. Također, veći dio njih smatra kako osobe sa završenim fakultetom imaju bolji društveni položaj od osoba koje nisu završile fakultet. Kada se ispitalo o obrazovnim aspiracijama koje roditelji imaju za djecu, naveli/e su kako roditelji uglavnom imaju vrlo visoke aspiracije i očekivanja za svoju djecu. Ispitalo se i zadovoljstvo različitim elementima školskog okruženja kao što su nastavnici/e, učenici/e iz razreda, učenici/e iz škole te škola u cjelini. Pokazalo se kako su relativno zadovoljni navedenim elementima školskog okruženja (Jokić i sur., 2019).

Kako bi se saznalo kako mladi na otoku Ugljanu percipiraju tu školsku klimu, pitalo ih se upravo o školskoj klimi odnosno tome kako su se nastavnici/e, pedagozi/inje odnosili prema njihovim aspiracijama. Većina njih navodi kako su imali poticaj u osnovnoj školi od strane nastavnika/ca i pedagoga/inja odnosno da je ta školska klima, atmosfera bila poticajna za njihove aspiracije. Naime, navode kako su se trudili kvalitetno im prenijeti znanje te im omogućiti da ga što bolje usvoje. Također, da su bili uz njih kada su bila prijelazna razdoblja odnosno upis u srednju školu. Osim tog, smatraju kako su nastavnici bili kvalitetni. Osobito su

na razinu poticanja utjecali određeni nastavnici/e kao što je to razrednica, što je vidljivo u idućem citatu:

„Pa meni se činilo da je nama stvarno bilo dobro jer je naša razrednica kroz OŠ bila jako jako dobra prema nama, stvarno nas je poticala za uvek nešto više. Ajmo reći nije nas ni štedila, stvarno je bilo što se kaže stroga, ali pravedna tako da ono... ajmo reći poticala nas je...

...ono kad su bili ti upisi za srednju i to stvarno su nas pratili svaki korak. Opet naglašavam da je naša razrednica po tome pitanju stvarno puno pomogla.“ (Sugovornik 6)

„A u OŠ su nastavnici stvarno izlazili u susret, bili su stvarno kvalitetni... ne mogu ništa zamjeriti.“ (Sugovornik 19)

Također su ih informirali o mogućnostima daljnjeg školovanja. Omogućavali su im pristup različitim sajmovima informiranja, radionicama unutar njihove škole, dodatnoj i dopunskoj nastavi te su pohađali različita savjetovanja koja bi im omogućila jasnije usmjeravanje i uočavanje obrazovanih aspiracija:

„I imali smo isto tako u primijenjenoj školi, ima ubiti ta otvorena vrata za osmaše kad se dolazi u školu vidjeti što se radi u školi, što rade profesori, tipa svoj sat održavaju. Ali na tim otvorenim vratima nama osmašima koji dolaze održavaju nam sat, kako oni rade i to sve. I to je meni bilo super...“ (Sugovornica 14)

„Dok u OŠ su se pedagozi jako jako trudili oko (pauza) nas i držali nonstop radionice bile ono (pauza)... Nama je to da bilo naporno, a sad stvarno vidim da su puno radili s nama nekakve aktivnosti.

... Kroz OŠ je bilo jako puno dopunskih i dodatnih nastava. Profesori su se stvarno trudili.“ (Sugovornica 1)

Istraživanje Lajić, Podgorelec, Babić (2001) je pokazalo kako odnos između učiteljica i učenika/ca karakterizira prijateljstvo u kombinaciji s autoritetom. Slično je pokazalo i ovo istraživanje gdje neki/e smatraju kako u otočkoj školi vlada bliži odnos među učenicima/ama i nastavnicama/ama. Naravno, to se i može očekivati jer je manja sredina te je automatski manji broj učenika/ca u školi. Na taj se način nastavnici/e mogu više posvetiti učenicima/ama u cjelini, ali i svakom individualno što dovodi do ostvarivanja bližeg i privrženijeg kontakta u odnosu na

druge veće, urbanije sredine. No također se to može pripisati dobi učenika/ca odnosno u toj dobi se pridaje više pažnje jer su još djeca dok se s povećanjem broja godina očekuje i neki profesionalniji odnos:

„Pa u OŠ je bilo nekako... bili smo bliži ja mislim jer smo bili svi s otoka iz svakog mjesta zajedno... pa je nekako ne znam... onda dođeš u Zadar pa ste iz iz otoka i iz Zadra iz svakog sela, svakog mjesta pa je bila neka viša razina i prema profesorima, a opet smo bili stariji... ja mislim da se od nas očekivalo da imamo neki drugačiji i profesionalniji odnos nego kad imamo 10, 11, 12 godina pa...” (Sugovornica 2)

„U OŠ itekako jer sam imala razrednicu koja je bila baš povezana sa svima nama...” (Sugovornica 7)

Neki od sugovornika/ca navode kako je upis srednje škole bio i očekivan te da radi toga nije bila nikakva posebna angažiranost:

„Mislim da se nekako prešutno od nas očekivalo da moramo perspektivno razmišljati o svojoj budućnosti...” (Sugovornica 3)

S druge strane, postojali su i oni/e nastavnici/e koji su poticali na određenu školu upravo zbog ocjena učenika/ce. Naime, radi se o slučaju kada učenik/ca ima odlične ocjene, njega se automatski potiče na upis u gimnaziju jer se ona smatra najboljom srednjom školom:

„Pa ono... većina nas ako si prolazio u OŠ s 5, govorili su uvijek da će u gimnaziju i uvijek su rekli da je gimnazija najbolja i ono nisu baš toliko sudjelovali u tome...” (Sugovornica 10)

„Pa recimo u OŠ sam onako imao odlične ocjene pa sam čuo ovaj MIOC, gimnazija Franje Petrića. To je kao najbolja SŠ u Zadru pa idem to probat i upao sam tamo ok...” (Sugovornik 9)

Učiteljska perspektiva ukazuje na nedovoljno razvijene radne navike učenika/ca što utječe na njihove visoke aspiracije. Kako bi se poboljšale visoke aspiracije djece i mladih potrebno ih je što više informirati jer je istraživanje Jokić i sur. (2019) o obrazovnim aspiracijama ukazalo na nedovoljnu informiranost te da se tek počinju interesirati o srednjoškolskom obrazovanju tijekom 8. razreda. Također, potrebno ih je informirati o visokoškolskom obrazovanju kao i mogućnosti kvalitetnog i ispunjenog života bez obzira na

fakultetsko obrazovanje. Osim toga, potrebno ih je što ranije upoznati sa svijetom rada na način da uvedu sustavne programe o istom koji će ih pripremiti za budućnost. Uz to je potrebno uvesti sustavno poučavanje i učenje koje će im pomoći kako se nositi sa školskim i obrazovnim obvezama i zadacima, ali i emocionalnim stanjima koja se javljaju tijekom tog procesa. Također, potrebno je poraditi na tome da se usvoji redovitost učenja. Važno je da djeca razumiju zašto uče pojedine predmete te da ih mogu povezati sa situacijama iz svakodnevnog života (Jokić i sur., 2019). Suprotno od navedenog, neki/e su u osnovnoj školi doživjeli zapravo slab interes nastavnika/ca. Naime navode kako su nastavnici/e uglavnom samo obavljali svoj posao u smislu predavanja nastave no da se nisu previše informirali za njihove obrazovne aspiracije:

„...oni nas ne bi puno ispitivali o željama za daljnje obrazovanje, jedino u 8. razredu...”
(Sugovornik 9)

„Pa u OŠ nas nisu baš previše ni ispitivali...” (Sugovornik 21)

„Pa nastavnici, ne toliko, kažem oni su doslovno obavljali svoj posao i odma po završetku sam nastave se prepustili drugim generacijama ispod nas i ono oprali ruke od nas ajmo reći. Pedagoginja je još tu nešto nas usmjeravala, ali nikad nama nije bilo u potpunosti jasno kako će SŠ izgledati.” (Sugovornica 3)

Također, neki sugovornici/e nisu uspjeli ostvariti dobar i kvalitetan odnos s drugim učenicima/ama pa niti s nastavnicima/ama i pedagogima/ginjama te s obzirom na to, nisu percipirali školsku klimu kao poticajnu:

„U OŠ mi smo imali znači dosta gradske profesore i pedagoge, znači svi su iz Zadra putovali. I po meni nikad niko nije dobro kliknuo s njima i oni su došli kao otočka djeca... mislim zvuči glupo, ali to je uvijek tako. Ja sam uvijek bila na ratnoj nozi s pedagoginjom i psihologinjom ne zato što sam pravila probleme nego ono, one su uvijek gledale ko se najviše ističe i onda tu osobu maltretiraju znaš...” (Sugovornica 8)

„Pa pedagoginja me u školi osnovnoj nikad nije volila tako da je njoj bilo sasvim svejedno. Bila sam svojeglava uvijek i njoj se to nije sviđalo zato što sam sve volila raditi na neki svoj lakši način pa je njoj to bilo malo glupo pa me nije volila iz tog razloga. Ali smo na kraju nekako izgradile taj neki bolji odnos u 8.razredu. Pa mi je isto poželila sriću na zadnjem danu kao sretno tebi u životu (smijeh).” (Sugovornica 14)

Uz navedeno, jedna je sugovornica percipirala nepoticaјnu školsku klimu jer su se prema njoj određeni nastavnici/e odnosili s predrasudama zbog obiteljske pozadine što je svakako negativno utjecalo na nju. S obzirom na to, kritizira takav način odnošenja prema učenicima/ama. U ovakvim slučajevima su vidljivi nedostaci manjih sredina:

„Stvarno su stari i onako znaju te čak osuđivati. Meni je tipa osobno brat bi stvarno divljak što se tiče te škole (smijeh) i on se zamiri jednom ili dvoje profesore. Ja sam bila stvarno super učenik, prošla sam 5 cijelu OŠ i SŠ. Tako da ovoga, ti profesori su krivo gledali na mene jer su znali kao nekakvu povijest, a zapravo ja i brat opće nismo iste osobe, ali tako osuđivaju. I tako ne samo mene, nego je stvarno bilo ružnih slučajeva di bi znali davati jedinice ili baciti na račun toga... na račun nekakvog njihovog inata. Nekad te nisu gledali ko pojedinca nego su te samo stavljali na crnu sliku nekog drugog.“ (Sugovornica 1)

Osim navedenog, jedan je sugovornik naveo kako su ostali učenici/e zapravo nepoticaјno djelovali na njega i njegove obrazovne aspiracije te da se to tek promijenilo u srednjoj školi gdje se mogao bolje identificirati s drugima. Naime u srednjoj je školi bio među vršnjacima vrlo sličnih interesa što je svakako poticaјno djelovalo na njegovo obrazovno iskustvo. Upravo je mali broj učenika/ca u otočkim školama nedostatak jer se može odraziti na način da se pojedini učenik/ca ne može uspoređivati s drugima te na taj način unaprjeđivati svoje sposobnosti:

„...onako neki su kako bi rekao manje ambiciozni i onako... mlade ljude nije niti briga za školu i ne samo to.. neki su i skroz izolirani od drugih... i ne znam nekako...“

„...Pa mislim da mi je atmosfera u SŠ bila bolja zato jer... išao sam u gimnaziju pa nekako mi se lakše bilo povezati s ljudima u gimnaziji...“

...puno ljudi u srednjoj su bili puno sličniji meni... mislim da je to najbolji način za opisati.“ (Sugovornik 9)

Slična situacija im je bila i u srednjoj školi. Naime, većina navodi kako su imali poticaј od strane profesora/ica kao i pedagoga/inja. Također, mnogi od njih su bili dostupni za informacije i pomoć te su imali priliku prisustvovati smotrama fakulteta:

„...kod mene u srednjoj su svi profesori uglavnom bili orijentirani na to da učenici dobro napišu maturu i da pomognu nama s odabirom faksa.“ (Sugovornica 11)

„Pošto sam ja bila u umjetničkoj školi onda sam mogla pitati profesore koji su završili npr. akademiju ili grafički dizajn ili tako nekih smjerova umjetničke. Onda su nam rekli svoje iskustvo, iskustvo svojih kolega, općenito mišljenje o faksu, što treba za koji faks. Opet za neke druge smjerove npr. ja sam upisala podvodne znanosti (smijeh) to je ne povezano s umjetnošću... opet nisu mogli dat neke savjete osim ako znaju neku osobu tako da sam tu bila dosta propuštena sebi i informirala se sama, a za tako neke umjetničke smjere su bili dosta korisni i trudili su se pomagati ako mogu.“ (Sugovornica 4)

Iako navode da su imali organizirano prezentiranje različitih fakulteta, neke su škole organizirale samo prezentiranje određenih fakulteta. Npr. matematička gimnazija u Zadru je bila usmjerena na prezentiranje prirodoslovnih fakulteta dok je privatna gimnazija bila usmjerena na prezentiranje privatnih fakulteta što se uočava kao problem jer nemaju kvalitetan i jednak pristup informacijama o svim mogućnostima:

„Pa sad recimo... u SŠ je ono u 4. razredu... ja idem na Fakultet elektrotehnike i računarstva. I organiziralo se da dođu trojica koja su završila taj faks, a koji su išli u istu srednju kao i ja. Pa su nam održali neke prezentacije, ovako općenito o studentskom životu u zagrebu i o tome faksu. To je bilo korisno recimo. Isto tako su dvojima iz PMF-a došli. Onako to je nešto ajmo reći di sam prvi put dobio neki uvid u taj cili život u Zagrebu...“ (Sugovornik 9)

„A u Zadru jedino što zamjeram je to što jedini fakulteti koji su nam u školi dolazili prezentirat sebe su bili privatni fakulteti. Znači to jedino zamjeram, samo smo privatne fakultete imali jer smo kao privtna.. to je meni tako djelovalo znaš, ono glupo.“ (Sugovornica 8)

Međutim, neki navode kako su zapravo bili izrazito poticani na upis fakulteta radi vrste srednje škole točnije radi gimnazije. Tada su se i redovito usmjeravali na upisivanje fakulteta, što se i nekako očekivalo od njih. No, i u strukovnim školama se poticalo na upis fakulteta tako da s obzirom na to nije postojala neka veće razlika u poticanju iako je to zasigurno bilo izražajnije u gimnazijama zbog same prirode škole:

„...nije bilo pitanja da se nećemo dalje školovati. Pogotovo u srednjoj, kako sam bila u gimnaziji, onda sam se morala dalje školovati.“ (Sugovornica 13)

„U SŠ smo više bili informirani. Budući da sam bila u gimnaziji, dosta su nas informirali o fakultetima i često smo imali prezentacije o tome i tako...

...što se tiče dalje, budući da sam odabrala gimnaziju, bilo je nekako za očekivati da ću nastaviti dalje...“ (Sugovornica 16)

„A u SŠ se očekivalo zapravo, ne od svih, ali poticali su nas, da i pišemo maturu i da upišemo fakultete jer se već znalo tad da je teško sa SŠ, ništa. Tako da, bilo je definitivno poticaja bez obzira što je to strukovna škola, usmjeravali su me na viši stupanj.“ (Sugovornica 7)

S druge strane neki/e navode kako se profesori/ice u srednjoj školi nisu pretjerano angažirali oko njihovih daljnjih obrazovnih odluka:

„Ako se dobro sjećam, nije ni u SŠ bilo puno drugačije. Sve bi se svelo na to na koji ćeš faks i to je to.“ (Sugovornik 9)

„I ne baš, ali mislim da je to baš stvar profesora do profesora, kako koji. Profesori ovih osnovnih predmeta za maturu i to, oni su nas stvarno poticali, imali smo i tih priprema i sve, ovi drugi onako više sve ležernije prema svemu tome.“ (Sugovornik 6)

Dok neki/e navode kako se profesori/ice uopće nisu angažirali/e oko njihovog daljnjeg školovanja te da su djelovali/e nepoticažno:

„Za srednju sam imala jako loše informacije za upisat faks. Znači ništa. Pedagošku službu, ravnatelja znači 0 bodova u SŠ“ (Sugovornica 1)

„Pa u SŠ se susretnoš s nekim pogledima kojima nisi možda simpatičan pa ti oni znaju odma reći nisi ti za to, ili onako odma te vole spustiti na zemlju.“ (Sugovornica 10)

Nasuprot tome, jedna je sugovornica imala negativno iskustvo u srednjoj školi, točnije imala je problem s prebacivanjem. Naime, krivim okolnostima je upisala smjer koji nije željela te su joj kasnije u školi onemogućili prebacivanje što je uvelike na nju djelovalo demotivirajuće i negativno:

„Pa pošto sam ja oduvijek bila bita slikar, ja sam upisala Primijenjenu umjetnost zbog toga što je tamo ono slikanje i sve to i kako je nama prvi srednje opći razred dok odlučimo što želimo, ja sam na upisnici krivo napisala. Napisala sam da bi bila dizajner

odjeće jer sam bila pod tremon i nisam znala ko mi glavu nosi, samo sam zaokružila što sam prvo vidila. I onda su me upisali u smjer dizajner odjeće i ja sam se tila prebaciti u smjer za slika jer sam se to tila baviti s time, ali su mi rekli da ne može, da nema mjesta i tako to pa sam ostala u dizajnerima odjeće i nisam nešto prezadovoljna zato što ne vidim se u modnom svijetu jer nisam modno osviještena osoba. Tako da mi je to isto ubilo nadu za budućnost, zato i želim pauzirati godinu jer su em tako lipo, dali mi praktički plesku. Pa je to isto meni problem za dalje.“ (Sugovornica 14)

Unatoč navedenom, dosta njih navodi/e kako su zapravo imali podršku za vlastiti izbor što zapravo odražava sliku da su mladi većinom samostalno birali svoj put daljnjeg školovanja. Iako većina njih ne bi ništa mijenjala po pitanju te školske atmosfere i klime, neki/e ipak navode kako bi im bilo lakše kada bi imali jasniju viziju srednje škole, što znači da neki/e od njih ipak nisu bili dovoljno informirani te su sa strahom i nesigurnošću ušli u novo razdoblje u životu. Upravo je ključno da u tim prijelaznim razdobljima djeca i mladi imaju podršku od strane svoje okoline, kako obitelji, tako i škole. Također, promijenili bi to da im se više približi praktično znanje za koje smatraju kako je od velike važnosti za kasnije životne situacije. Uz to bi povećali razinu strogoće pojedinih profesora jer smatraju kako je to također djelovalo demotivirajuće jer bi se nastojalo završiti razred s minimalnim naporom. S druge strane, problem je i u tome što postoje stereotipi za odabir škole. Naime, većina njih polazi od toga da su gimnazije cjenjenije škole od strukovnih što se odražava i na mišljenje i stavove samih učenika/ca. Uz to, neki bi više slušali sebe i svoje želje, a više bi zanemarili želje profesora/ica.

5.3. Vlastite obrazovne aspiracije

Kroz prethodno navedene rezultate se uočava kako je obrazovno iskustvo sudionika/ca utjecalo na formiranje njihovih obrazovnih aspiracija. U nastavku slijedi opis samog procesa formiranja obrazovnih aspiracija i donošenja odluka u vezi svog školovanja mladih na otoku. Željelo se saznati tko je najviše utjecao na donesene odluke, kakva su bila očekivanja obitelji i nastavnika/ica te kakav je bio općenito stav okoline o školovanju odnosno kakav je bio utjecaj individue, obitelji, škole, vršnjaka te same okoline. S obzirom na sam utjecaj individue na formiranje obrazovnih aspiracija i donošenje odluka u vezi vlastitog obrazovanja mnogi/e sugovornici/e su naveli kako su samostalno donijeli odluke za svoje školovanje koja je uglavnom bila pod utjecajem intrinzične motivacije. Dakle, većina je sugovornika/ca samostalno donijela odluku te pratila svoje interese i želje:

„...a najviše sam gledala svoje interese i što me zanima. U OŠ sam imala dobre ocjene pa sam mogla upisati bilo što i mislila sam si između gimnazije zbog dobrih ocjena i o toj umjetničkoj pošto jako volim umjetnost i ipak sam se odlučila za umjetničku. A u umjetničkoj sam imala malo veći problem izabrati faks jer ne znam baš... nisam znala baš sve... što upisati što me najviše zanima... predomislila sam se u vezi akademije tako da sam gledala što me zanima i istraživala tako malo po internetu... i također sam imala dobre ocjene mi to nije bio neki veliki problem, ali opet je na maturi trebalo položiti za neke zahtjevnije fakultete opet i prijamne i predmete na maturi koje nisam imala tako da... sam gledala što mogu i što me zanima i tako sam i odabrala podvodne znanosti jer me jako zanima...“ (Sugovornica 4)

„...bila moja osobna odluka. Ne mogu reći da mi je neko baš sad tu ni pomogo ni odmogo ili odlučio nešto umjesto mene.“ (Sugovornica 17)

„...ali što se mene tiče ja sam osobno uvijek ajmo reći sluša primarno sebe i svoje želje, manje sredinu, ali moglo bi se reći da su nas poticali.“ (Sugovornik 6)

„...onda sam talijanski i francuski i razmišljala sam se još za kulturu i turizam, ali prevladala je želja za novim jezicima (smijeh).“ (Sugovornica 7)

Poznato je kako se obrazovne aspiracije javljaju kroz 3 faze, fazu maštanja, fazu istraživanja i fazu planiranja. Faza maštanja se javlja u ranom djetinjstvu te uglavnom nije realistična. Neki/e odu u tom smjeru, dok drugi/e u nekom suprotnom. Iz sljedećih citata je vidljivo kako su pojedinci već od malena znali čime se žele baviti te se na kraju i to ostvarilo:

„Pa ne znam, od početka mog razvoja sam oduvijek nešto htio što se tiče prirodnih nekih znanosti, liječenja nekakvih životinja. Tako da sam većinom sam o tome razmišlja...“ (Sugovornik 15)

„Pa ne znam... od uvijek san volio matematiku, rješavat zadatke, volim kompjutere. Sa 6 godina smo imali neki kompjuter pa ma to zanimalo...“ (Sugovornik 19)

S druge strane, nekima se jednostavno podrazumijevalo daljnje školovanje. Nekima se samostalno javio taj osjećaj dok se nekima zbog utjecaja obitelji, vršnjaka i škole koji često podrazumijevaju nastavak daljnjeg školovanja. Naime, često se u okolini očekuje i smatra pod

„normalno“ upisivanje fakulteta, osobito ako se radi o specifičnim školama kao što su gimnazije.

Takvo se stanje može objasniti procesom masifikacije obrazovanja jer naime zbog različitih promjena koje se događaju u svijetu pa tako i u Hrvatskoj, sve se više zahtijeva visokoobrazovana radna snaga. Također se zbog navedenog stavlja sve veći naglasak na studijske programe u području biomedicine i zdravstva (Jokić, Risić Dedić, 2014):

„Pa nekako uvijek mi se podrazumijevalo da ću ići dalje, da ću završiti faks, to mi je bilo normalno u glavi nekako posloženo...

Jednostavno mi je bilo normalno da ću upisat faks. Ne znam. Mislim svi su me podržavali u tome, nije me niko tjera na to... ali mislim... to je bilo nešto što mi je bilo normalno (smijeh).“ (Sugovornica 13)

„Nikad se nije smatralo da se neće nastaviti obrazovanje, uvijek se zap

Međutim, jedan je sugovornik naveo kako se zapravo za fakultet odlučio jer je htio nastaviti sa srednjoškolskim smjerom odnosno sa smjerom u kojem već ima neko iskustvo:

„Pa ne znam za SŠ sam prvo planirao turističku školu, a 2. sam stavio pomorsku. I to nekako igrom slučaja sam u zadnji tren maka turističku i ostala mi pomorska i tako nekako sam se prilagođavao svom odabiru. I kako sam završio SŠ... i svatio kako najviše znanja iz toga imam, nekako glupo je bilo opredjeljivati se za nešto drugo sad i počinjati iz ničeg nego se opredijeliti na cijelu tu granu pomorstva...“ (Sugovornik 20)

Osim utjecaja individue, za neke je bio i važan utjecaj vršnjaka. Kao što je već spomenuto, u tom su razdoblju od velike važnosti značajni drugi osobito vršnjacima s kojima se najviše uspiju identificirati. Naime jedna je sugovornica navela kako je zapravo imala najveći utjecaj odnosno poticaj prijateljice koja joj je pomogla pri donošenju odluka te koja joj je bila velika podrška:

„Pa

„...koliko god sam se osjećala samostalno bilo mi je važno da imam neku od svojih prijateljica uza sebe u školi koju odaberem tako da mi je to stvarno pružilo neku sigurnost...“ (Sugovornica 3)

S druge strane, neki/e sugovornici/e su učili iz iskustva drugih. Iako su samostalno donosili odluke, vidljivo je kako je bio prisutan i utjecaj iskustva drugih, kako pozitivnih, tako i negativnih:

„Jer su moja braća oba završila gimnaziju i imali su probleme, nisu išli na fakultet, bili im je teže usmjerit. Pa sam učila iz njihovih iskustava i upisala sam turističku i tad sam se zainteresirala dodatno za jezike i turizam...“ (Sugovornica 7)

„I sestra je išla u tu gimnaziju pa mi je i ona preporučila i svi su rekli da je to najbolja škola pa sam izabra tu školu. Ima najbolju matematičku podlogu pa sam izabrao nju, a za fakultet kao što sam reko... sestra mi je rekla ti ćeš sigurno na FER, tamo su svi pametni, tad mi se svi

očekivanja roditelja.

Brojna istraživanja ukazuju na postojanje korelacije između obrazovnih aspiracija djece i obrazovanja roditelja te je korelacija veća kod učenika/ca s lošijim obrazovnim uspjehom. Dakle, s porastom obrazovanja roditelja rastu i obrazovne aspiracije njihove djece. To se može objasniti time što učenici/e iz nižih slojeva, ako imaju loše ocjene, uglavnom pomisle kako obrazovanje nije za njih dok oni iz viših slojeva, iako imaju loše ocjene, neće pomisliti kako obrazovanje nije za njih. Dakle, oni nastoje pomiriti želje i šanse koje se odnose na obrazovanje (Radulović, Autor i Gundogan, 2017):

„Pa ne znam... moje roditelji, volili bi da budem visoko obrazovan...” (Sugovornik 21)

„Oni su mi uvijek ono, i jedan i drugi su visokoobrazovani i uvijek su ukazivali da je obrazovanje dobro i poticali me.” (Sugovornica 5)

„Pa moji ro

No iako Sugovornica 8 navodi kako je zapravo za fakultet samostalno donijela odluku, vidi se veliki utjecaj njene majke. Naime, majka joj je i predlagala odlazak iz Hrvatske te joj je i odabrala srednju školu. S obzirom na to, vidljivo je kako je samostalna odluka zapravo bila pod utjecajem majke:

„A tipa za faks sam u srednjoj sam odlučila da ne bi tila u Hrvatskoj, baš zbog tih privatnih fakulteta što su nas posjećivali, sam shvatila ako nemaš novaca, nećeš imati kompletno opremljeno studiranje kao što imaju privatni fakulteti... aj sam to tako t vidila, baš zbog tih prezentacije, kao da to znači da ako ja odem na državni faks da mi nećemo imati te lipe učinice i te prilike za Erasmus i to znaš... Jednostavno sam u tom trenu rekla neću onda, nema mi smisla.“ (Sugovornica 8)

S druge strane, na obrazovne odluke je financijsko stanje imalo utjecaj. Naime, kada se pojedinci nađu u nepovoljnoj financijskoj situaciji, nastoje pomiriti svoje interese i materijalne mogućnosti te tako izvući najoptimalniji izbor. Osim toga, može doći do toga da zapravo zbog lo

...jer dosta ljudi zna kritizirati tu školu, da nema budućnosti nakon toga i to su meni uvijek govorili svi, moja teta npr. da nema budućnosti iza te škole...

...zato što je mama uvijek bila ono nije ti to dobro bla bla, negirala je uvijek mojin slikanjima zato što ima drugčiji način slikanja od ostalih slikara... moja mama što se tiče toga je jako privržena svojim slikarskim umijećima koje baš i nema nego ja više volim tako neku apstraktnu umjetnost, to mi je wow i kad sam bila manja sam isto osmislila svoju neku apstraktnu umjetnost na neki svoj vlastiti način da je apstraktna na još apstraktivniji način nego što bi trebala biti apstraktna ta umjetnost. “ (Sugovornica 14)

Na obrazovne odluke i aspiracije može utjecati i škola odnosno nastavnici/e. Neki/e su sugovornici/e naveli kako su imali podršku od nastavnika/ca:

„Pedagog i profesori su također podržali moju

„A nastavnici možda i više jer bio sam prilično dobar u srednjoj i onda oni imaju neke kao recimo da postoje ti stereotipi prema filozofskom, al dobro sad ono... šta me boli briga za nastavnike.“ (Sugovornik 12)

„Njihova očekivanja nisu bila pretjerana, od nas su očekivali da radimo i to je to. Obveze koje su postavljali na dnevnoj bazi zapravo izgovarali svoja očekivanja. Nije bilo kao vi to sad morate, nego to vam je posao, ako ćete ga vid napraviti mi ćemo biti zadovoljni, ako nećete briga nas, vaš problem, imat ćete 1.“ (Sugovornica 3)

S druge su strane nastavnici/e utjecali na formiranje obrazovnih aspiracija odnosno na formiranje afiniteta za određena područja:

„Mislim prvo nisam znala opće što bi upisala dalje npr. za faks. Do početka 3. srednje, imala sam više toga što me zanimalo i nisam mogla odlučiti. Išla sam u srednjoj često na natjecanja. Studiram molekularnu biologiju. Išla sam

„Pa očekivanja su uvijek ta... ako vidu roditelji ili učitelji da se ti trudiš i da pokušavaš biti bolji, da želiš to što zapravo želiš postat, naravno da uvek imaju poticaj i posebnu pažnju za takve učenike.“ (Sugovornik 15)

Želja za školovanjem nije jedini i glavni faktor za donošenje odluke o odlasku ili ostanku s otoka. Naime, to je vrlo složena dilema koja je pod utjecajem različitih faktora. Jedan od njih je definitivno školovanje, ali tu su i utjecaj roditelja i obitelji, odnosno utjecaj mikrosocijalne i makrosocijalne zajednice te ozračja (Babić, Lajić, 2004).

Iz navedenog se zaključuje kako su mladi većinom samostalno donosili obrazovne odluke te pod utjecajem vlastite unutarnje motivacije. No, također se može zaključiti kako su indirektno na to donošenje tih odluka imali utjecaj i obitelj i nastavnici i vršnjaci.

Navedeni utjecaji su vezano uz primarn

faksu. Nije to problem jer smo na otoku. Dosta ih i ostane u Zadru jer imamo faks pa neko ostane uvek, ali u konačnici dosta ih ode. Velik dio ih ode.“ (Sugovornik 21)

Osim navedenog, neki/e su izjavili kako zapravo veliki dio mladih na otoku studira te onda utječe na način da se i oni odluče na upis fakulteta, ali i da upis i završavanje srednje škole također nije upitno već se podrazumijeva. Kao što je već navedeno, riječ je upravo o procesu masifikacije obrazovanja gdje se zbog promjena sve više traži visokoobrazovana radna snaga:

„...znači to nije strano jer nama stvarno svi studiraju tu, ne znan možda moje generacije mislim 2 cure da nisu otišle na faks, svi su otišli na faks... tako i muški su doslovno svi, apsolutno svi na faksu i to možda samo 1 da je u Zadru osta, svi drugi su u Zagrebu ili Rijeci.

...Tako da to je ono...jednostavno normalno je i znaš i očekuješ da ćeš otić u veliki grad studirati...“ (Sugovornica 5)

„Za SŠ je normalan stav, mislim normalno je svima da putuju u SŠ i završe SŠ...“ (Sugovornica 4)

Dakle vidljivo je kako mladi na otoku percipiraju otok kao poticajnu okolinu za školovanje. Ruralne sredine, posebice otok, karakterizira i bavljenje tradicionalnim poslovima. Na ovom otoku, osobito u mjestu Kali, je veliki broj onih koji se bave ribolovom. Stoga se i ovim istraživanjem nastojalo uvidjeti potiče li se mlade na tradicionalne grane gospodarstva ili se suprotno tome potiče na daljnje školovanje. Odnosno, željelo se saznati jesu li mladi na otoku već u samom početku determinirani poslom koji će se baviti u budućnosti.

Iako mnoga istraživanja ukazuju na činjenicu da su djevojke više naklonjene obrazovanju, nekoliko sugovornica je potvrdilo isto.

Navedeno se može objasniti time što je općenito više ženskog nego muškog stanovništva. Osim toga, s obzirom na tradiciju, mladići često ostaju na posjedu gdje im je relativno osigurana egzistencija pa ranije napuštaju školovanje za razliku od djevojaka (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Također, žene kroz obrazovanje ostvaruju jedan aspekt emancipacije te zbog tog ono za njih predstavlja veliku važnost. Osim toga, obrazovanje je i jedan od oblika socijalne promocije (Babić, Lajić, 2004):

„A ženske ono, su svi idu na faks...“ (Sugovornica 5)

„Što se tiče cura, one su više zainteresirane za školovanje i dobra većina njih ide na fakultet, ne samo Zadar i u Zagreb i u Rijeku i Split tako da...“ (Sugovornica 7)

S druge strane, sugovornici/e navode kako su veliki broj muškaraca na otoku ribari ili pomorci. Naime, na to ima utjecaj i geografski položaj i sama povijest djelatnosti na tim područjima:

„To opet sve ovisi o obitelji, al npr. evo dole i po samoj statistici se može vidjeti da jako puno ima tih ljudi, pogotovo muške djece koji su pomorci. I to je sve ta neka metafizika i tradicija tj. kultura. Znači od početka, odmalena ti imaš oca koji je ribar ili koji je bio pomorac koji je išo navigavat u Panamu i Indoneziju... to će se tebi svidjet. I dole pokazuje da dosta npr. muške djece išlo na Pomorski fakultet i u pomorske škole. Gotovo svi moji prijatelji su ili u Rijeci ili u Zadru ili Splitu i studiraju Pomorski fakultet. Znači opet ta neka tradicija i kako te roditelji nauče tako ti onako bar malo razmišljaš.“ (Sugovornik 15)

„Mislim da pogotovo za muške, jako velika većina ide na pomorski fakultet i pomorsku srednju pa na kraju ono... jer mislim pošto se tu dosta ljudi bavi ribolovom i sve to... tako da imaju za muške taj pomorski fakultet potican bar u Kali...“ (Sugovornica 2)

„...ako uglavnom svi, većina muških članova obitelji se bave ribarstvom. I njihovi očevi su ribari i onda većina ih upiše npr. Pomorski fakultet i završi.“ (Sugovornica 11)

„Jer dosta mladih, najčešće muškarci ili dječaci, se bavu ribarstvom kao svojim ljetnim, sezonskim poslom i onda tu vidu je li im se to sviđa ili ne i tu donesu zapravo odluku čime se želi baviti. Velika većina nas Kaljana ode baviti se nautikom ili strojarstvo. Završe znači pomorsku školu i kasnije na slične fakulteti gdje ih se najčešće pošalje na brod, na tankere i tamo vide jel to čime se želu baviti. Neki se vrate nazad, neki nastave s tim, sve to ovisi od čovjeka do čovjeka.“ (Sugovornica 18)

Iz navedenog je vidljivo kako se većina muškaraca na otoku bavi ili ribolovom ili pomorstvom te da zbog takvog utjecaja obitelji, ali i okoline se većinom mladići usmjere navedenim zanimanjima. No zanimljivo je kako se u uzorku ovog istraživanja od sedam sugovornika samo dvoje odlučilo za Pomorsku školu i Pomorski fakultet:

„Pa eto i dalje san na Pomorskom fakultetu i nastavio sam sa svojom strukom čisto zato jer jedina struka u kojoj se vidim još ko mali si odrastao uz cijelu obitelj pomoraca, prijatelja ovo ono znači poznanici i nekako sam se zainteresirao za to sve tako da sam se i ja odlučio krenuti tim putem jer eto... stvarno se ne vidim u ničemu drugome, ne mogu se zamisliti sutra da radim nešto drugo. To mi se eto sviđa.“ (Sugovornik 6)

„Pa ne znam za SŠ sam prvo planirao turističku školu, a 2. sam stavio pomorsku. I to nekako igrom slučaja sam u zadnji tren makao turističku i ostala mi pomorska i tako nekako sam se prilagođavao svom odabiru. I kako sam završio SŠ... i svatio kako najviše znanja iz toga imam, nekako glupo je bilo opredjeljivati se za nešto drugo sad i počinjati iz ničeg nego se opredijeliti na cijelu tu granu pomorstva...“ (Sugovornik 20)

Dakle, vidljivo je da je jedan od njih imao izrazitu želju upisati Pomorsku školu i Pomorski fakultet jer je odrastao u obitelji pomoraca te je većina muškaraca iz njegove okoline također u tome pa je to utjecalo na način da mu se to zanimanje sviđa. Naime, takvo okruženje i mentalitet je prisutan od ranog djetinjstva te je očito da utječe na formiranje obrazovnih aspiracija i donošenje obrazovnih odluka. S druge strane, jednom sugovorniku nije Pomorska škola bila prvi izbor no na kraju se ipak odlučio za nju i Pomorski fakultet. No, pitanje je što se dogodilo s ostalim sugovornicima koji su uglavnom odabrali gimnaziju ili neku od strukovnih škola:

„Imao sam dobre ocjene u osnovnoj i rekli su mi da je gimnazija Franje Petrića najbolja škola u Zadru pa sam otišao tamo... A i nikad me nije privlačilo more baš (smijeh)...“ (Sugovornik 9)

„Istina je da većina muških upise pomorsku školu i pomorski faks. Nisam spomenuo jer vjerojatno nisam razmišljao o povezanosti utjecaja okoline i pomorstva, ali naravno postoji povezanost. Na odabir pomorstva ne utječu roditelji ili konkretne osobe. Najčešće se pomorstvo upise jer se ide metodom ja ću tamo di i svi. I pomorstvo je svima blisko jer na otoku ljudi žive od mora...“ (Sugovornik 19)

„...istina velika većina ide tako jer ima puno pomoraca u obitelji ali meni je uvijek nekako ideja biti na brodu tako dugo bila onako malo odbojna... Pa to mi je bio glavni razlog osobno nisam fan pomorstva (smijeh) ...“ (Sugovornik 12)

„Ja sam isto cijeli život lovio ribu i kao manji imao svoj čamac i sve to al me pomorstvo kao takvo nikad nije vuklo, još u vrtiću sam govorio da ću biti doktor za životinje (smijeh)...“ (Sugovornik 15)

Vidljivo je kako su navedeni sugovornici svjesni utjecaja okoline na odabiranje obrazovnog puta no njima se nije javila ta intrinzična motivacija za pomorstvom ili ribolovom te su imali neke više ambicije za upisivanje određenog smjera. Neki su ostvarili svoju fazu maštanja dok su drugi bili poticani na neku drugu školu i fakultet radi ocjena. Također, neki smatraju kako uglavnom mladi nisu determinirani tradicionalnim poslovima već da je to često i samostalni izbor, ili zbog vlastitih aspiracija i interesa za time ili radi nedostatka ambicija. Često je zapravo slučaj da se škola odnosno fakultet odabire s obzirom na većinu te je vidljiv konformizam. Dakle, nastoje se stopiti s većinom u svojoj maloj sredini te to u ovakvom razdoblju predstavlja lakšu opciju. Također, pozitivnog su mišljenja ako se odluče za neko takvo zanimanje ukoliko ima interesa za to:

„Ali ako tipa što kažeš nečiji otac vodi OPG il nešto pa ne vidim razloga ne bi dijete nastavilo u tom istom smjeru ako mu se to sviđa... ako mu se to sviđa super ono... može rasti na tome i već ima neko znanje ili može još učiti, a ako mu se ne sviđa može slobodno odabrati nešto što ga ispunjava, možda želi u nekom skroz drugom smjeru ići... ne znam.“ (Sugovornik 20)

„I dosta njih odustane i ide se ne znam baviti ribanjem zato što im je to nekako lakša opcija.“ (Sugovornica 13)

Kako odrastaju, postavljaju si i pitanje o poslu i vlastitoj egzistenciji te kako ju ostvariti na otoku (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Jedna od važnih odluka koju mladi trebaju donijeti je ta hoće li se vraćati na otok ili trajno otići s njega te kako projiciraju sebe u budućnosti.

S obzirom na ambijent i socijalnu klimu koja vlada na otocima, djeca i mladi su od samog početka prisiljeni na razmišljanje o ostanku ili odlasku s otoka. Ta se dilema javlja zbog mnogih nepovoljnih čimbenika kao što su problemi s prijevozom i linijama, nedostatak društva, nedostatak aktivnosti, sadržaja i događaj i slično te sve to dovodi do predmigracijskog mnijenja. Također, na tu dilemu utječu i neke druge varijable kao što su dob, spol kao i sami omjer među spolovima, kulturna obilježja i slično. Za male, ruralne i nerazvijene sredine je karakterističan tradicionalan obrazac ponašanja što se zasigurno može vidjeti i kod otočkog života. Naime, uzevši u obzir tradiciju i položaj muškaraca i žena, vidljivo je kako su muškarci i dalje u boljem

položaju nego žene što im osigurava nasljeđivanje imanja i obiteljske imovine. Zbog toga su oni ti koji iz navedenog razloga ostaju na otoku za razliku od žena koje su više usmjerene na mogućnost migracije. Osim toga, od muškaraca se i očekuje kako će ostati na obiteljskom posjedu. S druge strane, žene često imaju raznovrsnije potrebe i afinitete što ih također potiče na migraciju s otoka. U odlukama o odlasku s otoka svakako treba uzeti u obzir generacijska obilježja. Zbog stanja na otocima, sve je veća vjerojatnost da će mladi iseliti s njih. Dakle, razlozi mogu biti vrlo različiti, no uglavnom su svi usmjereni na potisno-privlačne čimbenike gdje su na prvom mjestu nedostaci trenutnog života, a onda prednosti života negdje drugdje (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Istraživanje Barade, Marcelića i Zdravković (2015) o zapošljivosti na izoliranim otocima pokazalo je kako njih oko 39% ne planira odlazak s otoka, dok oko 37% planira trajan ili privremeni odlazak. Također oko 17% njih ima konkretan plan za odlazak s otoka. Problemi s kojim se susreću mladi koji planiraju otići s otoka su sam pritisak donošenja odluke, strah pred novim i nepoznatim, gubitak mira i sigurnosti. S druge strane ukoliko ostanu na otoku, susrest će se s problem školovanja, pronalaska posla te nedostatak aktivnosti slobodnog vremena. Takve rezultate je pokazalo i istraživanje o zaposlenosti mladih na izoliranim otocima gdje je primarni razlog za odlazak s otoka je bolje zaposlenje, zatim, bolji životni standard, obrazovanje te bolji društveni život (Barada, Marcelić, Zdravković, 2015). Želja za školovanjem nije jedini i glavni faktor za donošenje odluke o odlasku ili ostanku s otoka. Naime, to je vrlo složena dilema koja je pod utjecajem različitih faktora. Jedan od njih je definitivno školovanje, ali tu su i utjecaj roditelja i obitelji, odnosno utjecaj mikrosocijalne i makrosocijalne zajednice te ozračja (Babić, Lajić, 2004).

Faktori koji mogu zadržati mlade na otoku su dvojaki. Jedni su prirodni te se odnose na prirodne resurse kao što su čist zrak, povoljna klima, more, mir i slično dok su drugi društveni te se odnose na individualna dobra kao što su obitelj, prijateljstvo, susjedstvo i slično (Katunarić, 1992). Kao glavne razloge zbog kojih planiraju ostati na otoku su stambena sigurnost, želja obitelji te nada u bolju budućnost otok. Zbog sveukupne državne gospodarske situacije, mladi se često odlučuju na ostanak s roditeljima kako bi imali riješeno stambeno pitanje (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Naime, neki su odlučili da se žele vratiti na otok. Jedan od razloga je svakako da budu uz svoju obitelj. Nadalje, jedan je i razlog intenzivniji osjećaj pripadnosti na otoku. Osim toga, neki/e sugovornici/e navode kako bi se vratili/e na otok tek nakon dovoljne razine obrazovanja dok bi se jedan sugovornik vratio kako bi uveo određene promjene na otoku:

„Pa ne znam... tu mi je obitelj...i poznajem većinu ljudi. Mislim ako bi mogla, čime god da se bavila, ako bi se mogla baviti s otoka ili da povremeno putujem ili nešto tako, bi voljela tako.“ (Sugovornica 11)

„Pa ne znan eto, stvarno fali mi, fali mi doma (smijeh). Ne sad trenutno rad ove situacije. Stvarno no što sam doli imala tu sad opet iman i nove prijatelje i nekakav drugačiji život što doli ni bilo ni približno ovome. Ali stvarno mi fali doli, ne znan kako to da opišen...“ (Sugovornica 1)

„Ja se u jednom trenutku stvarno želim vratiti na otok i djelovati tamo, ali naprosto prioritet mi je obrazovanje da bi uopće mogla djelovat onoliko koliko želim.“ (Sugovornica 3)

Također, neki/e bi žrtvovali zaposlenje samo da žive na otoku:

„...da mi je otok važniji od posla (smijeh). Jer ono (smijeh) ne znan... posa mi je nekako trenutno druga stavka...“ (Sugovornica 1)

„Uvijek postoje neki pojedinci koji naravno bi ostali dole i vide se dole u nekom poslu jer isto ima posla, ima posla i u Zadru. Tako da putovanje ne bi stvaralo problem ko i mnogo ljudi koji zapravo žive na otocima i rade u Zadru i nekim okolinom gradovima.“ (Sugovornik 15)

Uz to, neki/e sugovornici/e bi svakako željeli osnovati obitelj na otoku jer tamo osjećaju veliku razinu sigurnosti koju su osjetila tijekom cijelog života, od djetinjstva do odrasle dobi te bi to htjeli da i njihova djeca dožive. Slično je i pokazalo istraživanje Leburić, Simidžija i Dragojević (2014) gdje gotovo polovica mladih navodi kako se ne bi selili s otoka te gotovo podjednak broj njih smatra kako je život na otoku prednost. Razlozi koji se navode za ostanak zdraviji uvjeti života kao što su hrana, zrak, voda i slično. Osim toga, navodi se i bolji uvjeti za odgoj djece kao što je i pokazalo ovo istraživanje:

„Pa da. Voljela bi da moja djeca u budućnosti imaju isto djetinjstvo kao što sam ja. Jednog dana ako ih budem imala. Voljela bi se vratit u ovo okruženje, među ove ljude. Voljela bi da imaju svoju slobodu, da nisu ograničeni radi nekih auta, opasnih ljudi npr. u nekom gradu, već tu gdje mogu doslovno raditi što god im padne na pamet jer su

okuženi samo prirodom. To je jedan od glavnih razloga zašto bi se vratila.“
(Sugovornica 18)

„Pa iskreno nikad se ne zna. Kad bi sutra moga naći posao u struci, što bliže otoku tipa Zadar ili tako nešto, definitivno da bi se vrati doli. Jer bi prvenstveno voli kad bi sutra ima svoju obitelj da i moja dica proživljavaju isto djetinjstvo kakvo sam ga i ja ima. Jer mislim da je puno bolje nego djetinjstvo u velikim gradovima. Nekako je sigurnije i ajmo reći bolje, zabavnije... uvijek je nama svima tako bila. I kad pričam s prijateljima i to mislim da ne bi ništa minja šta se tog tiče. Tako da definitivno ako bi naša nešto bliže da bi osta na otoku.“ (Sugovornik 6)

„Da, vratio bi se. Paše mi mir na otoku... iman i društvo tu, ali naravno iman ga i u Zagrebu, al ono ima prednosti. Sigurnost je veća nego u gradu, za obitelj je puno bolje... ne znam, zabavnije je...“ (Sugovornik 19)

Nasuprot tome, neki/e sugovornici/e su se odlučili da odlazak s otoka. Naime, postoji više razloga koji su ih potaknuli za odlazak s otoka. Jedan od njih je zasigurno ograničenost te to da veće sredine nude više mogućnostima u svim aspektima. Također, s obzirom na njihove obrazovanje i zaposlenje, veće su mogućnosti u nekom gradu nego na samom otoku.

„Pa ne, mislim da meni nikad nije bio baš plan raditi nešto u budućnosti da ostanem na otoku tj. da imam neki posao u Zadru pa da putujem onda svaki dan cijeli život... nego... ne znam za sad sam tu... i onda ću vjerojatno kad bude diplomski ili nešto ići u neki drugi grad...

jer je dosta ograničeno tu, tako da...“ (Sugovornica 2)

„...jer jednostavno zbog tih svih stvari šta sam ti rekla... da su tu ono ograničen, da je tu sad neki društveni život, da ja sad iman ne znan, 45 godina, 50, sigurno bi rekla daj mi otok i ja najsritnija na svitu, ali sad ono di je meni samo u glavi ono izlasci vanka, ić po večerama, kafićima, prešetavati se po gradu i želin ono veliki protok ljudi, mislim što je prirodno jer sam mlada.“ (Sugovornica 5)

„Pa ja... se ne planiram vratit na otok... ne zato jer ne bi mogla svoj poso radit na otoku, mogla bi, ali jednostavno već sam dosta dugo u Zagrebu i pronašla sam neke

druge ustvari stvari koje me ispunjavaju koje ne bi mogla možda radit tamo.. i mislim da bi mi bilo sad dosta teško vratiti se opet u takvu sredinu. “ (Sugovornica 17)

„Za moj posao najbolja opcija je Zagreb jer je najviše mogućnosti i izbora, ali ono naravno... u Zagrebu ću najviše naučiti... “ (Sugovornik 19)

„Ne virujem da bi bio otok, možda bi bio grad, vjerojatno bi bio Zadar. Ovdje uvijek mogu doći i lipo mi je i preko lita i volja bi se ovdje vratiti, nikad ne bi zaboravio odakle sam. Ali opet grad ima više mogućnosti, blizina, posao. “ (Sugovornik 21)

Neki/ imaju aspiracije i za odlazak van Hrvatske. Prednost migracija van države za studente je zasigurno učenje i usavršavanje stranog jezika, veća mogućnost zapošljavanja i napredovanja u karijeri, povećavanje plaće i slično. Također, poboljšava im se i mobilnost, socijalna, ali i geografska (Raghuram, 2013):

„Pa znači moja idealne želja bi bila da se iselim van iz Hrvatske zato jer oduvijek sam htio pogotovo tamo u skandinavske zemlje, to mi je oduvijek bila želja. Ali to je uglavnom želja. Ali ono što bi realnije htio je negdje u Zagrebu se zaposlit il tako nešto. “ (Sugovornik 12)

„Pa nekako što više vrijeme prolazi... onako kužim ja da je to sve lijepo i lijepi je živjeti tu i rađe bi živio tu nego u Zagrebu, ali Zagreb nije jedini grad na svijetu i mislim da ima puno toga još što bi mogao vidjeti, probati.. pa vjerojatno ću se u jednoj točki odseliti negdje u inozemstvo pa onda vidjeti ako tamo bude bolje nego ovdje, ok, a ako ne isto ok. Onako otvoren sam za nove pokušaje. “ (Sugovornik 9)

Za odluke o odlasku za jednu sugovornicu su bili i ljubavni razlozi dok je jedan sugovornik naveo kao potisni čimbenik tradicionalnost s kojom se on sukobljava:

„Definitivno odlazim s otoka, sad ne znam...ne bi se baš vratila na otok (smijeh). Najbitniji razlog je što dečko nije s otoka (smijeh), tako da njega sigurno ne mogu nagovoriti na otok... “ (Sugovornica 7)

„Pa pošto sam tu u Zagrebu već 6 godina i dosta mi se tu svidjelo što se tiče i socijalnog života i ljudi i puno prijateljstva koje sam stekao, ne bi mi bio problem tu ostat. Definitivno ne bi. Dole je ipak ta neka malo, neću reći zatupljenost, sve se bazira na toj nekoj tradiciji... što naravno nije loše, ali opet ja osobno gledam da malo proširim neke vidike, da odem malo negdi drugdje. Za početak ne bi bilo loše dole ostat, ali baš sad za neko cijelo vrijeme, ne.“ (Sugovornik 15)

Kao što je već prije navedeno, pojedinci koji su doživjeli negativna iskustva u međuljudskim odnosima, većinom se odlučuju na odlazak s otoka. Naime, nesklad u društvenim odnosim u tako maloj sredini formirao je odluku za napuštanjem otoka:

„...za otok sam odlučila imati samo kao opciju za ići na godišnji i ići za blagdane i za odmor. Znači da mi neko nudi ne znam koliko novaca, ne bi se vratila dole živjeti.“ (Sugovornica 8)

„Zato što su svaki dan isti ljudi, ista pitanja, ista provociranja, ista bahatost i to mi je puna kapa.“ (Sugovornica 14)

„Pa uglavnom ne znam.. meni su malo, al to je više osobno mišljenje, dosta ljudi ovdje toksični i tako. Jer onako miješaju se u sve i ne znam onako.“ (Sugovornik 12)

Za neke je ovo pitanje još uvijek neriješeno te zapravo imaju nejasnu viziju o budućnosti, a osim toga voljeli bi imati obje opcije na izbor:

„...krenuti na nekakvu kadeturu na brodu... i ne znam... smatram da bi volio nastaviti život tu... ne znam točno... taj dio mi je trenutno nejasan. Ne bi volia, kako bi reka, stavljati ono otok ili grad. Volia bi da iman oba dvije opcije.“ (Sugovornik 20)

*„Ne razmišljam toliko (smijeh) unaprijed o budućnosti...
... Još ne znam čime ću se točno baviti (smijeh).
...A ako ne bude moguće, vjerojatno ću otić negdje, ali ne znam di ću. Još nisam to promislila.“ (Sugovornica 11)*

„Ali ima vremena za sve pa ne razmišljam baš o tome.“ (Sugovornik 9)

S obzirom na mogućnost obavljanja posla, ovisno o njihovoj profesiji, neki se mogu zaposliti na otoku dok drugi ne mogu. Uglavnom kada otok ne nudi mogućnost zaposlenja, odluče se za odlazak s otoka iako ima i onih, kao što je već spomenuto, koji bi žrtvovali putovanje u grad na posao svaki dan radi života na otoku. Također, i oni/e koji/e se mogu zaposliti na otoku, odabiru odluku odlaska s otoka. Naime zasigurno je i jedan od razloga to što im školovanje proširuje vidike za različite mogućnosti koje imaju, a osim školovanja tu je i taj proces osamostaljenja kada su odlučili napustiti otok radi studiranja:

„Pa, da vjerojatno jer su malo mi otvorile oči i upoznala sam puno ljudi. Vidim sad zapravo kad sam došla živjeti u Zadar ta razlika, tako da ima, ima i to utjecaja jer ljudi koji su manje obrazovani nekako su zatvaranijeg uma tako da definitivno da sam pri SŠ i ostala živjeti na otoku, vjerojatno ne bi razmišljala o nečemu više i pogotovo ne o odlasku u Zadar.“ (Sugovornica 7)

„Pa, možda ne baš ta razina obrazovanja koliko to što sam proživjela nešto drugo. Znači to živila u Zagrebu 6 godina pa je vjerojatno to malo više oblikovala me nego samo neka titula ajmo reći.“ (Sugovornica 17)

„...više sam u obrazovanju, napredujem dalje, saznajem da imam više opcija van otoka nego na otoku.“ (Sugovornik 12)

Iz navedenog je vidljivo kako mladi na otoku uglavnom samostalno formiraju obrazovne aspiracije i obrazovne odluke odnosno može se reći kako je njihova odluka na kraju samostalna. No ne smije se zanemariti kako su one zapravo indirektno formirane pod utjecajem značajnih dugih kao što su roditelji, obitelj, vršnjaci, nastavnici/e, ali i pod utjecajem okoline koja sve više podržava nastavak školovanja. To je vidljivo jer oni navode kako su izmjenjivali mišljenja s njima bitnim ljudima te općenito stav okoline i drugih o obrazovanju je pozitivan što na kraju dovodi do njihove samostalne odluke o upisivanju određene škole ili fakulteta, ali su zapravo drugi imali utjecaj na stvaranje tih aspiracija. Dakle, odluka je u konačnici uglavnom samostalna no sam proces formiranja obrazovnih aspiracija je uglavnom pod utjecaj primarne i sekundarne okoline.

5.4. Utjecaj okoline

S obzirom da otok nudi samo osnovnu razinu obrazovanja, mladi ukoliko se žele nastaviti dalje obrazovati moraju uglavnom napustiti otok ukoliko se ne odluče za Sveučilište u Zadru pa ostanu živjeti na otoku. Kao što je već spomenuto, često s odlukom o odlasku s otoka radi studiranja se javlja i opcija odlaska s otoka u potpunosti. Osobito iz razloga jer mnogi/e sugovornici/e govore o ograničenost otoka. S obzirom na to, željelo se saznati kakvi su stavovi njihovih obitelji, prijatelja i općenito okoline o njihovoj odluci o odlasku ili ostanku na otoku.

Socijalizacija je jedan od temeljnih procesa za svakog pojedinca osobito zato jer tijekom nje osoba formira svoj identitet. Primarne socijalne skupine kao što su obitelj, vršnjaci, prijatelji, susjedi su od iznimne važnosti za svakog pojedinca osobito u dječjoj i mladenačkoj dobi. U dječjoj dobi najvažnije mjesto zauzimaju roditelji, obitelj i škola dok u adolescentskoj su to prijatelji i vršnjaci. Upravo zbog te generacijske razlike, može doći do sukoba između roditelja i djece (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Kada se govori o utjecaju i stavovima obitelji, mnogi/e navode kako imaju podršku te da to pozitivno utječe na njih i njihovu odluku. Većina njih zapravo razmatra opciju odlaska s otoka te su naišli na odobrenje i podršku značajnih drugih što zasigurno pozitivno utječe na njih same. Osim toga, vidljivo je kako percipiraju budućnost na otoku bez perspektive te da im druge sredine nude više mogućnosti u svakom aspektu:

„Pa podržavaju, mislim jer su oni i sami svjesni da tu nema neke budućnosti za nekim... za imati neki bolji posao. Mislim meni mama radi u dućanu i tata ima tvrtku neku, ali to je to što npr. na otoku možeš raditi ili u kafiću... tako da za neki bolji posao minimalno moraš biti u Zadru i živjeti u Zadru, a za puno više ići na kraju krajeva u neki drugi grad., ovisi što želiš raditi.“ (Sugovornica 2)

„Pa oni me podržavaju u svemu, mislim to je moj život.“ (Sugovornica 13)

„Oni su naravno ono poticajni u smislu da ostvarim ono što želim...“ (Sugovornica 17)

„Svi me većinski podržavaju. Naravno riječi su im svima iste: idi što dalje. Jer gleda se sad cjelokupni sustav države, ne samo sela... da idem što dalje jer tu budućnosti baš nema. Tako da većinski me se podržava u tome.“ (Sugovornica 18)

„Pa mislim, što god ja htio samostalno odlučiti, napraviti, da će me oni podržavati.“
(Sugovornik 20)

Suprotno tome, jedna je sugovornica navela kako njeni roditelji i nisu baš oduševljeni mogućnošću da ona odseli s otoka te to svakako negativno utječe na nju, zbog čega donosi odluku o ostanku na otoku. Također, problem je naime taj jer se roditelji teško nose sa činjenicom da njihova djeca odrastaju te da se osamostaljuju te da njihova roditeljska uloga u tom smislu prestaje:

*„Znači roditelji nisu baš bili oduševljeni mojim odlaskom... možda... čak jer su sad trenutno sami ostali i stvarno im je to teško palo. Cijela familija se odselila, svi mladi smo otišli ča s otoka i ostali su stari, mama, tata i baba. To je već staro stanovništvo koje prevladava otokom. I Sad oni nisu oduševljeni bili, ali virujen da kad bi se sad vratila da bi bilo super (smijeh) i da bi bili baš sretni...
...Jako im je teško palo, a utjecalo je na mene jako loše, baš mi je bilo krivo i teško mi je to sve padalo“* (Sugovornica 1)

S druge strane, jedan je sugovornik naveo kako se njegova obitelji pozitivno nosi s njegovom odlukom o odlasku upravo iz razloga jer se i oni sami sele s otoka. Naime, loši društveni odnosi i osjećaj nepripadnosti često rezultira negativnim emocijama kod pojedinaca što dovodi do razmišljanja i donošenja odluka o selidbi:

*„...sele trenutno u Zadar. Kupili su stan tako da će se seliti u Zadar. Ostavit će tu kuću na otoku jer im je u planu i dolaziti za vikende, praznike i to. A preselit će jer otok baš ne odgovara nekom njihovom tipu života. Iman mlađeg brata, on nije baš nešto povezan sa svojim vršnjacima, ima nekakve nesuglasice, ima neko društvo već u Zadru i to zbog škole. Otac radi vani u Francuskoj, mater isto nije baš... malo su se nekako zasitili tog sveg. Mislim da i njima malo treba promjena više nego išta.
...Pa pošto ni oni sami nisu baš toliko zadovoljni životom na otoku i zapravo se sami sele tako da što se mojih stajališta tiče poprilično su neutralni, nije im to sad nešto toliko ajmo reći strano što sam se maka. Mislim meni je super, pa eto valjda su i oni zadovoljni.“* (Sugovornik 6)

Na odluke nekih sugovornika/ca je utjecao odlazak značajnih drugih. Naime, ugledali su se na njihove odluke te donijeli odluku o odlasku s otoka. Vidljivo je kako je za njih izrazito

bitni da imaju nekog bližnjeg tko ih je potaknuo na tu odluku. Naime, međusobno prenose iskustvo što zasigurno olakšava donošenje odluka:

„Brat jedan je već otišao, drugi brat se sad također planira nakon završetka faksa ili tu u Zadru ili čak u okolicu i u drugim gradovima.“ (Sugovornica 4)

„Pa oni su mi... tata... kako on dosta života proveo u Njemačkoj, on je rekao da moram, da mi je bolje u životu iskusiti što više novih stvari, da shvatim što bi volila, koji način života bi volila tako da je on za to da odem s otoka i da vidim da imam pun pladanj novih izazova u životu koje bi trebala bit voljna probati. Mama isto govori da mi je bolje da se maknem s otoka, sestra isto tako. Brat moj isto jedva čeka da napuni 18 godina da može ići pa su svi za to da se maknu s otoka zato što na otoku nema velike budućnosti i da odemo.“ (Sugovornica 14)

„Moja sestra je završila 3 godine fakulteta u Zagrebu i planira nastaviti svoje obrazovanje u nekoj stranoj državi također. S očeve strane mi je stric već otišao vani u Australiji tako da jako se podržava odlazak zato što znadu da je obećan bolji život negdje drugdje...“

...Pa da, daju mi uvid da nije sve tako loše kao što se čini, a s obzirom na to da već imam ljudi, obiteljskih prijatelja ili obitelji koja mi je već otišla van, vidim da im je dobro, to mi je neki pozitivan plus u mojoj odluci.“ (Sugovornica 18)

„...recimo stric mi trenutno radi u Ericssonu, što je dobra prvotna kompanija u Zagrebu. Pa za početak mogu i u Zagrebu živjeti, nema problema. Iako uvijek sam govorio da bi volio ići u inozemstvo tipa Švedska ili nešto u tome stilu...“ (Sugovornik 9)

Neki/e sugovornici/e razmatraju opciju od odlasku odnosno ostanku na način da budu ipak blizu svoje obitelji iako blizina člana obitelji neće u potpunosti determinirati odluku:

„Pa djeluje jer opet nekako ne bi htjela da... čudno se odvojiti skroz od obitelji ako nema nikog u gradu ili na otoku. Tako da razmatram ko je gdje od nas, ali nekako opet... mislim da mi to ne bi toliko utjecalo, imalo bi veliki utjecaj, ali ne neki presudan.“ (Sugovornica 4)

„...zato što bi volja da smo blizu, ali opet ne u potpunosti jer ipak na kraju ja sama ću odlučiti.“ (Sugovornica 16)

Osim obitelji, na odluke može utjecati i sama okolina. Naime, većina sugovornika/ca navodi kako sve više mladih odlazi s otoka što utječe na način da i pojedinca potakne na razmišljanje te odluku o odlasku. Uočava se problematika navedenog no nisu sigurni u način kako to riješiti. Također, okolina je i već navikla da mladi odlaze pa se čak i potiče u smislu da se ostvari bolji i kvalitetniji život. Odluka o ostanku na otoku može dovesti do percepcije socijalnog neuspjeha kao i onemogućavanja osiguravanja egzistencije. Osim ovog nedostatka, navode se još slaba prometna povezanost, nedostatan broj trgovina kao i različitih aktivnosti (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Istraživanje o posebnostima života na otocima (Leburić, Simidžija, Dragojević, 2014) ukazalo je na to kako većina ispitanika/ica smatra kako je najvažniji razlog odlaska s otoka nedostatak obrazovnih institucija, a nakon toga se navode i visoke cijene na otoku kao i loša prometna povezanost. Opisani su rezultati potvrđeni i u provedenom istraživanju:

„O odlasku i mogu ti čak reći da se je dobrih 70 % moje generacije i mojih prijatelja već odselilo s otoka. Znači nisu otišli... s namjernom da napustu otok nego su otišli studirat u druge gradove, Zagreb, Rijeku, Split i jednostavno tamo u konačnici ostanu jer tamo dođu na faks u principu i skupiš već nekakve godine, krene posao, obitelj i takvi ljudi se više ne vrate. Mislim da je to najveći problem otoka što kad mladi jednom odu teško se poslije vratu jer skupiš već nekakve godine...

Pa u principu djeluju zato što kad bi se ja sad vratila doli, ja bi opet bila sama. Znači što i mene odvlači automatski da sam osim obitelji sama doli. Jer ono treba ti prijatelj. Znači da, djeluju.“ (Sugovornica 1)

„Ali ne znam, ja i brat smo otišli. I dosta mladih ljudi s kojima sam studirala, oni se niko ne planiraju vratit.“ (Sugovornica 17)

„Statistika je generalno dosta poražavajuća iseljavanja mladih i okolina postaje svjesna toga ali su svi dosta pasivni.. to je sad tako to se ne može promijenit. Ja se nadam da će mladi koji se iseljavaju biti ti koji će se osvijestiti da je ta promjena potrebna jer se ne smiju zaboraviti svoji korijeni bez obzira kamo odeš. Svjesna da je puno ljudi koji će to napraviti ali nadam se da neću biti jedna od njih...“ (Sugovornica 3)

„Nekima je samo žao jer mladi odlaze. Jer svećenik svaku nedjelju na propovijedi kaže: Nemamo mladih, mladi odlaze, imali smo kao 1 krštenje u zadnjih ne znam 3 miseca i čak godinu. Onako niko neće to gledati kao izdaju, a ljudima je žao što mladi odlaze, ali niko ne može ništa po tome pitanju pa eto.“ (Sugovornik 9)

S druge strane, neki na otoku doživljavaju odlazak mladih vrlo negativnim te se često percipira kao svojevrsna izdaja. Većina smatra da oni tradicionalniji su takvog stava te oni koji nisu iskusili ništa izvan otoka:

„Pa ljudi koji su na otoku gledaju na to ko izdaju...“ (Sugovornica 13)

„...a neki ljudi su ono ajme šta je njoj u glavi što ona ide, što onda tu ne vidi kao je super kopati cijeli dan.“ (Sugovornica 14)

„Ali moglo bi se to sve prepisati nekakvoj ljubomori. Možda bi oni se tili maknuti i to, ali ih nešto drugo veže... Nekako nisu baš valjda su komforni s tim da se maknu. Većina ljudi se maknu radi posla i to je to, ali na kraju se čak i vrate.“ (Sugovornik 6)

„...a oni koji su više tradicionalni, koji su cijeli život proveli tu više gledaju kao ti si otišao.“ (Sugovornik 12)

No jedna je sugovornica navela kako način percipiranja nečijeg odlaska ovisi o uspjehu te osobe u drugoj sredini te na taj način vidi svojevrsno licemjere:

„Prvo će to gledati kao izdaju, a onda ako to postane neka uspješna osoba će se dičiti tom osobom kasnije. Primjer, dva skijaša... postoji puno primjera... ...Za svakog ko uspije u svijetu, bez obzira vratili se sada, kasnije ili se nikad ne vratili biti će ponosni na njega...“ (Sugovornica 5)

Također, postoje pojedinci koji su se stacionirali na otoku te ne vide potrebu za daljnjim promjenama i selidbama:

„...a moji roditelji ne, znači oni onako.. ugodno im je na otoku, žive tamo već dugo. ...A prijateljice koje nisu studirale onu su uglavnom ostale i dalje doma.“ (Sugovornica 17)

„Uvik je to ajmo reći kuća, zemlja i tako to neke najosnovnije životne stvari. To su već ostali i malo stariji ljudi i nije njima sad za neke velike promjene, oni su sad nekako tu već stabilizirali, navikli su se na sve i eto njima je dobro.“ (Sugovornik 6)

„Onako, brat mi ide u strukovnu školu za stolara i on nema neke ambicije o odlasku tako da... to je to.“ (Sugovornik 9)

„Pa to je uglavnom da su navikli na život na ovdje i naviknuti su na okolini i na ljude koje znaju i tako.“ (Sugovornik 12)

No na većinu njih nema utjecaja tuđih odluka već samostalno donose vlastite odluke. Također, neki/e se niti ne zamaraju tuđim mišljenjem odnosno ne predstavlja im ništa važno za njih. Uvažit će mišljenje značajnih drugih, ali će također samostalno donijeti odluku:

„Poštujem njihovo mišljenje, a ja bi vjerojatno napravila ono šta ja hoću (smijeh)...“ (Sugovornica 11)

„Pa mislim ne djeluju baš na moju odluku gdje da živim, ali sigurno na to da se češće vraćam doma.

... ali opet se zna čuti komentar kao zašto ćeš tamo, zašto se ne vratiš doma i slično, ali ne utječe na mene i koju odluku.“ (Sugovornica 17)

„Kako čije, ovisi, kako sam s kim dobar... ali da bi sad radi nekog specijalno ostao baš i ne bi... ili radi nekog ću se preselit u Zadar, to neću.“ (Sugovornik 21)

Važno je i spomenuti kako većina mladih govori kako bi se ipak jednog dana voljeli vratiti na otok. Također, vidljiva je i ta tradicija vraćanja onih koji su jednom otišli s otoka. Dakle vidljivo je da se u rijetkim slučajevima u potpunosti napušta otok. Takve rezultate je pokazalo i istraživanje Lajić, Podgorelec i Babić (2001) gdje su odgovori o odlasku odnosno ostanku na otoku mogu svrstati u tri skupine. Prva skupina su oni koji su živjeli na kopnu te su se vratili na otok. To su uglavnom stariji. Druga skupina su oni koji su nekada željeli otići s otoka no sada se to mišljenje promijenilo te namjeravaju ostati na otoku. To su također stariji. Treća su skupina oni koji žele odseliti s otoka te se možda kasnije u starosti vratiti. To su mlađi koji se namjeravaju u mirovini vratiti. Većina njih se želi baviti ribarenjem dok manji broj njih

turizmom, vrtlarstvom, maslinarstvom ili pak samo uživati u otočkom životu. Dakle, vidljivo je da postoji razlika s obzirom na dob ispitanika/ca što je i bilo za očekivati:

„Pa... ne znam baš... ne želim bježati s otoka jer ovo je uvijek skrovište na koje se moš vratiti i ono... što god ti srce želi radit... ali mislim da se čovik treba kretati i iskoristit svoj život da bi skupio neko iskustvo... kako bi se malo izdiga...kako ne bi možda bio osrednji, ne znam... “ (Sugovornik 20)

„...makar dolazio samo preko ljeta, sigurno ću imat neku povezanost s otokom.“ (Sugovornik 19)

*„Mislim kad ih vidim da im je ajmo reći pod stari dani babe i to, da im je lipo, da žive ajmo reći nekakav miran život, malo zemljica, malo doma i to... nekako me to istu privuče, možda onako pod stare dane se vratit.
...jer tamo te uvijek neko čeka.“ (Sugovornik 6)*

Već je spomenuto kako na otoku sve više prevladava staro stanovništvo te da se sve više mladih iseljava. Staro stanovništvo je uglavnom tradicionalno orijentirano te manje dinamično i inovativno za razliku od mladih koji bi mogli dovesti do nekih promjena. Upravo zbog takve dobne strukture koja gotovo karakterizira svaki naš otok, dolazi do stvaranja i takvog ozračja, ali i slike o otocima gdje prevladava jedna dobna skupina te to postaje jedan od glavnih čimbenika koji dovode do razmišljanja i odluke o odlasku s otoka. Kulturne, zabavne i sportske aktivnosti su prisutne jedino tijekom nekoliko mjeseci godišnje, točnije tijekom ljetne sezone te se zbog toga učestalo govori kako nema aktivnosti, sadržaja i objekata za mlade na otoku, no potrebno je naglasiti kako nema puno mladih koji žive na otoku te se tim „začarani krug zatvara“ (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001:131). Odlaskom velikog broja stanovništva, osim depopulacije, dolazi i do nestanka tradicionalnog oblika privređivanja te samim time gubljenja specifičnosti otočkog načina života (Faričić, Magaš, 2004).

Mladi na otoku se susreću s puno potisnih i privlačnih čimbenika migracije. Lajić (1998) navodi kako u tom kontekstu mladost predstavlja privlačni čimbenik dok starost potisni. To je naravno i razumljivo jer to predstavlja veliku generacijsku razliku te mladima takva okolina nije poticajna. Mendras (1986) navodi kako je teško uspostaviti socijalnu ravnotežu i zadovoljstvo unutar društva gdje prevladava staro stanovništvo. Osim toga, takav sastav stanovništva ima utjecaj na ukupni mentalitet, optimizam te poduzetništvo pojedinaca.

Kroz percepciju mladih o prednostima i nedostacima prevladavanja starog stanovništva

željelo se saznati na koji način to djeluje na njih i njihove odluke. Više mladih to doživljava kao nedostatak nego kao prednost. Naime, od prednosti navode da se kroz staro stanovništvo održava tradicija te njeno poštivanje:

„Od prednosti jedino što je očuvana ta neka tradicionalnost, pogotovo u mom selu imam poseban način života i jezik kualjski tako da to je ipak neka kultura koju stari većinom održavaju, a opet čak i mladi su bili dosta u tome“ (Sugovornica 4)

„...od tih starih ljudi svašta može naučiti zato što proživili su sve i svašta i onda te upozoravaju na to i to i ubiti ispadne da su uvijek u pravu.“ (Sugovornica 14)

Osim očuvanja tradicije, staro stanovništvo je zaslužno i za osjećaj mira i sigurnosti na samom otoku:

„A prednost bi bila ta što je mirniji život, nema... kako bi rekla... nema možda galame, puno ljudi, gužve, sve je smireno, polagano... to bi bila neka prednost.“ (Sugovornica 16)

„...da starije stanovništvo daje sigurnost, nema nekih bezveze kažem pljački i sličnih stvari, ali opet nije mi to neka sredina u kojoj bi htjela bit stalno.“ (Sugovornica 17)

No unatoč određenim prednostima, većina vidi ipak nedostatke. Naime, takva je okolina previše tradicionalna i patrijarhalna te zapravo djeluje demotivirajuće. Takav mentalitet se često kosi s razmišljanjima mladih koja su često sve liberalnija:

„...ali mislim njihovi načini djelovanja i vladanja su staromodne, zastarjele, ne pariraju dobro modernim vremenima i dosta toga ne razumije. Tehnologiju vide kao nešto čega se boje, još uvijek vide europsku uniju kao nešto što možda nismo trebali ući...

E sad, s druge strane to je sve opet nekako tradicijski usmjereno a to je kroz ta tradicionalna uvjerenja u kojem zapravo žene jedinu svrhu pronalaze u stvaranju potomaka i u bivanju majke i domaćice i to jet o. I sad neke stupe u odnos prerano, ranije nego su se izradile . I dosta od tih 30 novorođenčadi je nastalo slučajno i neplanirano. To je neki negativni aspekt jer mislim da svako dijete bi trebalo zaslužiti da raste u obitelji koja se međusobno voli koja nije slučajno tu i koja neće znači posljedično biti u obitelji koja je podložna nasilju. Nadam se da će ipak uspjeti mladi iskoristiti tu svoju poziciju na otoku i to što su u poziciji da rano odgoje svoju djecu da će ih odgojiti dovoljno dobro da nauče dovoljno dobro djelovati da mogu zaminit starije...“ (Sugovornica 3)

„Zapravo i ne vidim nekih prednosti zato što stariji ljudi baš... kao mlad čovjek nemaš nekih mogućnosti u smislu izlazaka, ono vikendom to nam je ograničeno. A stariji ljudi su već zaboravili da su bili mladi pa nam onemogućuju cijelu tu mogućnost.“
(Sugovornica 18)

S obzirom na demografske procese i promjene na otoku koje sve postaju intenzivnije, vidljivo je kako sve više utječu na mlade na otoku i njihove odluke. Oni su naime željni druženja sa svojim vršnjacima i ispunjavanja svojih potreba i želja koje su na otoku uglavnom zanemarene (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Osim navedenog smanjuje se broj stanovništva jer je takva okolina demotivirajuća za mlade.

„Npr. nedostatak je to što, budući da ima dosta starijih, smanjuje se broj općenito stanovništva jer nema mladih, nema djece. I zbog toga dosta mladih odlazi.“
(Sugovornica 16)

„...sve više mladih iseljava... s tim nestaje nekakav društveni život, nekako postaje monotno za mlađu populaciju.“ (Sugovornik 6)

„A nedostaci bi bili ti što mlađa populacija se može osjećati izolirani i u manjku društva, nešto tako.“ (Sugovornik 12)

„Vidim nedostatke u tome jer sa mlađim kako bi reka s mlađim naraštajem, generacijama otok nekako cvjeta i ima života i sve će se napraviti da se to održava... cili taj sustav, ali ovo ovako sa previše... mislim da ima previše starijih ljudi...“
(Sugovornik 20)

No također, s obzirom na demografske procese, depopulacija i starenje stanovništva, upravo se javlja i specifičan sociološki problem koji se odnosi na nedostatak predstavnika određenih skupina mladih (Babić, Lajić, 2004). Radi navedenih problema, neki/e smatraju da je potrebno da mladi budu na vlasti na otoku kako bi se stvari poboljšale:

„...a zapravo starog stanovništva će uvijek biti. Problem je jer je staro stanovništvo još uvijek na vlasti i još uvijek djeluje i zato je to toliko demografski pokazatelj. Mislim da bi ih mladi trebali zamijeniti i nadam se da hoće.“ (Sugovornica 3)

Zaključuje se kako samostalno donose odluke o ostanku ili odlasku s otoka no također vidljivo je i kako okolina djeluje na njih. S obzirom na prevladavanje starog stanovništva i odlazak mladih s otoka te smanjenje mogućnosti za mlade, vidljivo je kako se mladi radi toga uglavnom odlučuju za odlazak s otoka. Također, uočavaju problematiku istog no neki/e nisu sigurni/e kako to promijeniti, a drugi/e smatraju da je potrebno postaviti mlade na vlast kako bi došlo do nekih većih pomaka.

5.5.Percepcija obrazovanja na otoku i u Hrvatskoj te budućnost otoka

Na odluke mladih o migraciji mogu utjecati i njihovi stavovi o obrazovanju na otoku, ali i obrazovanju u Hrvatskoj. Kroz nastavak će se prikazati kako mladi na otoku Ugljanu percipiraju obrazovne mogućnosti i kvalitetu obrazovanja na njihovom otoku, općenito obrazovanje u Hrvatskoj te kako vide budućnost svog otoka te koje bi se mjere trebale poduzeti kako bi se stanje poboljšalo.

Ovisno o percepciji društvene zbilje, djeca i mladi formiraju vlastite ciljeve, nadanja, želje i aktivnosti. Prema tome, način percepcije obrazovanja u Hrvatskoj utječe i na formiranje obrazovnih aspiracija mladih osoba, ali i na prošlo obrazovno iskustvo. Upravo se često percipira kako obrazovanje u Hrvatskoj i nema najbolji položaj. To se vidi iz rezultata istraživanja o obrazovnim aspiracijama učenika/ca gdje veći broj ispitanika/ca navodi kako se obrazovanje u Hrvatskoj ne cijeni dovoljno te da su za upis na fakultet važnije druge stavke poput osobnih veza i snalažljivosti u odnosu na sposobnosti. S obzirom na to da veliki broj njih smatra da ne postoji meritokracija u hrvatskom obrazovnom sustavu i nekorumpiranost potrebno je provoditi kritičke rasprave te informirati o postojećem stanju u obrazovnom sustavu u Hrvatskoj (Jokić i sur., 2019).

Određena područja unutar države mogu imati različitu kvalitetu i mogućnosti školovanja. Često se događa kako upravo određena područja imaju lošiji prostorno-materijalno okruženje, manje nastavnika/ca (Butler, Hamnett, 2007). Škole na otocima su po mnogo stvari drugačije od ostalih škola. Naime, broj učenika je vrlo malen te se s vremenom sve više smanjuje, nekih razrednih odjela čak i nema pa su postojeći razredni odjeli često kombinirani. Opremljenost škole je uglavnom vrlo loša, a često nema niti dovoljnog broja nastavnika/ca. Veliki broj istih često putuje s kopna na otok te bi ih bilo potrebno dodatno stimulirati. Također, zbog stalnog putovanja, nastavnici/e često ne mogu provesti nastavu onako kako bi zaista trebali/e. Postoji i razlika među učenicima/ama koji su na otoku i onih koji su na kopnu. Na

otoku se odnose s više poštovanja te su više usmjereni na nastavu zbog toga što je druge aktivnosti ne postoje pa to doživljavaju kao središnju aktivnost. Također, veće poštovanje je prisutno jer je još uvijek vidljiv tradicionalan mentalitet te socijalna kontrola zbog male sredine (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Veći dio njih je zadovoljan trenutnim obrazovnim stanjem na otoku. Nekoliko mjesta na otoku imaju područnu školu dok mjesto Preko ima matičnu Osnovnu školu Valentin Klarin:

„Pa iskreno sam bila zadovoljna sa svojom OŠ i kad sam došla u SŠ sam vidla da imam više znanja od nekih učenika koji su išli OŠ u Zadar...” (Sugovornica 13)

„Mislim da nema razlike. Na otoku imamo samo OŠ. Mislim da nema baš neke razlike između naše škole na otoku i u Zadru neke OŠ.

Ja sam imala uglavnom dobre profesore. Većina su bili dobri. Možda neki malo zahtijevali više, ali su nas dobro zato pripremili za srednju...” (Sugovornica 11)

„Što se tiče školovanja, mi zapravo nemamo SŠ nego samo OŠ, ali što se tiče tih OŠ su skroz ok. Znači kvaliteta školovanja i samih nastavnika je ok. Ti dođeš sa dobrim predizanjem, što se zapravo vidi po dosta učenika koji kad odu u SŠ upišu dobre zapravo škole, od gimnazija različitih do nekih četverogodišnjih strukovnih škola koje te mogu zapravo usmjeriti u daljnje obrazovanje na fakultet.” (Sugovornik 15)

Neki smatraju da je odnos s nastavnicima/ama iz osnovne škole na otoku opušteniji te bliži u odnosu na druge. Naime, već je spomenuto kako je manja sredina rezultira većim posvećivanjem učenicima/ama te konstruiranjem bližeg odnosa:

„...bili smo svi bliski... nas je jedno vrijeme bilo samo 7 u razredu... tako da je bilo ono stvarno posvećivanje i stvarno je kao dobro bilo...”

Nisu se prema nama odnosili nešto striktno profesionalno nego kao da smo njihovi, svi smo tu i svi se znamo tako da...” (Sugovornica 2)

Jedna je sugovornica također navela kako se njihova škola na otoku podcjenjuje s obzirom na njenu kvalitetu te ona smatra takvo mišljenje netočnim. Upravo se zbog tog prisnijeg odnosa između nastavnika/ca i učenika/ca može javiti stereotip kako je obrazovanje u ruralnim školama, osobito otočnim, manje kvalitetno od ostalih škola:

„...a naša škola je ono možda podcijenjena i mislim da to ni točno mišljenje.“
(Sugovornica 13)

No, s druge strane, neki/e su taj bliži odnos percipirali negativno odnosno percipirali su ga kao svojevrsno popuštanje što naravno nije dobro za kvalitetno prenošenje i usvajanje znanja:

„Pa... mislim da je ovih godina malo ajmo reći, otišlo u negativan smisao. Zato što dok sam ja bila sve je bilo malo stroži režim, i dok su bile moje sestre starije i brati, to je bilo strožije. Nekako imam osjećaj da sve to puštaju.“ (Sugovornica 10)

„Pa mislim da je onako... to prilično slično onako školama u okolinom mjestima Zadra. Ali iz mog osobnog iskustva baš što sam doživio u srednjoj, reko bi da je čak malo bolje zato što iz onog što sam vidio u tim školama iz onako udaljenih mjesta iz Zadra se učenicima dosta popušta i oni znaju dosta opasti kad dođu u srednju školu onako.“
(Sugovornik 12)

Također, neki su i uočili nezainteresiranost nastavnika/ca što uvelike može nepovoljno utjecati na same učenice/e:

„Pa mislim da je onako... to prilično slično onako školama u okolinom mjestima Zadra. Ali iz mog osobnog iskustva baš što sam doživio u srednjoj, reko bi da je čak malo bolje zato što iz onog što sam vidio u tim školama iz onako udaljenih mjesta iz Zadra se učenicima dosta popušta i oni znaju dosta opasti kad dođu u srednju školu onako.“
(Sugovornik 9)

Slično tome, jedna sugovornica daje kritičniji osvrt na njihovu školu. Iako je većina zadovoljna njihovom školom ona problematiku uočava u tome jer neki/e nastavnici/e zapravo nisu kompetentni za rad s djecom. Nadalje, problem je i u samom prostornom-materijalnom okruženju škole za koje sugovornica navodi da ima puno nedostataka te samim time mjesta za napredak. Takvo mišljenje može biti rezultat nestvaranja kvalitetnog odnosa unutar škole te lošije školske klime:

„...moje mišljenje je dno dna obrazovanje, stvarno... Profesori su... dolaze iz grada... onda dosta profesora je toliko bahato i toliko loše, loš stav prema dci imaju, to je strašno... Profesorica iz (predmet) je osoba kojoj nikad ne bi trebalo dati da radi s djecom. To je jedna velika katastrofa i je ona pametna žena, ali ne može raditi s djecom

zato što se ne može prema djeci ponašati isto kao odrasloj osobi... jako neurozna žena. OŠ treba kantina... definitivno im treba kantina, treba im više asistenata za djecu s potrebama... to im nedostaje i nedostaje im veća knjižnica. Knjižnica je katastrofa. Treba im veća dvorana... definitivno veća dvorana i više opremljena dvorana im treba...trebaju definitivno igralište, vanjsko igralište u školi treba biti detaljno sređeno...baš detaljno. I trebaju više uključavati djecu što se školuju u toj OŠ da rade nešto za školu. Tipa kopaju masline. Da, ali trebaju uključiti djecu u još nešto veće od samog čišćenja i kopanja maslina. Npr. u oslikavanju škole. To je po meni must have u školi...pogotovo takvoj školi zato što je to gori u šumi, priroda i sve i to je znači idealna pozicija da se djecu izvede vani i da imaju neki sat likovnog na otvorenom, da ne znam... da imaju isto sat tjelesnog na otvorenom kad je vruće u dvorani, ali to ne mogu imati zato jer nemaju tu mogućnost radi igrališta koje je nikakvo.“ (Sugovornica 14)

Podaci o otocima ukazuju kako se sve veći broj škola zatvara (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001). Iako postoji samo jedna matična škola i nekoliko područnih na otoku Ugljanu, takvo se stanje smatra prihvatljivim jer pruža mogućnost upoznavanja novih pojedinaca te stvara određenu raznolikost među njima. S obzirom na postojanje samo osnovnoškolskog obrazovanja, neki/e smatraju kako bi bilo potrebno otvoriti bar jednu srednju školu iako nisu sigurni/e koja bi to vrsta škole bila:

„...kad bi bila neka SŠ to bi bilo super, ali opet teško je odrediti jedan tip srednje škole na tako mali prostor...“ (Sugovornica 7)

„...ali fali SŠ... naravno da bit o bilo puno bolje, da bar jedna, barem gimnazija da ima... to bi bilo super... i mislim da bi i utjecalo na ostanak ljudi na otoku, ali eto to fali.“ (Sugovornica 16)

No ne slažu se svi/e sugovornici/e s opcijom otvaranja srednje škole na otoku jer smatraju kako bi postojeća izoliranost bila još intenzivnija te da je potrebno da mladi izađu iz sigurne zone kako bi se obogatili novim životnim iskustvima te kako bi im se proširila gledišta:

„...mislim da to ne bi bilo baš nešto zato što se učenici izlaze iz sigurne malo dalje i da vide kako je to putovati i upoznati se s tim načinom života.“ (Sugovornica 10)

„...tako da mislim da izgradnja srednje samo na otoku, npr. da bi dovela do još veće izolacije ljudi s otoka i bolje je da se mora ići u Zadar u srednju po mom mišljenju jer to više pridonosi socijalizaciji.“ (Sugovornik 12)

Iz prethodno navedenog je vidljivo mišljenje mladih na otoku Ugljanu o kvaliteti i mogućnostima obrazovanja na otoku. U nastavku će se prikazati mišljenje općenito o obrazovanju u Hrvatskoj.

Naime, iako postoje podijeljena mišljenja o kvaliteti obrazovanja u Hrvatskoj, većinskim dijelom ona su negativno usmjerena. Jedna od prednosti je to da je obrazovanje besplatno te da se stalno poboljšava:

„Pa dobro je što je besplatno. Oni koji imaju priliku mogu prvi put otići i besplatno. Što se toga tiče to je stvarno dobra stvar. Jer u nekim zemljama se to plaća. To su ogromne cifre.“ (Sugovornica 10)

„...ali velika je sad već razlika u obrazovanju djece nego što je nama bila. Oni su dosta samostalni i nisu sramežljivi ko i mi tako da potiče se ta samostalnost kod učenika i to mi je super...“ (Sugovornica 7)

Fokusirajući se na cijenjenost hrvatskog obrazovanja, veći dio sugovornika/ca smatra kako se ne cijeni dovoljno dok nekoliko njih smatra kako se cijeni:

„Pa ja mislim da ne. Mislim da bi se trebalo više cijeliti... i da samim time nisu mladi ni motivirani dovoljno za daljnje školovanje jer ne znam npr. ako završiš fakultet i zaposliš se mislim da nisi cijenjen koliko bi trebao biti za tu razinu obrazovanja koju si završio.“ (Sugovornica 16)

„Ja osobno mislim da je obrazovanje u Hrvatskoj poprilično dobro... što se zapravo može viditi da se naši ljudi i ako odu izvan Hrvatske dosta cijene. Kao što su npr. od prirodnih znanosti, pogotovo medicinskih fakulteta i zdravstvenih fakulteta, strojarских Fakulteta, računalnih fakultet. Zapravo smo dosta cijeni i u Europi i daljnje. Jer se dosta ulaže u taj neki oblik obrazovanja i možda malo manje u prakse što bi aj osobno promijenio i dodao više prakse. Pogotovo na fakultetima, ali što se tiče obrazovanje, ok je.“ (Sugovornik 15)

„Nekako se uvijek kod nas gledalo što više škole završiš, što višu razinu to će te ljudi bolje gledati i meni isto npr. nekad baka kaže onako može se završiti dva fakulteta i sve to tako da mislim da definitivno to što završiš i koliko završiš kako te ljudi vide pogotovo ako si iz neke male sredine kao iz otoka onda ono svi vole reći, meni je unuka, meni je kćer završila 2 fakulteta, tamo je na nekom dobila nagradu za ovo za ono tako da definitivno mislim da utječe na to.“ (Sugovornica 2)

Iako ima onih koji/e smatraju da razina obrazovanja odgovara višem društvenom statusu, neki/e navode nepravilan odnos društvenog položaja i obrazovne razine. Uz to, neki/e smatraju kako je danas važnije iskustvo od samog obrazovanja:

„Za društveni položaj mislim da to dosta ovisi o sredini u kojoj živiš ili npr. na otoku se cijene ljudi koji su završili samo OŠ, SŠ... mislim i fakulteti, ali mislim da to nije presudno, čak i neki koji nisu završili fakultet su poznati i ajmo reći i selu i tako to, a pretpostavljam da tako i u gradu. Mislim da je nekako bitnije taj neki socijalni status, financijski ili istaknutost više od obrazovanja, bar za sad.“ (Sugovornica 4)

„Pa mislim da se ne cijeni neki položaj po stupnju obrazovanja nego koliko uložiš u to što radiš. Sigurno ako je neko ne znam... ako neko ima svoju... tipa tu 1 tokar, on je ful bogat na otoku i on je sam tu otvorio iako on ima završenu tipa samo SŠ, ako i to, al on radi cijeli dan i stvarno i ja ga npr. cijenim... u odnosu na nekog ko ima završen faks, a ne radi toliko... ne da se cijeni po stupnju obrazovanja nego po trudu više.“ (Sugovornik 19)

Neki/e uočavaju da je u našem društvu prisutan nepotizam te da zapravo nije bitna obrazovna razina što percipiraju kao veliki problem:

„Mislim da je puno bitnije, iako se ne slažem s tim i tužno mi je reći, društveni i politički poredak i da jedino oni djeluju. Ni bitno koliko si ti školovan, ne cijeniš se ko osoba, ne cijeniš se ko radnik. Cijeniš se samo imaš li vezu ili si u nekoj stranci...“ (Sugovornica 1)

Problem vide i u samom načinu funkcioniranja sustava, naime, godine kada se učenik/ca treba upisati u srednju školu, nisu dovoljne za racionalan odabir. Naime, to je razdoblje kada dijete još nije kompetentno za takvu odluku što često rezultira nezadovoljstvom donesenim odlukama, nezainteresiranosti te demotiviranje za daljnjim obrazovanjem:

„Meni se ne sviđa kod našeg obrazovanja to što ti sa 13 ili 14 godina trebaš odlučiti o svom životu, znači o svom pozivu. Jer ti onda biraš koju ćeš srednju, a kužiš sa 13 godina ti je mozak drugčiji nego s 18 godina kad krećeš na faks i onda ti je već gotovo. Upiso nešto, ne znam, jezik i skužiš ono ja bi ipak matematiku, a nisi imo dovoljno matematike i onda ti je gotovo. Meni je puno bolji sistem vani di ti imaš... di možeš birati ne znam jednu godinu ću više slušati prirodne predmete, druge godine ću ako želiš prominiti, ako ti se mišljenje o budućnosti i želja mijenjaju... možeš reći a ne, sad želim više društvene jer ovako ono... ja sam upisala gimnaziju zato jer su svi išli u gimnaziju, a htjela samo kao ekonomsku, a ja sam na medicinu. Da sam upisala ekonomsku sigurno ne bi upisala medicinu.“ (Sugovornica 5)

Problem se uočava i u lošoj mogućnosti zaposlenja što također djeluje demotivirajuće: *„...ali za većinu profesija mogućnost zaposlenja je ono loša. Tipa moja mama je inženjer matematike i jedino di može raditi je u školi ko profesor ili u nekoj banci... ne znam... od programera nemamo mi nekih firmi velikih di bi ona sad bila ful ono tražena, shvaćaš me... koš završiti kemiju i moš radit jer nemamo... šta imamo Krku, Plivu i još možda par laboratorija... onda ne znam stvarno za neke imamo previše znaš i puno mista.“ (Sugovornica 5)*

Uz općenito lošu mogućnost zaposlenja, takva situacija je još intenzivnija u manjim sredinama, osobito kao što je otok. Slično je i pokazalo istraživanje Barade, Marcelića i Zdravković (2015) gdje više od pola njih smatra da neće pronaći posao na otoku. Navedeno je vidljivo i istraživanju mladih na otoku Ugljanu:

„Ali problem je jer na otoku je malo zanimanja, ono... možeš biti ribar, možeš se baviti ajmo reći svojom poljoprivredom, možeš biti učiteljica i možeš raditi u kafiću ili dućanu... tako da... što se tiče sad nekih drugih izbora, toga nema. Ako ćeš sam nešto pokušati stvoriti.“ (Sugovornica 10)

Te s obzirom na navedeno, otok kao takav nije poticajan za mlade, obrazovane individue:

„Zapravo otok ne pruža nikakve mogućnosti za neki bolji posao ili za neko bolje... ne znam... za neki napredak u životu. Jedino ljudi koji se bavu nečim boljim, putuju svaki dan u Zadar, a to mi se nikako ne čini ko dobra opcija.“ (Sugovornica 13)

„...jer mislim možeš ti, ali ti si sa visokim obrazovanjem na otoku isto kao da ga i nemaš.“ (Sugovornica 18)

Stoga se zaključuje kako viša obrazovna razina zapravo potiče odlazak s otoka:

„...da će potaknut da odem jer nema baš tu puno ljudi koji će mi ponuditi posao na otoku dok recimo u Zagrebu ili pogotovo inozemstvu, tamo ima prilika za posao i tamo je puno veća šansa da ću naći posao pa vjerojatno će me život odvest tamo.“ (Sugovornik 9)

„Na otoku nema posla za ono visokoobrazovanog, za FER-ovca npr., a nije ni Zadar puno bolji po tom pitanju... ima nekih firmi, ali... puno više ima u Zagrebu pa je sigurno Zagreb najbolja opcija za mene, ali ono možda za 10-15 godina bude puno bolje u Zadru pa odem živjet na otok i putovat u Zadar.

Pa vjerojatno više ljudi to potiče da ode ča s otoka jer su puno veće mogućnosti za bolji poso izvan otoka, ali to sve sad ovisi o smjeru, faksu...“ (Sugovornik 19)

„Potaknulo bi me vjerojatno da odem. Pa nekako šta ja znam. Evo sad npr. završim sad arhitekturu i ja jedino šta mogu radit na otoku je da mogu otvorit svoj arhitektonski ured tu. Ne mogu radit za nikog osim ako radim privatno. Ne mogu radit u javnoj upravi, to ne postoji na otoku.“ (Sugovornik 21)

„Jer zapravo na otoku nema smisla. Mislim ima smisla živiti, ali ako želiš nešto više od života onda ne.“ (Sugovornica 13)

Jedan od potisnih čimbenika je svakako nemogućnost ostvarivanja želje za određenom vrstom obrazovanja te tu mogućnost vide u odlasku u drugu sredinu ili čak drugu državu zbog čega je želja za znanjem u novije vrijeme jedan od glavnih čimbenika migracije mladih (Raghuram, 2013).

Problem se uočava i u nepravednom podcjenjivanu određenih struka i zanimanja. Naime, kao što je prije spomenuto, uvijek se potiče na „bolje“ škole, kao što su gimnazije, i fakultete te se podcjenjuju strukovne škole i određeni fakulteti poput filozofskog:

„...mi smo tu ful nazadni ko država jer se kod nas ful cijeni ono neko visoko obrazovanje, a kad se rodiš svi govore uči da ne budeš mora raditi, a zapravo sad su

majstori i obrtnici, frizerke i kozmetičarke koji nemaju visoko obrazovanje još najviše para tuču i uvijek imaju posla i uvijek će imati posla i ruke su im doslovno zlatne jer jednostavno njih uvijek treba, njih fali...a možda neko na njih gleda, ajme on nema faks, a ono kralju ona ima veću plaću od tebe što si završila ekonomiju i radiš na šalteru i imaš 4 iljade kuna, a ono ono nek stavi 4 noktiju i zaradi iljadu kuna u jednom danu... tako da ono... nekako nam je to, taj stav, prezatucan i mislim da se dovoljno radnike ne cijeni ovako.“ (Sugovornica 5)

„...mislim da se u Hrvatskoj ne cijenu zanimanja. Ne cijeni se cijeli Filozofski fakultet, po meni osobno. Znači neko ko studira povijest umjetnosti se opće ne cijeni ko neki nautičar. On je nautičar, on je pomorac, on će imati puno para. I to sve stoji. Dok neko ko završi, ne znam, teoriju književnosti koji ima jako puno znanja ko je jako kulturn i obrazovan i sve, mislim da se on manje cijeni i da će ga društvo prije ismijavat nego jednog nautičara. Tako da mislim da su struke jako jako omalovažavane.“ (Sugovornica 1)

Takvo forsiranje upisivanja „poželjenijih“ škola i fakulteta može rezultirati nezainteresiranošću za školovanjem, a i obavljanjem posla koji se veže za to obrazovanje:

„Druga stvar, neki ljudi, ne svi, koji većinom kroz faks izgube interes opće o poslu ili možda se više ne pronalaze u tome, možda izgube volju i želju i interes i onda rade u dućanima i imaju diplomu.“ (Sugovornica 10)

Uz navedene probleme, neki/e vide potrebu za reformom:

„...ali obrazovanje generalno svakako treba... ono... reformu baš ono da se napravi pravo povjerenstvo sa stručnim ljudima koji će stvarno znati kako će moći djelovati na kurikulum, da se cijela digitalizacija iskoristi u pozitivnom smislu i da se djecu nauči učiti i dalje jednako logički kao što smo i mi učili ali da im se eventualno olakša to kroz digitalna sredstva ali da bez da ih se previše uvede u taj svijet dok su još mladi zato jer mislim da im to negativno utječe i da oni i dalje znaju cijeliti knjigu. Mislim da se dosta negativno gleda cjelokupno naše obrazovanje...a mislim da bi se trebalo puno toga prominit ako se možemo gledati na skandinavske zemlje koje puno ulaže u obrazovanje.. upravo su s tim podigle svoj ugled na jednu razinu koju ćemo mi teško ikada ići.. u obrazovanje bi prvenstveno trebalo ulagati, a kasnije u sve ostalo.“ (Sugovornica 3)

Navedeno je pokazalo kako mladi na otoku Ugljanu percipiraju obrazovanje na otoku, ali i u Hrvatskoj. Također, to zasigurno djeluje na formiranje njihovih aspiracija te konačno na donošenje njihovih odluka. Za kraj će se prikazati kako oni vide svoj otok u budućnosti i što je to potrebno da bi stanje bilo bolje.

U istraživanju Leburić, Podgorelec, Babić (2001) većina sugovornika/ca smatra kako ima nade za otoke te da će s vremenom stanje biti bolje. Kao glavnu djelatnost koja bi pomogla revitalizaciji otoka vide turizam, ali naglašavaju da je za takvu djelatnost potrebno mnogo ulaganja. Također, to bi trebao biti drugačiji turizam od onog na koji su otočani navikli, a jedna od ideja je seoski turizam kao i izgradnja sportskih terena te mogućnost bavljenja različitim sportovima. Osim toga, navodi se kako bi bilo dobro kada bi se maslinarstvo ili pak uzgoj voća kao što su smokva, trešnja i višnja ponovno vratio na otoke te ih tako oživio. Dakle, neki rješenje vide u vrlo razvijenoj poljoprivredi. Uz navedeno, kao temeljni problemi odnosno ideje koje bi trebalo realizirati su poboljšanje brodskih linija, smanjenje poreza za otoke (roba u trgovinama je puno skuplja od robe na kopnu jer uz klasični porez plaćaju još i troškove prijevoza) te zbrinjavanje otpada koji na otocima predstavlja veliki problem.

Provedeno istraživanje je pokazalo kako veliki dio mladih smatra kako će stanje na otoku biti isto ili se nadaju da će biti bolje. Također, da će školovanje na otoku ostati isto kao i do sada. Slično je i pokazalo istraživanje Barade, Marčelića i Zdravković (2015) gdje oko 40% njih smatra da se situacija na otocima u idućih pet godine neće promijeniti dok ih oko 22% smatra da će se poboljšati dok njih 11 % smatra da će biti gora (Barada, Marčelić, Zdravković, 2015), a mišljenje mladih za budućnost otoka Ugljana je prikazano u idućim citatima:

„Pa u nekoj bližoj budućnosti, mislim da će to sve ostati isto, da neće sad bit nekih značajnih razlika jer smo mi relativno dobro povezani s kopno tako da to ljude ustvari ne odbija baš... a ne znam... pričaju da će napraviti most (smijeh), možda to malo više razvije taj otok.“ (Sugovornici 17)

„...dosta ima mladih ljudi na otoku koji žele promijeniti neke stvari na bolje, općine na bolje. Tako da onako definitivno će biti čak i pomaka u nekim stvarima u kojima bi i trebalo biti pomaka.“ (Sugovornik 15)

„A što se tiče školovanja i to, čisto sumnjam da će biti nekog napretka i otvaranja srednje škole i tako tih dodatnih sadržaja jer dosta toga dovesti i to trenere i sve na otok, a to je malo nemoguće.“ (Sugovornica 7)

Također neki/e smatraju da će sve veći naglasak biti na turizmu, ali i da će biti očuvana tradicija:

„Da će ljudi iskoristi ovaj položaj na otoku za iznajmljivanje apartmana i da će zapravo iskoristi potencija turizma ovdje.“ (Sugovornik 9)

„Pa mislim da će biti očuvana ta tradicionalnost s tim da bi opet uzeli u obzir i nekakvo želje mlađe stanovništva i nekako...“ (Sugovornica 4)

Iako neki/e prognoziraju smanjenje broja stanovništva, neki/e navode kako se dogodio „babyboom“ na otoku što će pozitivno utjecati na život na otoku:

„Mislim da će ostat većinom staro stanovništvo i da će se ljudi većinom iseljavati.“ (Sugovornica 13)

„Smanjit će se definitivno broj ljudi na otoku... i samo će se povećati broj turista. Npr. sve više ljudi će se početi baviti turizmom, a manje ribarstvom... gospodarstvo bi nam moglo dosta pasti iz razloga što se više niko ne bavi maslinama ili kumpirima ili čime se već bavimo od gospodarstva tako da mogli bi vrlo lako opast što se tiče broja ljudi na otoku. Znam općenito iz svoje obitelji da dosta njih planira otići u Zadar ili se vratiti jer smo već živjeli tako da smatram da će propast cijeli otok u budućnosti.“ (Sugovornica 18)

„...prošle godine u mom mjestu se događa teški babyboom.. znači samo prošle godine je došlo 30 novorođenčadi što po meni čini pristojnu generaciji. Moje mjesto dosta prednjači u broju novorođene djece, i broju generacije odnosu na druga mjesta na otoku.“ (Sugovornica 3)

Osim toga, mnogi/e smatraju kako će se i veliki broj mladih vratiti na otok upravo zbog riješenog stambenog pitanja. Naime, s obzirom da se mladi po završetka faksa suočavaju s egzistencijalnom krizom zbog potrage za poslom i nestabilnom materijalnom situacijom, mnogi se odluče vratiti u dom. Prethodno se navelo kako je zapravo jedan od razloga vraćanja mladih na otoku stambena sigurnost:

„...mislim da će se svi ti ljudi ostati na otoku zato što već imaju nešto svoje... znači imaju... imaju svi stanove, osigurani su, nema toga ko u gradu da im se dogodilo nešto

i da nemaju di. Svi imaju nešto svoje, svi imaju kuću... mislim da bar jedan u obitelji ima posa, znači mogu preživljavati dobro.. tako da mislim da... “ (Sugovornica 1)

„...iman i nekretnine na otoku pa je to isto dosta lakše... “ (Sugovornik 19)

Mišljenja mladih o mogućim mjerama za poboljšanje stanja na otoku su različita. Neki/e smatraju kako je potrebno povećati školski kapacitet i što se odnosi na osnovnu školu, ali i mogućnost otvaranja srednje škole. Osim toga, smatraju da je za bolje obrazovanje na otoku potrebno osigurati profesore koji će biti kompetentni za rad s djecom te koji će biti ambiciozni. Također, smatraju da je potrebno promijeniti lokalne vlasti. Naime, potrebno je da mladi vladaju kako bi sredina postala privlačnija mladima te kako bi se oživio otok. Osim toga, potrebno je da se i poboljšaju društveni odnosi. Iako su većinom zadovoljni prijevozom na otoku, ali i s otoka do kopna, ipak smatraju kako bi mogao biti još bolji odnosno kvalitetniji i organiziraniji. Kao što je navedeno da otoku općenito nedostaju različiti oblici društvenih sadržaja, mladi smatraju kako bi se to trebalo promijeniti te omogućiti osnivanje različitih udruga, aktivnosti osobito za djecu i mlade kako bi ih se motiviralo na ostanak. Također, jedna je sugovornica navela kako je potrebno otvaranje autoškole što bi zasigurno olakšalo život otočanima. Također, najvažnije je da se poboljša ponuda radnih mjesta što bi zasigurno rezultiralo vraćanjem velikog broja mladih. Uz to su potrebni poticaji, od financijskih do socijalnih, osobito za mlade obrtnike. Osim toga, potrebno je da ulaganja budu preciznije odrađena jer je otok pun potencijala te to treba znati pravilno iskoristi kako bi korist od toga bila maksimalna.

Često se spominju zajednički problemi svih otoka, a to su: depopulacija, slab razvoj industrije, visoki troškovi prometne povezanosti, niska akumulativnost, oskudica energetske resursa, slab dotok kapitala i slično. Zbog navedenog je potrebno ulagati puno više nego što se ulaže u druge aspekte. Potrebno je osigurati radna mjesta na otoku te je potrebno radno osposobiti stanovništvo (Nejašmić, 1991).

Gospodarstvo na otocima je prije bilo posve drugačije. Više se bavilo poljoprivredom koja je temelj otočkog života. Danas to nije slučaj te oni koji se bave poljoprivredom zapravo podrazumijevaju poljoprivredu malih razmjera te ona kao takva nije moguća za tržište. Rješenje bi bilo u tome kada bi se stanovnicima/ama otoka dala mogućnost da koriste neobrađena i zapuštena zemljišta te bi se tako pola godine bavili poljoprivredom, a pola godine turizmom. Također, bilo bi korisno kada bi se otvorile trgovine i restorani u kojima bi se mogli kupovati i kušati otočki proizvodi. Za neke od ideja su potrebni i strani kapitali kako bi to

zaživilo. Najveći problem se vidi u tome što nemaju potporu države. Država bi zapravo trebala ponuditi gotove programe u koje bi se stanovnici/e otoka mogli uključiti s obzirom na svoje mogućnosti. U otoke je potrebno da se puno i redovito ulaže, ali je situacija takva da se ulaže nešto malo ili gotovo ništa (Lajić, Podgorelec, Babić, 2001).

Kako bi se poboljšala situacija na otocima, potrebno je prvotno staviti fokus na pronatalitetnu politiku koja bi dovela do potrebne dobne ravnoteže. No, s obzirom na to da nema fertilnog stanovništva, druga mogućnost koju Nejašmić (2013) navodi je doseljavanje mladog stanovništva te kao treću opciju navodi da je potrebno omogućiti zapošljavanje mladih, ali ne samo tijekom sezone već tijekom cijele godine.

Osim navedenog Čaldarović i Karajić (1994) navode kako je potrebno uspostaviti politiku zapošljavanja, izgraditi nove komunikacijske kanale koji će povezivati otoke s obalom kao i infrastrukturu potrebnu za svakodnevni život.

Također, otočko stanovništvo stavlja naglasak na potrebu različitim institucijama. Tako se uglavnom navodi potreba za zdravstvenim i obrazovnim ustanovama. Osim toga, za poboljšanje situacije na otocima potrebno je poticati i razvoj obiteljskog poduzetništva te mikroekonomskog modela što je idealno za otoke. Uz to, potrebno je prilagoditi srednjoškolsko obrazovanje te ponuditi dvojna zanimanja. Dakle, potrebno je uzeti u obzir specifičnost svakog otoka te u skladu s tim prilagoditi određene mjere (Leburić, Simidžija, Dragojević, 2014).

Problem predstavljaju mali otoci koji su udaljeni od kopna jer većina većih, kopnu bližih otoka, imaju relativno stabilno stanje. Stoga je potrebno razvijati polikulturno gospodarstvo koje ima barem jednu stabilnu gospodarsku djelatnost (Šimunović, 2010).

Dakle, kako bi se popravilo demografsko stanje na otocima te kako bi došlo do revitalizacije, potrebno je da se promjene društveno – gospodarske prilike (Nejašmić, 2013). Potrebno je razviti gospodarstvo, otvoriti srednje škole, poboljšati komunalnu infrastrukturu, kvalitetu prijevoza. Uz to, potrebno je iskorištavati prirodne resurse na ekonomičan način te uzeti u obzir potrebe otočkog stanovništva (Leburić, Simidžija, Dragojević, 2014).

Iako otoke karakteriziraju različite posebnosti, ima i mnogo negativnih aspekata koji otežavaju život. Upravo zbog tih negativnih aspekata važnu ulogu ima država jer bez nje revitalizacija otoka neće biti moguća. Također, kako bi otok oživio, potrebno je uspostaviti uvjete tako da budu jednaki onima na kopnu te privilegirat stanovništvo otoka tako što bi im se smanjile cijene transporta, povećale različite subvencije te omogućio lakši pristup (Leburić, Simidžija, Dragojević, 2014).

6. Zaključak

Otoci su specifična geografska i antropogena područja koja zaslužuju posebnu pažnju u svakom aspektu. Život na otoku je svakako poseban i drugačiji od života na kopnu. On sa sobom nosi različite prepreke koje se mogu percipirati kao nedostaci, ali nosi i mnogo prednosti koje olakšavaju život na otoku te samim time stvarju određenu povezanost sa samim otokom.

Za otoke su oduvijek karakteristične migracije te su one prisutne i danas. Svako razdoblje nosi svoje karakteristike pa tak i razloge migriranja. Otok Ugljan, radi relativno dobre povezanosti, danas karakteriziraju dnevne migracije učenika/ca i radnika/ca. Također, postoje i različiti potisni i privlačni čimbenici koji utječu na odluke o migriranju.

Otoke karakterizira specifično gospodarstvo te samim time postoje određene grane gospodarstva koje su dominantnije od drugih.

Promjene u današnjem svijetu utječu i na obiteljski aspekt. Jedna od tih je svakako to što je za otočke obitelji izrazito specifičan odlazak mladih od roditelja radi „boljeg života“. Također, sve je veći značaj obrazovanja koji je danas nužan i često presudan faktor za čovjekov život. Potrebno je da se pojedinac obrazuje kako bi bio u skladu s današnjim društvom te samim time konkurentan na tržištu. Stoga je važno da djeca i mladi formiraju svoje obrazovne aspiracije te da se obrazuju u skladu s njima. Na formiranje obrazovnih aspiracija utječe sama individua, ali i drugi konteksti kao što su obitelj, vršnjaci, škola te šira okolina. Također je bitno i profesionalno usmjeravanje kako bi učenici/e bili kompetentni te kako bi se uspješno nosili s budućim izazovima.

Istraživanje o obrazovnim aspiracijama i iskustvima je provedeno na mladima s otoka Ugljana u dobi od 18 do 24 godine s ciljem uviđanja kako je specifičan život na otoku i specifična okolina utjecala na formiranje obrazovnih aspiracija usmjerenih prema visokoškolskom obrazovanju te samih obrazovnih iskustava i odluka.

Mladi navode mnoge prednosti i nedostatke života na otoku. Od prednosti je naglasak stavljen na mir, prirodu i sigurnost dok su nedostaci usmjereni na izoliranost, nedostatak različitih sadržaja odnosno na samu opremljenost otoka. Naime, upravo je opremljenost otoka jedan od ključnih čimbenika koja određuje kvalitetu i zadovoljstvo životom na otoku. Otok je opremljen nužnim potrepštinama, a za sve ostalo otočani/ke se usmjeravaju na grad Zadar. Mladi iskazuju relativno zadovoljstvo životom na otoku no važno je naglasiti kako je zapravo takav život postao navika. S obzirom na veličinu sredine, društveni odnosi su izrazito intenzivni i u pozitivnom aspektu, ali i u negativnom. Naime, karakteriziraju ih velika socijalna kontrola i oštre društvene sankcije. Također se može reći kako su jedan od glavnih faktora koji određuju

zadovoljstvo životom na otoku i formiranje emocionalne povezanosti kao i pripadnosti jer oni mladi koji nisu ostvarili pozitivne društvene odnose, su izrazili nezadovoljstvo i želju za odlaskom s otoka. Ovdje je vidljivo koliko su društveni odnosi ključni za funkcioniranje i zadovoljstvo pojedinca.

S obzirom na izoliranost, za otočki život je neizbježan aspekt prijevoza. Naime, većina mladih iskazuje relativno zadovoljstvo s prijevozom od otoka do kopna iako neki navode kako se zapravo očekuje i bolja povezanost s obzirom na blizinu kopna. Takvi su se rezultati mogli i očekivati jer što se više potrebe zadovoljavaju, to one postaju zahtjevnije. S obzirom na prijevoz na samom otoku, većina mladih također iskazuje relativno zadovoljstvo no valja napomenuti kako zapravo ne koriste javni prijevoz te time možda ne uviđaju određene poteškoće. Problemi s kojima se susreću su vremenske nepogode te čekanje ili ne odgovaranje rasporeda. S druge strane neki navode određene nedostatke kao cjenovno skupu kartu te lošu kvalitetu i organizaciju usluga prijevoza. Vidljivo je postojanje tradicije putovanja gdje većinom mladi putuju iz potrebe za društvenim aktivnostima te kupovinom ili obavljanjem određenih obveza poput zdravlja ili administracije.

S obzirom na nedostatak različitih sadržaja i orijentiranost na ljetni turizam, neki mladi navode kako otok ne uspije zadovoljiti sve potrebe za slobodnim vremenom, uspije jedino ako podrazumijevaju aktivnosti u prirodi.

Osim samog iskustva života na otoku, i vlastito obrazovno iskustvo je uvelike utjecalo na formiranje obrazovnih aspiracija te na donošenje obrazovnih odluka. S obzirom da su učenici/e-putnici/e, problemi s kojima su se susretali su vezani isključivo za prijevoz. Uglavnom se odnose na manjak vremena u odnosu na druge te nemogućnost dolaska u školu radi vremenski nepogoda. Iako se prijevozni aspekt u ovakvim situacijama uglavnom negativno percipira, većina mladih ga doživljava na pozitivan način te kao snažan čimbenik socijalizacije i najljepše razdoblje u školskim danima. Mladi navode, kako ne postoje specifične i velike razlike između njih i drugih učenika/ca osim onih koje se odnose na manjak vremena. Također, većina njih navodi da su imali razumijevanje od strane nastavnika/ca i drugih učenika/ca, a za one koji nisu se može opravdati razlikom u rasporedu različitih škola.

Na sam proces formiranja obrazovnih aspiracija i odluka od velikog značaja je i sam školski kontekst, ali i utjecaj drugih značajnih kao što su obitelj, prijatelji i ostala okolina. Naime, mladi s otoka Ugljana navode kako su većinom imali poticaj od strane nastavnika/a, ali i roditelja. Također, mora se naglasiti kako je većina njih radi poticaja upisala gimnaziju, a zbog prirode škole se odlučila i na upis fakulteta. Poticaj je bio i kod učenika/ca strukovnih škola no osobito je vidljiv upravo u gimnazijama. Također, s obzirom na školski uspjeh, vidljivo je kako

postoji stratifikacija pojedinaca. Veliku ulogu u donošenju obrazovnih odluka i formiranju obrazovnih aspiracija ima i intrinzična motivacija pojedinca. Neki od njih nisu doživjeli poticaj od strane nastavnika/ca, a razlog tome je jer nisu uspjeli ostvariti pozitivan odnos te nisu bili u kvalitetnoj školskoj klimi. Zaključno se može reći kako su mladi samostalno donosili odluke no niti oni nisu svjesni u kojoj mjeri su značajni drugi utjecali na formiranje obrazovnih aspiracija i donošenje obrazovnih odluka. Upravo su stavovi obitelji, prijatelja, nastavnika/ca i okoline općenito doveli do određenog ishoda. Osobito kada je riječ o muškoj populaciji koja se većinskim dijelom usmjerava na pomorstvo i ribarstvo, iako to nije slučaj u ovom uzorku gdje je intrinzična motivacija te utjecaj drugih radi odličnih ocjena prevladao.

Osim direktnog utjecaja, postoji i indirektni poput stavova okoline općenito o odlasku kao i atmosfera u kojoj prevladava staro stanovništvo. Naime, na otoku se potiče odlazak radi obrazovanja jer je svima jasno koje beneficije proizlaze kada je pojedinac obrazovan. Obrazovanje se doživljava i kao uspjeh pa se uglavnom hvale postignućima svog djeteta. Iako postoje određene prednosti prevladavanja starog stanovništva poput očuvanja tradicije i mira, većina ipak uočava nedostatke te takvo okruženje djeluje na mlade demotivirajuće. Djeluje kao potisni čimbenik radi kojeg mladi odlaze s otoka.

S obzirom da je obrazovanje na otoku specifično te ukoliko postoji onda je to samo osnovnoškolsko obrazovanje. Većina mladih navode kako su zadovoljni kvalitetom obrazovanja na otoku dok oni koji su imali negativna iskustva su vrlo kritični i nezadovoljni istim. O obrazovanju u Hrvatskoj smatraju kako je problem u tome jer obrazovna razina ne mora garantirati dobar društveni položaj s obzirom da je prisutan nepotizam. Također, je problem u podcjenjivanju strukovnih škola te određenih fakulteta što svakako nepovoljno djeluje na mlade generacije te društvo u globalu. Također, otok je poticajan za odlazak mladih s njega odnosno nije poticajan za mlade obrazovane ljude jer nudi minimalne mogućnosti za uspjeh.

Kad se govori o budućnosti otoka tj. njegovom stanju, većina se nada kako će biti bolje stanje ili će ostati isto dok neki smatraju da će se većina stanovništva iseliti. Također, neki prognoziraju porast stanovništva zbog nedavnog babybooma koji se dogodio. Kako bi se poboljšalo stanje na otoku, mladi smatraju kako je potrebno bolje usmjeriti ulaganja, omogućiti poticaje za mlade kao i različite poslove koji bi privukli mlade da se vrate na otok. Također je bitno da se za revitalizaciju otoka te razvojne strategije uzmu u obzir same karakteristike otoka jer naime svaki otok je sam po sebi specifičan te ga kao takvog treba razmatrati.

S obzirom na rezultate provedenog istraživanja, moguće je formulirati nekoliko preporuka za unapređenje kvalitete života mladih na otoku Ugljanu. Jedan od njih se svakako

odnosi na poboljšanje izbora sadržaja na otoku za sve skupine, a osobito za djecu i mlade. Također, potrebno je ostvarivati bolja ulaganja te poticati mlade na ostanak na otoku te vraćanje na njega kroz različite poticaje kao što su poslovi, subvencije i slično. Također je potrebno dati mladima pravo glasa te omogućiti im djelovanje u svojoj mjesnoj zajednici kako bi se poboljšala kvaliteta na otoku. S obzirom da se potiče mlade na više obrazovne razine, potrebno je im pružiti i financijsku pomoć, kao jednu vrstu poticaja, te omogućiti da se na otoku mogu baviti različitim zanimanjima te da otok kao takav djeluje poticajno za mlade obrazovane ljude.

Literatura:

Babić, D., Lajić, I., Podgorelec, S., (2004). *Otoci dviju generacija*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.

Babić, D., Lajić, I. (2004). Obrazovne, radne i profesionalne težnje mladih otočana – primjer zadarskih otoka (Iž, Dugi otok, Ugljan). *Migracijske i etničke teme*, 20 (2-3), 259-282.

Barada, V., Marčelić, S., Zdravković, Ž. (2015) Mladi na dalmatinskim otocima: zaustavljeni u radu. U Božić, S., Primorac, J. (ur.). *V. Nacionalni kongres Hrvatskog sociološkog društva: „Normalnost krize – kriza normalnosti“*, Knjiga sažetaka. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.

Bezinović, P., Petak, A. (2001). Društvenost, roditeljstvo i prilagodba adolescenata na sjevernojadranskim otocima. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 39, 1/4 (151/154), 211-237.

Bourdieu, P. (2013) [1977]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Burdije, P. & Paseron, Ž.K. (2014). *Reprodukcija: elementi za jednu teoriju obrazovnog sistema*. Beograd: Fabrika knjiga.

Butler, T., Hamnett, C. (2007). The Geography of Education: Introduction. *Urban Studies*. 44(7), 1161-1174.

Bynner, J. (2000). *Risks and Outcomes of Social exclusion: insights from longitudinal data*. London: Institute of Education, University of London.

Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry research design*. Sage Publications

Čaldarović, O., Karajić, N. (1994). Vrijeme i klima kao dimenzije otočkog života (Cres/Lošinj). *Revija za sociologiju*. 1-2 : 52-83.

Domović, V. (2004), *Školsko ozračje i učinkovitost škole*, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Fričanović, M. A. (2001). O demografskoj problematici hrvatskih otoka na Jadranu, *Sociologija sela*, 39 (1-4): 37–39.

Faričić, J., Magaš, D. (2004). Suvremeni socio-geografski problemi malih hrvatskih otoka – primjer otoka Žirja. *Geoadria*, 9 (2), 125-158.

Gorard, S., See, B. H. i Davies, P. (2012). *The impact of attitudes and aspirations on educational attainment and participation*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. *Career choice and development*, 4, 85–148.

Gutman, L. i Akerman, R. (2008). *Determinants of aspirations*. London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, Institute of Education, University of London.

Hentig, H. (1997). *Humana škola: škola mišljenja na nov način: vježba praktičnog uma*. Zagreb: Educa.

Jerak, N. (2008). Zadovoljstvo življenjem u gradskoj četvrti Špinutu u Splitu. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 17(1-2 (93-94)), 267-280.

Jokić, B., Ristić Dedić, Z. (2014). *Postani student u Hrvatskoj*. Agencija za znanost i visoko obrazovanje: Zagreb.

Jokić, B. i sur., (2019). *Obrazovanje kao cilj, želja i nada*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Jurić, V. (1993). Školska i razredno-nastavna klima, u: Pičuljan, Z., Staničić, S., Silov, M. i Mušanović, M. (ur.) *Priručnik za ravnatelje odgojno – obrazovnih ustanova* (63-71). Zagreb: Znamen.

Jurić, V., Mušanović, M, Staničić, S, Vrgoč, H. (2001). *Koncepcija razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika (prijedlog)*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa. Prosvjetno vijeće.

Katunarić, V. (1992). O modelu etničke kompetitivnosti u slučaju Hrvatske. *Revija za sociologiju*, 23, 1-2, 117-124.

King, R, Connell, J. (1999). *Small Worlds, Global Lives – Islands and Migration*. London: Pinter.

Kintrea, K., St. Clair, R. i Houston, M. (2011). *The influence of parents, places and poverty on educational attitudes and aspirations*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Kušević, B. (2018) *Nastavni materijal*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Lajić, I. (1992). *Stanovništvo dalmatinskih otoka: povijesne i suvremene značajke depopulacije*. Zagreb: Consilium, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Lajić, I., Nejašmić, I. (1994). Metodološke osobitosti demografskog istraživanja hrvatskog otočja, *Društvena istraživanja*, 3 (4-5): 381–396.

Lajić, I., Pogorelec, S., Babić, D. (2001). Migracijske dileme otočana: od cirkulacije prema migraciji ili ostanku?. *Migracijske i etničke teme*, 17 (3), 175-194

Lajić, I., Podgorelec, S., Babić, D., (2001). *Otoci - ostati ili otići? : studija o dnevnoj cirkulaciji sa šibenskih otoka*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.

Leburić, A., Simidžija, D., Dragojević, T., (2014). *Posebnosti života na otocima*. Split: Redak.

Magaš, D., Faričić, J. (2000). Geografske osnove razvitka otoka Ugljana. *Geoadria*, 5 (1), 49-92.

Mandrić, V. B. (2009). *Mladi – integrirani i(li) marginalizirani*. Zagreb: Glas Koncila.

McCreary, T., Basu, R., Godlewska, A. (2013). Critical Geographies of Education: Introduction to the Special Issue. *The Canadian Geographer*. 57(3), 255-259.

- Mendras, H. (1986). *Seljačka društva: elementi za jednu teoriju seljaštva*. Zagreb: Globus
- Nejašmić, I. (1991). Depopulacija istočnojadranskih otoka i izumiranje kao moguća demografska perspektiva, *Migracijske teme*, 7 (1): 77–99.
- Nejašmić, I. (2013). Demografsko starenje na hrvatskim otocima. *Migracijske i etničke teme*, 29 (2), 141-168.
- Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016). *Izvanastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Perlmutter, M, Hall, E. (1992). *Adult Development and Aging*. New York: John Wiley & sons, Inc.
- Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), 403-410.
- Podgorelec, S. i Klempić Bogadi, S. (2013). Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama. *Zagreb: Institut za migracije i narodnosti*, doi: 10.11567/2013.01.
- Podgorelec, S., Bara, M. (2014) Žensko iskustvo migracija i starenja – pogled s otoka. *Migracijske i etničke teme*. 30,(3), 379-404.
- Radulović, M. (2014). Jednakost u obrazovanju: pogled iz perspektive Pjera Burdijea, u: D. Pavlović Breneselović, Ž. Krnjaja i L. Radulović (ur.) *Pedagoški modeli evaluacije i strategije razvijanja kvaliteta obrazovanja* (87–103). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Radulović, M., Gundogan, D. (2017). Obrazovanje roditelja i obrazovne aspiracije dece: slučaj Srbije i Slovenija. *Sociologija*. 59(3), 339-350.
- Raghuram, P. (2013). Theorising the Spaces of Student Migration. *Population, space and place*, 19, 138-154.
- Seferagić, D. (1988.). *Kvaliteta života i nova stambena naselja*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Seferagić, D. (1993). Kvaliteta svakodnevnog življenja u prostoru. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, 1(2-4(2-4)), 223-233.
- Smoljanović, M., Smoljanović, A., Nejašmić, I., (1999). *Stanovništvo hrvatskih otoka*. Split: Zavod za javno zdravstvo Županije splitsko-dalmatinske.
- Smoljanović, M., Smoljanović, A., Rudan, I., (2008). Stanovništvo hrvatskih otoka 2001.: zdravstveno stanje, specifične bolesti i očekivano trajanje života stanovništva hrvatskih otoka. Zagreb : Laser Plus.
- Spajić-Vrkaš, V., (2001). „Pokušaj redefiniranja naobrazbe elita i modernizacije školovanja u kontekstu europskih integracija“, u: Drago Čengić i Ivan Rogić (ur.). *Upravljačke elite i modernizacija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, str. 169-194.

Svirčić Gotovac, A. (2006). Kvaliteta stanovanja u mreži naselja Hrvatske. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 44(171 (1)), 105-126.

Šimunović, I. (2010). Kamo idu naši otoci?, u: J. Faričić (ur.). *Otoci Ist i Škarda*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Zavod za prostorno uređenje zadarske županije – Matica hrvatska, Ogranak – Hrvatsko geografsko društvo, 17–30.

Vizek Vidović, V. i sur. (2016). *Profesionalni razvoj u osnovnoj školi. Priručnik za učitelje i stručne suradnike*. Požega: Hrvatski zavod za zapošljavanje Područni ured Požega.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

Županov, J. (1995). *Poslije potopa*. Zagreb: Globus.

Prilog 1

PROTOKOL INTERVJUA

SOCIODEMOGRAFSKA OBILJEŽJA

1. dob
2. spol
3. Koju ste srednju školi završili?

4. Kako doživljavate svakodnevni život na svom otoku? (koje su prednosti života na otoku, koji su nedostaci života na otoku, kakva je opremljenost otoka i zadovoljstvo njome, nudi li dovoljno aktivnosti za ljudske potrebe, doživljaj društvenih odnosa – jesu li pozitivni ili negativni, koliko su uključeni u društvenu zajednicu, percipiraju li otok sigurnom sredinom, osjećaju li pripadnost)
5. Kako ste zadovoljni prijevozom na otoku? (kakva je organizacija, kakva je kvaliteta, jeste li se susretali s kakvim problemima)
6. Zbog kojih sve razloga (osim škole) putujete na kopno?
7. Putuju li članovi Vaše obitelji na kopno? Ako da, iz kojih razloga i koliko često?
8. Imate li dovoljno slobodnog vremena? Ako ne, zašto? Ako da, kako ga provodite?
9. Zadovoljava li otok sve Vaše potrebe za slobodnim vremenom? Ako ne, kako ih zadovoljavate?

10. Koje je Vaše mišljenje o postojanju razlike između Vas i drugih učenika/ca koji ne žive na otoku?
11. Koji su problemi s kojima ste se susreli / susrećete s obzirom na to da ste učenik/ca – putnik/ca?
12. Je li putovanje imalo/ima utjecaj na Vaš odnos prema školi? (jeste li se susretali s kakvim problemima koji su se odražavali na odnos prema školi, jeste li imali razumijevanje od strane nastavnika/ca s obzirom na to da putujete u školu)
13. Kako i koliko u prosjeku dnevno provedete / ste provodili vremena u putovanju do škole i od škole do doma?
14. Kakva je atmosfera bila u osnovnoj školi i srednjoj školi s obzirom na Vaše želje za daljnjim školovanjem? Je li bila poticajna da nastavite sa višom razinom obrazovanja? (kako ste se osjećali, biste li htjeli nešto promijeniti)

15. Kako su nastavnici/e i pedagog/inja u osnovnoj školi i srednjoj školi odnosili prema Vašim željama za daljnje školovanje? Jesu li Vas dovoljno dobro informirali? (kako ste se osjećali, biste li htjeli nešto promijeniti)
16. Zašto i kako ste se odlučili za određenu razinu školovanja? (kada i s kim su ste razgovarali, kakva su očekivanja roditelja, nastavnika/ice, pedagoga/inje, tko je imao najviše utjecaja, stav okoline)
17. Kako vidite sebe u budućnosti s obzirom na posao i mjesto stanovanja? (ostanak/odlazak, kojim se poslom želite baviti i zašto, je li to moguće na otoku)
18. Kako Vaše obrazovne želje i iskustva utječu na želju o ostanku ili odlasku s otoka?
19. Kakva je percepcija Vaših roditelja i obitelji i ostale okoline o Vašem odlasku/ostanku na otoku? (kako to djeluje na Vas)
20. Razmišljaju li netko od Vaših bližnjih Vaša braća/sestre, više o odlasku ili ostanku na otoku? Zašto? (kako to djeluje na Vaše odluke)
21. Kakvo je Vaše osobno mišljenje o činjenici da na otoku trenutno prevladava starije stanovništvo? Koje su prednosti, a koji nedostaci takve demografske situacije?
22. Kakvi su stavovi drugih u tvojoj sredini o odlasku s otoka radi daljnjeg školovanja i odlasku s otoka općenito?
23. Koje je Vaše mišljenje o kvaliteti i mogućnostima školovanja na otoku?
24. Koje je Vaše mišljenje o položaju obrazovanja u Hrvatskoj? (cijeni li se dovoljno, kakva je povezanost završenog stupnja obrazovanja i društvenog položaja)
25. Smatrate li da ćete Vi nakon stjecanja više razine obrazovanja se vratiti živjeti na otok ili će Vas to ponukati da odete s otoka?
26. Što mislite kakvo će stanje biti na Vašem otoku u budućnosti?
27. Što mislite kako se može poboljšati situacija na otoku? (društveni život, prijevoz, školovanje, opremljenost otoka, odnosi ...)

Prilog 2. Popis sugovornika/ca

Sugovornici/e	Spol	Dob	Datum i trajanje intervjua
Sugovornica 1	Ž	20	16. travnja 2020. 00:51:21
Sugovornica 2	Ž	22	17. travnja 2020. 00:33:31
Sugovornica 3	Ž	24	17. travnja 2020. 01:00:29
Sugovornica 4	Ž	19	19. travnja 2020. 00:34:46
Sugovornica 5	Ž	24	19. travnja 2020. 01:11:57
Sugovornik 6	M	20	20. travnja 2020. 00:29:58
Sugovornica 7	Ž	23	20. travnja 2020. 00:28:39
Sugovornica 8	Ž	19	23.travnja 2020. 00:39:00
Sugovornik 9	M	19	22. travnja 2020. 00:20:07
Sugovornica 10	Ž	19	22. travnja 2020. 00:21:49
Sugovornica 11	Ž	20	22. travnja 2020. 00:19:55
Sugovornik 12	M	19	22. travanja 2020. 00:20:07
Sugovornica 13	Ž	19	23. travnja 2020. 00:17:38
Sugovornica 14	Ž	18	22. travnja 2020. 00:42:53
Sugovornik 15	M	24	22. travnja 2020. 00:19:35
Sugovornica 16	Ž	23	23. travnja 2020. 00:19:05
Sugovornica 17	Ž	24	22. travnja 2020. 00:19:16
Sugovornica 18	Ž	18	24. travnja 2020. 00:29:55
Sugovornik 19	M	21	23. travnja 2020. 00:21:26
Sugovornik 20	M	21	24. travnja 2020. 00:23:37
Sugovornik 21	M	19	26. travnja 2020. 00:20:51

Prilog 3. Kodna lista

Život na otoku	• Prednosti • Nedostaci • Opremljenost • Društveni odnosi • Osjećaj kod odlaska • Prijevoz • Slobodno vrijeme
Vlastito obrazovno iskustvo	• Prijevoz/putovanje • Odnos prema školi • Usporedba s drugim učenicima/cama • Odnos nastavnika/ica • Škola kao (nepoticajna okolina)
Obrazovne aspiracije i odluke	• Obrazovne aspiracije i odluke • Stav okoline o školovanju • Projekcija sebe u budućnosti
Utjecaj okoline	• Utjecaj okoline • Obitelj
Percepcija obrazovanja i otoka	• Percepcija obrazovanja na otoku • Percepcija obrazovanja u Hrvatskoj • Budućnost otoka

Sažetak

Otoci su specifična područja u više aspekata te ih karakterizira izoliranost odnosno ovisnost o kopnu. Sve se češće govori o demografskim promjenama koje se događaju na hrvatskim otocima. Jedna od njih je i odlazak mladih s otoka što dovodi do „izumiranja s otoka“. Mladi često odlaze radi potrebe za obrazovanjem te radi demotivirajućeg ambijenta. Ovim se istraživanjem željelo saznati kako su mladi na otoku Ugljanu formirali svoje obrazovne aspiracije i odluke koje su bile usmjerene na visoko obrazovanje. Istraživanje je pokazalo kako različiti aspekti utječu na formiranje istih kao što je sam život na otoku, obrazovno iskustvo, utjecaj okoline te općenito percepcija obrazovanja i otoka. Iako mladi uglavnom navode kako su samostalno donijeli odluke u vezi svog školovanja ipak je vidljivo kako su te obrazovne aspiracije i odluke bile formirane duži vremenski period i pod utjecajem značajnih drugih. Također zaključuju kako otok kao takav nije poticajan za mlade, obrazovane ljude jer nema nikakvih mogućnosti za njihov napredak.

Ključne riječi: otoci, mladi, obrazovna iskustva, obrazovne aspiracije

Summary

The islands are specific types of areas when seen from various viewpoints and mostly characterized by isolation and dependence on land. The Croatian islands have recently been experiencing demographic changes, on which increasing discussions are being led. The changing of the demographic profile is greatly caused by younger population leaving the island, which consequently leads to „island extinction“. Among the reasons of younger population's emigrations are educational needs and demotivating environment. This research's objective was to analyse the formation of Ugljan island's younger population educational aspirations and decisions concerning higher education. The results show that various aspects impact the shaping of the aforementioned decisions, such as life on an island, educational experience, environmental factors impact, as well as their general perception of education and an island in general. Although the decisions that the young make about their education are generally claimed to be their own, it is however visible that they have been formed under the impact of the significant others and through a longer time period. Furthermore, the islands are concluded as non-inspiring living habitats for the young and educated people due to no possibilities for their personal progress.

Keywords: islands, young people, educational experiences, educational aspirations